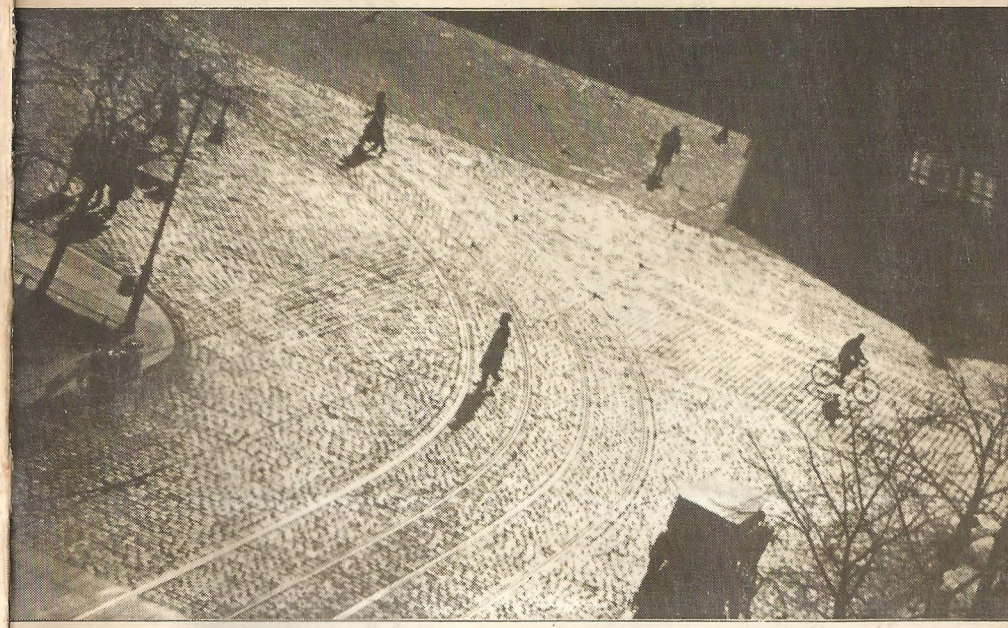
ÖDÜL

1932 Yazsonu
Bir Alman Köyünün Romanı

Anna Seghers

Almanca dan Çeviren
Ender Ateşman

alan yayıncılık

ÖDÜL Anna Seghers

35
12

alan yayıncılık

ALAN YAYINCILIK : 34
Çağdaş Edebiyat Dizisi : 11

ÖDÜL

DER KOPFLOHN

Birinci Baskı : Şubat 1985
Dizgi Baskı Özdem Kardeşler
Kapak Düzeni : PANO GRAFİK
Redaksiyon: Kemal Açan

alan yayıncılık
ticaret limited şirketi
Başmuhasip Sk. Talas Han
No: 302 Cağaloğlu/İSTANBUL

Anna Seghers

ÖDÜL

1932 Yaz sonu
Bir Alman Köyünün Romanı

Almanca'dan çeviren

Ender ATEŞMAN

ANNA SEGHERS

1900 yılında Mainz'da doğan Anna Seghers, yapıtları ile yüzyılımız edebiyatının en ön sıralarında yer almıştır. 1928'de ilk yapıtı olan **Santa Barbaralı Balıkçıların İsyanı**'na (Fahir Onger ve Yol Yayınları Hasan Kuruyazıcı ve Azmi Arna'nın çevirileriyle yayınladı) Kleist Ödülü verildi. Dünya çapında ün salan romanı Yedinci Haç, romanını sürgünde kaleme aldı (Türkçesi Değer Yayınları Ahmet Cemal'in Türkçesiyle yayınladı). Bu kitabı ise Georg Büchner ödülünü aldı. Nazilerin iktidara geçmesi üzerine 1933'te Fransa'ya göç eden kadın yazar 1941'de Meksika'ya geçti, 1947'de Demokratik Alman Cumhuriyetinde Berlin'de yerleşti. Anna Seghers'e çeşitli edebiyat ödülleri yanında Barış Ödülü de verildi. Yazarın Türkçeye çevrilen diğer yapıtları: **Transit** Burhan Arpad'ın çevirisi, (Fahir Onger Yayınları), **Ölüler Genç Kalır** (Burhan Arpad, Altın Yayınlar), **Yoldaşlar** (ABC Yayınları) **Gerçekçiliğin Evrensel Mirası** (Ahmet Cemal, De Yayınları). Yazarın Türkçeye çevrilmeyen bazı kitapları ise: **Die Hochzeit von Haiti, Steinzeit, Wiederbegegnung, Ausflug der toten Maedchen, Der Weg durch den Februar.**

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Tarladan en son Bastian döndü. Çitin kapısını kapadı, çapanın çamurunu kazıyarak odunluktaki yerine koydu, tulumbada elini yüzünü yıkadı. Yüzü hâlâ yere dönüktü, yüzlerce kez eğilip kalkmaktan sırtı kamburlaştığından omuzları düşüktü. Evin önüne geldiğinde son bir kez daha eğildi. Dora'nın sepetinden düşen iki pâtatesi almak istemişti. Başı döndü. Bir an için ellerini dayamasa yere kapaklanacaktı. İşte o an sırtında korkunç bir yük duydu. Hemen ardında duran ölüm, ellerini kaldırmış, hafif bir yük daha yüklemek için bekliyordu. Bu, adamın sonu olurdu.

Yerden güç alarak tam zamanında kalktı ve inleyerek doğruldu. Sol eliyle patatesleri tutarken sağ eliyle kapının sürmesini kavradı.

Kapının tam karşısında, yemek masasının ardında kadın oturuyordu. Yanındaki sıranın üstünde, büyükten küçüğe dört çocuk sıralanmıştı. Kadın beşinciyi kucağına almıştı. Yüzleri, tabaklardan çıkan buharın ardında kaybolmuştu. Yemeklerin kokusunu duyan köylünün bir kez daha başı döndü. Ama baş dönmesi bu kez o kadar güçlü değildi. Açlıktan midesi kazınıyordu. Şimdi tek bir isteği vardı; yemeğe saldırmak ,başını tabağa gömmek.. Masanın öbür kenarındaki tek sandalyeye, kendi sandalyesine yaklaştı.

Yemek buharına yaklaştıkça yürek atışları hızlandı. Yine de her zaman koruduğu düzenle, yerine oturdu. Baş ve işaret parmağıyla sakalını karıştırdı.

Çocuklar onu sabırsızlıkla izliyorlardı, burun delikleri bir açılıp bir kapanıyor, elleriyle tabaklarını kapamaya çalışıyorlardı. Duanın ilk sözlerinin odadaki sessizliği bozmasıyla birlikte yemeklerine uyguladıkları koruma kaldırıldı.

Bastian günahlarının bağışlanmasını dilediği bölüme geldiğinde bahçe kapısının sesi duyuldu. Birinin eve doğru yaklaştığını işitiyordu. Bütün gücüyle bu sese aldırmamaya çalıştı, sesini yükletti. Çocukların hiçbiri başını kaldırmadı. Ama, akşam karanlığındaki odaya bir gölgenin dolduğunu farkedince kapıda birisinin durduğunu ve bedeniyle kapı boşluğunu kapladığını anladılar.

II

Amin. Bastian arkasına döndü. Kapıdaki kişiyi tanımıyordu. Sık sık uğrayan gençlerden biridir, diye düşündü. Üzerinde kısa pantolon, deri kemer, mavi keten gömlek ve kayışına bir ceket asılmış sırt çantası vardı. Kir ve ter kaplı yüzünde, açık renkli küçük gözlerine dek sıkılganlık okunuyordu. «Ben Johann Schulz, Georg Schulz'un oğlu,» dedi.

Kadın kucağındaki çocuğu sedire bırakarak birden ayağa kalktı. «Ölen kocamın Botzenbach'da bir kızkardeşi vardı ya! Schulz diye biriyle evlenmişti. Sonra oradan ayrıldılar, çok uzaklara bir yere gittiler, galiba Saksonya içlerine... Çocukları olduğunu duymuştum. Bu o Schulz'un çocuğu olmalı. Biz evlendiğimizde onlar buradan gitmişlerdi. Onun için sana bunlardan sözetmedim. Hem zaten yakın akraba da değiller.»

Bastian yabancı yüze isteksiz baktı, sonra bakışlarını yüzden ayakkabılara çevirdi. Başka ayaklar için satın alınmışlardı; kötü dikilmiş, bilek kemiği için

hazırlanmış parça şimdi bilek kemiğinin bulunduğu yerde değildi.

Delikanlı kendisini süzmelerine aldırmadı. Bir eliyle kapının sürmesini tutuyordu. Yemeğin kokusu onun da başını döndürmüştü. Sırtını kapıya dayamıştı. Beni başlarından atacaklar, beni başlarından atmayacaklar, hadi tanrım, hadi!

Bastian bakışlarını ayakkabılardan yüze çevirdi. Bir an için çocuğun yüzündeki karalık yalnızca kirden değilmiş gibi geldi. Bu yüze daha dikkatli bakınca gözlerinin altında morartılar gördü. İsteksizce, «Sizce zamanın önemi yoksa, girin oturun!» dedi. Çocuklar, konuğa dikkat kesilmişlerdi. Kadın, masanın kısa kenarına bir tabak ve yanına bir dilim ekmek koydu.

Konuk bütün tabakların dolmasını beklemeden tüm avucuyla ekmeği kavradı. O an bile açlıkla yeniden yüzyüze kalabileceği kaygısıyla ağzını ekmekle doldurdu. Bayat ekmeği çiğnemeye başladı. Çocuklar korktu. Dişleri onlara sivri ve parlak görünmüştü. Bastian başını çevirmeksizin gözucuyla bu açlığı izliyordu. Kendi açlığından farklıydı; daha yalın, daha yırtıcıydı. Konuk, ekmeğini bitirince şaşkın gözlerle açık ve boş eline baktı. Sonra kaşığa davrandı.

Masanın öbür ucunda olup bitenlere pek kulak asmayan kadın, kucağında durmamakta direnen oldukça iri çocuğu göğsüne bastırmaya çalışıyordu. Yemek bittiğinde Bastian, «Johann» dedi, «adınız Johann'dı değil mi? Herhalde şimdi Botzenbach'a gideceksiniz, karanlık çökmeden.»

Schulz yanıtladı: «Evet, sanırım»

Birbirlerine baktılar. Sonra beklenmedik bir anda delikanlının başı öne düştü. Doğrulttu, yeniden düştü, yeniden doğrulttu.

Bastian şaşırdı. O ana dek yalnızca yaşlıların dermansız kaldıklarını sanırdı. Gençliğinde de şimdi tanıdığı gibi bir dermansızlık tanımamıştı: Yukardan

inen yumruğun bedenini ezmesi. Ya da iki yumruğun kendisini limon gibi sıkması. Böyle bir delikanlının dermansızlığına neden olacak şeyi kavrıyamıyordu. Ona, «Eğer aceleniz yoksa, isterseniz bu gece burada kalabilirsin.» dedi.

Kadın masadaki konuşmalara ilk kez kulak verdi. Sakin, basık yüzünde şaşkınlık değilse de ilgi okunuyordu. Giysisini düzeltti, çocuğu yere koydu ve ayağa kalktı. Bastian teklifi yaptığına hemen pişman olmuştu. Telaşlı bakışlarıyla konuğu teklifi reddetmeye davet ediyordu. Ama o, bir eliyle masanın ayağına tutunarak, sandalyeden sıranın üzerine kaydı, öteki eliyle kendisine en yakın çocuğu yana itip bütün çocukların birbiri ardına biraz yana kaymalarına bir ikisinin de ayağa kalkmasına neden oldu ve boylu boyunca sedire uzandı. Bastian başını salladı, ayağa kalktı.

Adam ve kadın bir süre ellerindeki yem kovası ve bulaşıklarla mutfakla oda arasında gidip geldiler. İstemeseler de sessiz hareket ediyorlardı. Sessizce çocukları çağırarak soydular. Çocuklar hâlâ sıranın başında oturuyor ve uyuyan delikanlıya bakıyorlardı.

Bir saat sonra kadın ahırdan döndü. Dört duvar arasını derin ve sessiz soluklar doldurmuştu. Herşey seçilebiliyordu. Yaz gecesi, güneşin batışı ile doğuşu arasındaki kararsız sessizlikti. Kadın bir kez daha sıranın önüne geldi. Kollarını kavuşturarak baktı. Şu an da şaşırmış değil, ilgiliydi. Delikanlı bu arada bir kez daha doğrulmuş, ayakkabısının birini çıkarmış, diğerinin ancak bağlarını çözmüş olmalıydı. Bağlarını çözdüğü ayakkabıyı ayağından çıkaramadan uykuya dalmıştı.

Kadın esnedi ve mutfağa gitti. Mutfağın bir bölümü tahta perdeyle ayrılarak yatak odası yapılmıştı.

Biraz sonra Bastian içeri girdi. Karısının az önce durduğu yere geldi. Uyuyan kişinin açık yüzü Bastian'ı kaygılandırdı. Önceden de bazıları köye uğra-

mışlardı. Bunların ardlarında kötü bir geçmiş olurdu, önlerinde ise daha kötü bir gelecek... En iyisi delikanlıyı omuzlarından sarsarak uyandırmak ve kapı dışarı etmekti. Ama başka bir şey yaptı: Eğildi, bağları çözülmüş ayakkabıyı çıkardı, diğerinin yanına koydu ve sedirden sarkan ayağı kaldırarak öbürünün yanına yerleştirdi.

Böyle davranması gerektiğine inanıyordu, çünkü tanrıya inanırdı.

III

Bastian'ın görünüşü o izlemini vermese de zamanında oldukça uzaklara gitmişti. Babası çalışma ve evlilikde toprağını genişletmişti. Ama ilk atının çiftesiyle öldüğünde kırk yaşındaydı ve ölüm döşeğinde bile atıyla övünüyordu. Tabi iki atları olan Merz'ler olayı şöyle açıklamışlardı: Atlara nasıl bakılacağını bildiğini sanıyordu...

Büyük oğul Konrad küçük kardeşi Andreas'ı Billingen kasabasına çıraklığa gönderdi. O zamanlar bir ayakkabıcı, küçük bir bahçesi de varsa köyde geçimini rahatlıkla sağlardı. Andreas o güne dek yalnızca bir köy evinin darlığını ya da tarların sınırsız genişliğini tanımıştı. O küçük kente geldiğinde yüreği hem daralmış hem genişlemişti. Bu kent çevresi yaşama pek çok şey katıyor, ama kattığından daha da fazlasını dışarda bırakıyordu. Ve bu durum insana huzursuzluk veriyordu. Ellerinin sürekli olarak bir çift eski ayakkabıyla karşılaştığı bu yerden bir süre uzaklaşabileceğini düşündü. Önce Main nehrini izledi, sonra Kara Ormanlara daldı. Dağ yamaçlarında şerbetçiotu yetiştiren, düz ovalarda ormancılık yapan köylüler tanıdı. Kışlar oldukça sertti. Deri ve tahta için değişik yağlar hazırlamasını öğrendi. Yalnız kaldığında ve

ustası ağır işitir olduğundan ve penceler kapalıyken, tanrıyla yakışıksız konuşmalar yapmayı öğrendi.

Kuzey batıya doğru geniş bir yay çizdi. İş genellikle ayağına geliyordu. Denizin yaz aylarındaki görüntüsü onu derinden etkiledi ve tanrının gücü konusundaki düşüncesini genişletti. Haziran, Temmuz, Ağustos. Dünya Savaşı onu yakaladı ve gerçek isteklerinin sınırı dışında çok uzak yerlere postaladı. Batı Cephesinde, Doğu Cephesinde ve Romanya'da bulundu. Ağır yara almadı. Tanrı ona kıyamamış ve belki de bu adamın, iyileşmesi için aldığı izinle yapacak bir şeyi olmadığını anlamıştı. Yanan köyler, parçalanmış etler bile gizli bir düzenin varlığına olan inancını sarsamadı. Çünkü, eskiden olduğu gibi şimdi de kendisine ihtiyaç duyuluyordu. Düzenli aralıklarla cephe gerisindeki ordu atölyesine gidiyor, bir hafta boyunca çalışıyordu. Diğer günlerde ayakkabıların onarıma ihtiyacı olduğu yerdeydi; çünkü, ölümün de çizmelere ihtiyacı vardı.

Cepheler bozulup ordular ülkelerine döndüğünde Bastian da Güney Avrupa'dan ülkesine döndü. Bu büyük karmaşada istekler de kesin sınırlar kazanmıştı. Ama bunun Bastian'la bir ilgisi yoktu, ya da en azından o öyle sanıyordu. Çünkü, huzursuzluğu sona ermişti. Belki de dıştan içe doğru yer değiştirmişti. Toprağını özlemeey başladı. Ama bu, evlere ya da insanlara duyulan özlem değildi. Onları anmak bile istemiyordu. Toprağın kendisini abisinden daha kötü karşılamasından korkuyordu. Çünkü toprakla fazla ilgilenmemişti. Günler süren yolculuğu boyunca gözleriyle tarlaları izledi, nemli güz toprağını yokladı.

Evine dönüşü sevinç getirmedi. Köydeki iki ayakkabıcı karınlarını bile doyuramıyordu. Konrad Bastian toprağının azaldığından ve ayakta kalabilmek için borçlandığından sö zetti. Andreas Bastian'a mirastan düşen payı, onu çıraklığa yollarken harcadığını ileri

sürdü. Hem Andreas köyden ayrılmakla tüm haklarını kaybetmişti.

En sonunda Konrad Bastian nehrin yakınındaki oldukça kumlu bir parça toprağı kardeşine bırakmak zorunda kaldı. Bahçeli, küçük tuğla evin de üstüne yatamadı. Çünkü, Bastian ayrılırken evi ona vereceğine söz vermişti. Ev tarlaya yarım saat uzaktaydı

Birkaç parça tahta ve bir saman çuvalıyla Andreas Bastian bu eve yerleşti. Hiç bir zaman abisiyle tam olarak barışmasına da ondan birkaç kez tarım gereci ödünç aldı ve onun ilk çocuğuna vaftiz babalığı yaptı. Margarete Altmeier'in kocası soğuk algınlığından ölmeseydi Andreas Bastian evlenmeyi düşünmeyecekti. Dul köylü kadının solgun ve asık yüzü, kaşık kadar, beden. Onun keyfini nasıl olsa daha fazla bozamazdı. Bastian'ı yönlendiren düğün mutluluğunu tatma isteği değil, bakımsız bir mezarın altında tek başına kalma korkusuydu. Çünkü, yolun yarısını geçmişti; merdivenleri aşağı iniyordu. Bu kadın, iki inek, ev eşyası, yatak yorgan getirdi. Ömrünün yarısını uzun boylu, beceriksiz ve miskin bir adam olan eski kocasının gediklerini kapamakla geçirmişti. Andreas Bastian ilk kocasının tersine çalışan, terleyen bir adam olmasına rağmen, kadın yine çok çalışıyordu. Önce kalan ömürlerini rahat geçireceklerini sanmışlardı. Ama beklenmedik bir olay oldu. Güçlü kuvvetli, gösterişli Altmeier ile uzun süren evliliği boyunca gebe kalmamış olan kadının, Andreas Bastian'dan bir çocuğu oldu. Bunu kısa aralıklarla dört çocuk daha izledi. Bastian kadınla evlendikten sonra ona ölümü güleryüzle karşılamayı öğretmişti. Ama artık ölümü düşünmekten vazgeçmek zorunda kaldılar. Tüm amaçları arta kalan ömürlerini huzur içinde geçirmek değil, geçmişte boşa geçen her anın da tadını çıkarmaktı.

İlk yıllar tüm gücüyle çalışan bir insanın ancak kaldırabileceği güçlüklerle geçti. Giderek güçlükler daha da arttı.

Bastian komşularının dinmek bilmeyen sızlanmalarına inanmıyordu. Yokolmanın yalnızca kendisine özgü olduğunu düşünüyordu. Aslında bunun yalnızca kendisine özgü olduğunu düşünerek avunuyor, tanrı beni sınıyor, diyordu.

IV

Arada bir kırmızı bayrakla, gamalı haçlı bayraklarla donanmış kamyonlar geçiyordu. Bir huniyle bağırıyor, ellerindeki torbadan kağıtlar atıyorlardı. Bunlardan bazılarını okumuştu. Başka birinin kendisine şunu yap bunu yap demesi onu kızdırıyordu. İşine bir yabancının karışmasından hoşlanmıyordu. Geçen ay Kunkel kardeşler kentten dönmüşlerdi. İlk gamalı haç bayrağı astılar, birini kapının diğerini seranın üstüne, Üzerlerinde yeni giysiler vardı. Giysileri kahverengi değildi, kahverengi siysiler yasaklanmıştı çünkü. Griyeşildi. Kapılarının önünde dikildiler boyunlarını uzatarak gösteriş yaptılar, kendileriyle ilgilenilmesini beklediler. Pahalı türden anorakları, deri kemerleri ve uzun çizmleri köyde herkesi şaşırttı. Yirmi otuz genç taşıyan kamyonlar uğradı, Kunkel'leri götürdü, Kunkel'lere birilerini getirdi. Birçok köylü başını salladı. Kimileri, «Yeni bir delilik daha!» diye söylendi. Kimileri: «Kimbilir? Belki...», birisi de şöyle dedi: «Yine de kızıl ayaktakımından iyidir. Hiç olmazsa bunlar bir şeyler vermek istiyor. Onlar ise almak istiyorlardı.» Bir diğeri: «Vermek mi diyorsun? Çeneleriyle mi?» dedi. Bastian da «İşte bi delilik daha!» diyordu. Bu yüzden onlara pek bulaşmak istemedi. Kunkel'leri her görüşünde böyle güçlü ve becerikli oğulları olmadığına üzülüyordu. Bir de ayaklarına bulaşan o pislik olmasaydı.

Bir keresinde geceyarısı uyandı. Tulumbanın öde-

necek taksidi düşlerine dek girerek rahat vermiyordu. Geçen yıl çaktırmıştı. Karısı ince yapılı ve güçsüz, kızı çok küçük olduğu için kovayla su taşımak zor oluyordu. Ama şimdi ödeme güçlüğü çekiyordu. Yatakta hesap yapmaya başladı. O anda Billingen tarafından gelen iki silah sesi düşüncesini dağıttı. Bir süre hesabı unuttu, titremeye başladı. Kulak kabarttı. Sonra yeniden düşünceleriyle başbaşa kaldı. İyice uyanmış olduğundan, kafasındakiler şimdi daha netti. Dora gibi soluk benizli çocukların, kemiklerinin yumuşak olduğunu duymuştu. Su taşımaktan kamburu çıkabilirdi. Ama bu, yalnızca savaş öncesi gezilerinden kalma bir söylentiydi. Bugün bu köyde işe yaramazdı.

Bir de gündüz saatleri vardı. Tarlasında çalışırken doğruldu, sırtındaki ağrılar yavaşça azalmaya başladı. Derin bir soluk alarak çevresine bakındı. Ufuk, yeryüzünün kara toprakları ile o güçlü komşunun göz alabildiğince uzanan masmavi tarlası arasında ince bir sınır çizgisi gibi uzanıyordu.

V

Johanın sabahleyin uyandığında Andreas Bastian'ın çocukları, bir gece önceki yerlerinde, sedirin alt ucunda duruyor ve onu izliyorlardı. Ona en çok yaklaşan Dora'ydı; öteki kardeşlerinden hayli uzun, on yaşlarındaki zayıf kızdı. Yüzü dar ve uzundu, boynu hiç kavis çizmeden yukarı doğru uzanıyordu. Çok solgundu. Açık renk kaşları zor seçiliyordu. Kolları ve omuzları biraz kararmıştı. Annesi gibi hiç gülmüyordu. Gözlerinde arada bir beliren hafif parlaklık hemen kayboluyordu. Johann'a bakarken sonu gelmeyen bir yavaşlılıkla saçını örüyordu. Johanın kızkardeşini anımsadı. O da incecik kollarıyla sabahın bu saatinde, bir yandan esneyerek saçlarını örerdi. Joha-

nın yerinden fırlayarak evden dışarı çıktı. Çocuklar kapıya kadar onu izlediler. Oradan Johann'ın gömleğini kemerinin üzerine çıkarışını ve tulumbanın altına başını sokarak yıkanışını seyrettiler. Andreas Bastian ahırdan çıktı ve Johann'ın ıslak, genç sırtına bakakaldı. Johann çevresine bakınarak kurunmak için bir şeyler aradı. Dora, gözlerini ondan ayırmaksızın önlüğünü çözdü ve ona uzattı.

Gömleğini giydi. Saat beş ile altı arasıydı. Soğuk ve puslu gün, sağlıklı bedenini sararak onu kendisine katılmaya çağırıyordu. Johann farkında olmadan kollarını açtı. Ama kollar hemen geri düştüler. Omuzlarını oynattı ve başını öne eğdi.

Çocukların ardından eve girdi. Odada kahve kokusu, masanın üzerinde bayat ekmek parçalarıyla dolu büyük bir tabak ve birkaç fincan vardı. Kadın kahveleri doldurdu, elindeki torbadan fincanlara birer kaşık şeker koydu. Sonra torbayı yeniden çekmeceye sakladı. Bütün fincanlara birkaç damla da süt damlattı. Johann, kapının önünde duran kovalardaki yeni sağılmış ve satılmayı bekleyen sıcak sütü düşündü. Sessizce ekmeğini bandı.

Margarete Bastian küçük çocuğu dizine aldı. Giysisinin önünü açtı. Çocuk hemen bağırmaya başladı. Bu kez giysisini kapayarak kahveye bir parça ekmek batırdı. Çocuk ekmeği iştahla emiyordu. Kadın ve adamın bakışları masanın üzerinde buluştu. Johann bunun anlamını kavramadı. Yükselen gün yavaş yavaş kendini hissettiriyordu. Sanki insanları ağırlığına alıştırmak istiyor gibiydi. Bastian, «Margret, şimdi yoncaya gidiyoruz», dedi. Johann'a dönerek: «Sen de bizimle gelirsin. Bizim tarlanın yanından sola dönen yol seni Botzenbach'a götürür.» Johann hiçbir şey söylemedi. Kafasının içinde yanıt arıyordu. Gözlerini kapayarak, «Yiyip içip gitmek var mı? Dışarda kırılacak odunlarınız duruyor.» dedi. Bastian şüpheyle karısına

baktı. Kadın işaret etti. Sonra Bastian, «Siz kentliler odun kırabilir misiniz?» diye sordu. Johann'ın yüzündeki anlam değişti, gözlerini açtı: «Neden yapamayalım?» dedi.

Dışarı çıktılar. Bastian odun kırma kütüğünü ve baltasını getirdi. Johann'a göstermek için birkaç parça kırdı. Johann, «Bırak, bırak!» dedi. Baltayı kavradı. Bastian onu izliyordu. Yaptığı iş önce beceriksizceydi, sonra düzgün ve ağırdı ama sonunda rayına oturdu.

Onu yalnız bırakarak gittiler. Bastian en küçük çocuğu omzunda taşıyordu sırtında küfe vardı. Kadının da sırtında küfe vardı ve ikinci küçük çocuğun elinden tutmuştu. Adamın kemerine asılı küçük ve parlak orak, sabahın bu erken saatinde arkalarında ince ışık izleri bırakıyordu. Botzenbach'a dönen yola ulaştılar. Buradan nehrin dönemeç yaptığı yer görünüyordu. Mavimsi ve parlak bir atnalı gibiydi. Kadın, her sabah yaptığı gibi çocuğu havaya kaldırdı. Nehri gören çocuk, keskin bir sevinç çığlığı attı.

Daha yarım saatlik yolları vardı. Bastian sol omzunda çocuğun ağırlığını duydu. «Hey Margret, sütün kesilmiş diyordun, öyle mi?» Kadın yanıtladı: «Evet,» Gebelikten korunmak için çocuğu olabildiğince uzun süre emzirmeye çalışmıştı. Başlarını öne eğerek tek bir söz bile etmeden düşünmeye koyuldular. Yıldan yıla, günden güne kapılar birbiri ardına kapanıyor, ışığın vurduğu delikler tıkanıyor ve tam bir karanlığa doğru ilerliyorlardı.

Tarlaya vardılar ve çocukları evleğe oturttular.

Evde kalan büyük çocukların ikisi, süt kovasının taşıma halkasına uzunca bir sopa geçirmeye çalışıyorlardı. Kaşlarını buruşturarak kovayı kaldırdılar ve sallanmamaya çalışarak kısa adımlarla yürümeye başladılar. Aynı anda, köyün öteki ucundaki süt toplama merkezinin tiz sesli çanı vızıldamaya başladı.

Johann arkalarından baktı. Dora'nın hiç de çirkin

olmayan uzun ve siyah çoraplı bacaklarına... Şimdi yalnızdı. Çitin ardındaki köy ona yabancıydı. Bir korku ve sıkıntı dalgası sardı içini. Silkindi ve geri döndü. Baltayı aldı. Geride tek başına kalan ortanca çocuğa ayağı takıldı. Çocuk toprakla oynuyordu. Solgun ve güçsüzdü. Johann bir küfür savurdu, çocuğu sertce yakalayarak kapının önüne oturttu.

Birbiri ardına odun kütüklerini önüne diziyor ve kırıyordu. Altı-yedi vuruştan sonra hareketleri tekdüzeliğe ulaştı. Sıkıntısı kızgınlığa, kızgınlığı öfkeye dönüştü. Gördüğü şeyler kızıla bürünmüştü. Odunların dış hatları titremeye başladı. Ama kolları gene de doğru noktayı buldu. Güçlü vuruşlarla bu anlamsız sabahı, kendisini içine ittikleri bu yararsız yaşamı parçalıyordu. Bilinçsizce, kendi yaşamının gidişinden suçlu gördüğü her şeye vurdu, vurdu... En küçük bir pişmanlık hissi bile duymaksızın, kendisini engelleyen şeyi acımasızca yere devirdi. Burnundan soluyordu. Çocuklar gözlerini ona dikmişlerdi. İkinci süt kovasını almak için geri gelmişlerdi. Bu kez kovayı daha dikkatli taşıyorlardı. Öteki ellerinde okul giysileri vardı. Johann çalışmaya ara verdi. Öfkesi bir azalıyor, bir çoğalıyordu. Boşa geçmiş çocukluk yıllarını, kendisine farkında olmadan verilen umutları, hiç kimsenin ciddiye almadığı vaatleri parçaladı, unufak etti. Ortanca çocuk yeniden bahçeye doğru emeklemişti. Tulumbanın önündeki ıslak toprakta delikler açmaya çalışıyor, Johann'la ilgilenmiyordu. Bazen yolun kenarındaki çite bir kadın yaklaşıyor, sonra ayrılıyor ve yanında bir başka kadınla geri geliyordu. Çitin öbür yanında, boş süt kovaları taşıyan kadınlı kızlı bir gurup toplandı. Onu izlediler, aralarında fısıldaştılar ve dağıldılar. Öğle olmuştu, güneş sislerin ardındaydı. Çocuklar okuldan geldi. Yağmur yağacak gibiydi. Bastian'lar yoncayı biçmeliydiler. Dora götüreceği yemeği hazırladı. Kapıyı sürgülemesi gerekiyordu. Johann için pencerenin kenarına yarım ekmek,

haşlanmış patates ve tuz bıraktı. Johann ekmekten bir önceki akşam kendisine verilen kadar bir parça kopardı. Kısa bir süre için karnı doymuş, sakinleşmişti. Biraz hayvan sesi, gıdaklama, pompanın çıkardığı homurtu ve ekmeğine katık ettiği köyün yağ kokusu... Kırılmış odunları, odunluktaki yerlerine dizmeye başladı. Çocuklar gelmeyecek gibiydi. Babalarına yardım ediyorlardı. Ama yağmur geceden önce yağacak gibi görünmüyordu. Başını öne eğerek o yağmurlu geceyi anımsadı. Gene kütükleri dikti ve baltayı savurdu. Uykulu öğleye indirdi, köyün yanıltıcı sessizliğine vurdu. Acımasız, kötü niyetli vuruşlarla bu evin barışını parçaladı. Birkaç kütük daha kalmıştı. Yavaş yavaş gücü tükenmeye başladı. Öfkesi de öyle. Derin bir soluk aldığında Bastian ve çocukları arkasında duruyorlardı. Terini sildi, Sıcak olan yalnızca oydu. Çevresindeki her şey soğuktu. Akşam karanlığı içindeki köyün üzerinde şimdi bir başka sessizlik dolanıyordu. Bu, baskının değil, omuzlardan kalkan yükün, sonunda baskıdan kurtuluşun sessizliğiydi. Bastian biraz alaycı gülümsemeyle Johann'ı izliyordu. Yarı gizli bakışları üzüntüden puslandı: Keşke zamanında bir oğlum olsaydı, diye düşündü.

Artık Johann'ın sofraya oturması özel bir daveti gerektirmiyordu. Süt çorbasının içine ekmek doğrandı. Kalan odunları kırmak için yeniden dışarı çıktı. Çevresinde tavuklar yemlendi, tulumbadan su çekildi, ahıra kovalar taşındı. Johann son kütüğü de yerleştirdi. Son darbelerini bittiği kesinleşen tek şeye, güne vurdu.

Öneri gelmeyeceği korkusu henüz başlamamışken Bastian ona yaklaşarak «Bugün de burada kalabilirsin. Nasılsa yarın pazar.», dedi.

Bastian elini ileri uzatarak ekledi: «Zaten yağmur da başlamak üzere.»

VI

Orada bulunuşunun ikinci gecesi bir olay oldu. Gerçi bu olayın kendisiyle bir ilgisi yoktu ama Bastian ve çocuklar yaşamları boyunca bu olay ile onun gelişi arasında bir ilişki olduğunu düşündüler. Yaşlı Bastian gece saat ikiye doğru yatağından fırladı. Kümesten sesler geliyordu. Tavukların yardım isteyen bağırışları duyuluyordu. Bir ayak darbesiyle karısını uyandırdı. Kadın kulak kabarttı. Sonra ikisi de dışarıya koştular.

Johann da ayaklanmıştı. Bastian dişleri arasından bağırdı: «Tilki!» Bunun üzerine o da dışarı çıktı.

Yağmur dinmişti. Ayak parmakları yapışkan çamura batıyordu. Kısa bir kararsızlık. Bastian'ın elinde demir çubuk vardı, ağzı açıktı. Johann iki el işaretiyle tüfek olup olmadığını sordu. Yoktu. Bastian'ın elinden çubuğu aldı. Kısa bir süre sonra kümesin üzerine uzanmıştı. Bastian yalnızca, yıldızlı gökyüzüne doğru uzanmış demiri görebiliyordu. Titriyorlardı. Gömleklerine sarılmışlardı. Johann kolunu salladı: «Kümes kapısını açın!»

Herşey o kadar çabuk olmuştu ki, Dora Johann'a yöneldiğinde olay bitmişti. Açık kapıdan tavuk gıdaklamaları ve kanat vuruşları duyuluyordu. Gece yarısı, o saatte bahçede hiç duyulmadık cinsten. Anne tekrar eve girmişti. Meraklı bir sesle bağırdı: «Kaçını hakladı?» Babanın sesi oldukça uzaktan geldi: «Yalnız birini.» Biraz sonra iki erkek geri geldiler. Tilki ellerinden kaçmıştı. Ama avını götürememişti. Bastian kazı bedeninden uzakta tutuyordu. Gömleğinde kan lekeleri vardı.

Kadın: «Hemen tüylerini yolmak gerek, hemen temizlenmeli.», dedi. Bütün çocuklar uyanmıştı. Gözleri böcek gibi parlıyordu. Masanın üzerindeki kar beyazı

tüy yığını göz alıyordu. Biraz sonra hepsi ocağın başında toplandılar. Önceleri sıcaktan yanarken sırtları soğuktan donuyordu.

Bastian tilkinin dişlerini geçirdiği yeri dağladı ve kanın dışarı akması için deliği biraz daha büyüttü. Dora korkulu gözlerle kan çanağını tutuyordu. Onun da gömleğinde kan lekeleri vardı. Bastian kazın boynunu kesti, kanat ve bacakları ayırdı. «Şansımız varmış da yalnızca birini kapmış. Hepsini de parçalayabilirdi.», dedi.

Kadın kazı dikkatle eline aldı. «Naphtel hepsinin parasını önceden ödemişti.» Elindeki keskin bıçakla içini boşalttı. Erkekler yoldular. Bastian: «Naphtel bunları Billingen'de satıyor.» dedi. Johann'ın yüzündeki ani şaşkınlığı gördü. Yüzünde hâlâ yürek oynaklığının izleri vardı. Gözleri dışarı fırlamıştı. Bastian korktu. Ama aynı ifadenin kendi yüzünden biraz önce kaybolduğunun farkında değildi. Küçük çocuklar, mutfağa yayılmış kaz tüylerini toplayarak bir torbaya doldurmaya çalışıyordu. Torbanın ağzını Dora açıyordu. Kötü yanık kokusuna karışan eritilmiş yağ kokusu, kadını konuşkan yaptı: «Naphtel birini kendine ayırır. Bedelini diğerlerinden çıkarır.» Bastian ekledi: «Biz de ancak tilkinin gelmesini bekleriz.» Kadın uzun yemek kaşığı ile yağı aldı. Bastian sözlerini sürdürdü: «Bizde kabuk bi türlü çatlamıyor. Bir mark bir mark derken avucumuzdaki azalıyor. Kastrizius'a taksit üçünde miydi beşinde miydi?» Kadın söylendi: «Bunu her zaman sorarsın ve her zaman da üçündedir.» Bastian: «Her zaman sorarım ve her zaman üçündedir. Ve nasıl ödeyeceğimi bilemem.» Tüy torbasını dikmekte olan Dora babasına korkuyla baktı. Tulumbanın taksidi üzerine konuşulurken hep korkardı. Suçun kendisinde olduğunu hissediyordu. Bastian dişleriyle kazın boyun derisini soydu. Kadın: «Bir kazdan çok şey yapılır.» Kafasındaki düşüncelerle boğuştuktan sonra nihayet: «Düğünümüzde ne var-

dı, hâlâ aklında mı? Kızartma ve kara turp.» dedi.

Artık Johann'ın işi kalmamıştı. Bu son gece iyi uyumuştu. Ama yine de güzel bir uykuya daha ihtiyacı vardı. Kendini iyi hissetmiyordu. Kahkahayla gülebilir ya da ağlayabilirdi. Kadın ocağın başında yalnız kalmak istediğini bildirdi. Ertesi gün pazar olduğu için herkes bir saat daha uyuyabilirdi.

Johann gene sedire uzandı. Ama Bastian bir kez daha yanına gelerek: «Johann bugün de burada kalabilirsin. Nasıl olsa günlerden pazar. Botzenbach'a gitmek için acele etmen gerekmez. Böylece kaz yiyebilirsin. Çağrılısın» dedi.

İKİNCİ BÖLÜM

I

Pazar günü, son öğle saatlerinde, insanla tıkabasa dolu bir kamyon, ardında toz bulutları bırakarak Bilingen'den Oberweilerbach'a doğru yol aldı. Arabada sürücüden başka çevre köylerden genç yaşlı bir düzüne adam vardı. Genellikle akrabaydılar. Erkekler pazar günleri giydikleri kara giysiler içindeydi. Genç köylülerin sırtında anorak ve kemer vardı. Ayrıca, bot ve üzerinde bir işaret bulunan bere. Araba ve sürücü Billingen'deki Strohmeier Bira İmalathanesine aitti. Bir gece önceki toplantı için Billingen'de gösterilen yer ve birkaç fıçı bira ile birlikte hizmete sunulmuştu. Toplantıda, özel olarak gelmiş Dr. Döbritz, Billingen'li çiftçi Feder, Süt Birliğinden Heinrich Breideis konuştular. Şu anda kamyonda bulunan insanlar için, her üç konuşmacı da sürücünün yanında oturmakta olan Oberweilerbach'lı 25 yaşındaki genç köylü Christian Kunkel'in tek bir cümlesiyle karşılaştırıldığında, o kadar önemli görünmüyordu. Kunkel havaya kaldırdığı eliyle Breideis'ın kendisine öğrettiği şeyi kürsüde tekrarlamıştı: «Bugün köyümden bir tek ben geldim. Bir dahaki gelişimde yirmi kişi ile geleceğiz. En az yirmi. Evet, tanrı önünde söz veririm!» Bu konuşma sırasında Kunkel, küçük kardeşi Gottlieb'in de orada olduğunu saklamıştı. Gottlieb yan sıralardan birinde oturuyor ve alnını kırıştırarak, dişlerini dudaklarına geçirmiş bir durumda abisini izliyordu. Şimdi de kamyonun kasasında, iki güçlü delikanlının arasına sıkışmış otururken abisinin sırtını seyrediyordu.

Sürücünün yanında oturan Christian'ın keyfi yerinde ve suskundu. Tarlalar, ağızları ve gözleri açık, kendisini izleyen ve hep birbirine benzeyen parlak yüzlerle doluydu. Kunkel için geçen akşam, yaşamının en önemli ikinci akşamıydı. Birincisini babasını toprağa verdikten sonra yaşamıştı. Annesi henüz yatmamış, gözyaşlarını siliyordu. Kız ve erkek kardeşi ilgiyle onu izliyorlardı. O an onlardan büyük olduğu aklına geldi. Hemen gücünü denemeye koyuldu. Erkek kardeşi Gottlieb'e «Kalk da pancarları doğra.» demişti. Gottlieb yalnızca kaşlarını oynatmakla yetinmiş, kalkıp pancarları doğramıştı.

Daha sonraları Kunkel'e, «N'aber? Nasılsın?» diye sorduklarında hep aynı yanıtı vermişti: «Şikayetçi değilim.» Başka insanlar üzerinde bıraktıkları izlenim, yapıyı ayakta tutan harç işlevini görüyordu. Canını dişine takarak çalıştı. Öteki üç yardımcısını, annesi, kızkardeşi ve erkek kardeşini de kendisi gibi çalışmaya zorladı. Toprağında kendisi için çalışanların olmasından, ama kendisinin hizmet ettiği başka biri olmamasından hoşlanıyordu. Tahmin edilebileceği gibi evlenmeyi aklından geçirmedi. Koşullara uymasaydı Christian'ın içinde tek kötülük bile yoktu.

Kendine özgü düşünceleri vardı. Tarlada domates yetiştirmeyi denedi. Bunun için sera kurdu. Bölgede ilk seraydı. Mevsim dışında karnabahar ve marul yetiştirdi. Ürününü demiryolu kullanmaksızın Billingen'e nasıl ulaştıracağı üzerine kafa yordu. Billingen' den gelenler, Süt Birliği, Yahudi ve Bira İmalathanesinin kamyonu idi. Sonuncuyu seçti, sürücüye yanaştı. Geriye boş dönüyordu. Öyleyse malını pazara bırakabilirdi. Kunkel bu becerisiyle normal koşullarda hayli ilerleyebilirdi. Şimdi ise ancak ayakta kalabiliyordu. Artık gazete ve bildirilerle uğraşıyordu. Gözlerinden bayraklar geçişiyordu. Kulaklarında «Kahrolsun!», «Heil!», «Kızıl Cephe!» ve «Ölüm!» sloganları atılıyordu. Bu konuda ağzını açmıyordu Zaman bul-

dukça iyiden iyiye düşünüyor, kendisine neyin daha yararlı olacağını bulmaya çalışıyordu. Bir akşam Billingen'den iki küçük gamalı haç bayrağı ile döndü. Birini kapının üstüne, diğerini seranın damına astı. Önceki seferlerinde olduğu gibi, kentte gene birtakım insanlarla karşılaşmıştı. Pazarda işgal ettiği yerin kirasını ödemek için devlet dairesine gitmişti. Kızkardeşinin çıbanını yaran doktora ücretini ödemişti. Yeni fiyat listesi için Süt Birliğine uğramıştı. Kunkel her zamanki gibi gittiği yerlerde konuşmalara katılmıştı. Düşünceleri bu kez sonuca ulaşmıştı: Evet, bu belki de ona yararlı olabilirdi .

Çünkü, Kunkel, neyin kendisine daha yararlı olacağını tartabilen insanlardandı. Domates, kırmızı turp, karnabahar ve marul yetiştirirken de aynı soruyu sormuştu. Başkaları kendisine bayraklar, gömlekler, pazubantlar ve giriş belgeleri önerirken de bu insanların ve bu şeylerin kendine yararı olup olmayacağını düşünmüştü. Pazarı pazartesiye bağlayan gece, iş günlerinde olduğu kadar yorgun değilken, genç kızların pazar günlük gürültülü gülüşmelerinin verdiği cansıkıntısı ve huzursuzlukla uykuya dalmayı başardı. Çünkü bu tür şamataların ona hiç yararı yoktu. Papazın vaazını ilgiyle izlemişti. Bu kadar çok okumuş, bilgili bir adamın sözleri arasında gençlerin yararlanabileceği bir şeyler mutlaka olmalıydı. Kunkel sırtüstü uzanarak sınırsız gökyüzünde tarlakuşunun cıvıldadığı noktaya gözlerini dikti. Bu canlılık onu kavradı, çalışma isteği uyandırdı. Daha sonra kendi tarlasının tam üstündeki tarlakuşunu düşünmeye başladı. Sanki kendisine yararı olacak bir şeyi düşünüyordu.

II

Araba, nehrin üst yanında ilerlerken yayaları ve bisikletlileri toz bulutu içinde bırakıyordu. Bunlardan

bazıları arkasından sövüyor bazıları ise gülümsüyordu. Hepsi de başlarını nehre doğru çeviriyordu. Nehirdeki birkaç sandal ve birazı ormanlık, birazı sürülü tepelerin görüntüsü, ancak pazar günleri gözleri işten başka şeyler görebilen insanların dikkatini çekiyordu. Kamyondakilere şarkı söyleme isteği geldi. Tam şarkıya başlayacakları sırada elinde çantasıyla yürümekte olan bir kızı geçtiler. Birkaçı kamyondan sarkarak bağırdı: «Marie! Hey, Marie!» Kunkel arabayı durdurdu. Durdurduğuna pişman olduğu an iş işten geçmişti. Kız elini uzatıyordu. Sordu: «Weilerbach'a mı gidiyorsunuz?» Köylerimize dönüyoruz, Herkesi evine bırakacağız. Seni de bırakırız. Hadi bin!» Marie'yi kollarından tutarak çektiler. Kamyon yoluna devam etti. Marie yolda yürürken hiç de öyle ahım şahım görünmüyordu. Ama şimdi... Diz dize otururken delikanlılar onun mis gibi yaz kokusuna vuruldular. Marie göğüslerine doğru uzanan bakışları hissedince üst göğüs düğmesini iliklediı. Birisi: «Artık sana hiç bakmayacağız», dedi. Marie yanıtladı: «Ama başka bir şey yapmak da yok!» Bir diğeri: «Hadi, hadi! Gelen gelmiş zaten başına.» Kunkel arkaya dönerek kızdı: «Susssss.» Hepsi sustu. Marie'nin yanıtı dilinin ucundaydı. Ama şimdi o da susmuştu. «Hey Christian, iyi bir gezinti yapmışsınız. Gerçekten çok güzel!» dedi. Birisi: «Buna iyi mi diyorsun? Bizi başka türlü dönerken de göreceksin!» dedi. Kunkel gençlerin başları üzerinden sordu: «Geri dönmeyecek misin Marie? Sürekli orada mı kalacaksın? Burasını da o kadar seviyor musun?» Marie: «Şimdilik.» dedi. Sonra neşeyle: «Ah, Gottlieb! Sen de iyi görünüyorsun, gerçekten.» Hepsi güldü. Gottlieb Kunkel kızardı. Güneşte yanmış genç yüzünde kararsızlık okunuyordu. Marie, delikanlının saçlarını okşamak için elini uzatmıştı. Ama vazgeçti ve pazularını yokladı: «Gerçekten iyisin.»

Ön taraflarda yeniden şarkı söylemeye başladılar. Şarkıya Marie de katıldı. Onu dinlemek isteyen

delikanlılar seslerini alçalttılar. Sesi sakin ve içtendi. Sevinç, üzüntü ve sevginin tüm ağırlığını duyuyordu. Şarkıyı bitirdiğinde başını öne eğdi. Kamyon sarsıntıyla durdu. Kunkel: «Hadi Marie atla! Bir parça da yayan gideceksin.» Marie aşağı atladı. Birisi el çantasını uzattı. Kamyonun, kısa keskin «Heil» bağırışları arasında köye girmekte olduğunu duydu.

III

Yüz adım ilerledi. Sonra, bir yanında Konrad Bastian'ın bahçesi öte yanında Kunkel'lerin serası bulunan köy yolu başlıyordu. Kamyon yolu geçerek köyden çıkmış ve komşu köye doğru ilerliyordu. Yol boyunca yerlere, beyaz kağıtlar serpiliydi. Seslere çıkan kadın ve erkekler evlerinin önünde durmuş, kağıtları okuyordu. Marie de yerden bir kağıt alarak, eve hemen gitmemek için okumaya koyuldu. Aynı nedenle kağıdı yavaşça katladı ve çantasına koydu. Derin soluk aldı, eve girdi. Algeier ailesi hâlâ sofradaydı. Baba, anne ve Paul. Annesi ve erkek kardeşi, Marie gibi dolgundu. Babası zayıftı. Sakalı dağınıktı. Masanın üzerinde bir parça ekmek ve içinde sosis dilimleri olan bir tabak duruyordu. Marie «İyi akşamlar,» derken kimsenin yüzüne bakmadı. Masaya oturdu ve ekmekten bir parça kopardı. Masadakiler asık suratla, bu iri, ağır ve ağzı işlemekte olan kızı izliyorlardı. Annesi sordu: «N'oldu?» Marie «Struwe Hanımlardan pılımı pırtımı topladım. Hepsi tastamam. Hizmet karnem de iyi.» Annesi devam etti: «Peki, ya beşine kadar ödenecek para?» «Birkaç mark için kendimi harcatmam.»

Kadın olanca sesiyle bağırmaya başladı: «Birkaç mark için deyivermek sana kolay geliyor. Hoop, tamam! Mutlaka terbiyesizlik yapmasıdır. Bize yaptığın gibi onların da ağzını yüzünü sıvamışsındır. Yoksa

seni ne diye işten atsınlar? Hem de yanlarında beş yıl çalıştıktan sonra. Biraz olsun bizi düşünmedin mi?

Beş yıldır bize her ay yirmibeş mark yolluyorsun. Bu para şimdi kesilecek. Kastrius'un parası yıl sonuna kadar nasıl ödenecek? Onbeş mark. Her ay. Ya elektrik bedeli? Buna ne diyorsun peki? Tabi sen bunları düşünmezsin. Odun kafalı! Yirmibeş markın ne olduğundan haberin var mı?» Marie: «Bu paranın nereden geldiğini bilmiyorum mu sanıyorsun? Yoksa beş yıldır onları havadan mı kazandım?» Annesi Marie'ye bir tokat patlattı. Ses yankılandı. Paul yüzünü başka yöne çevirdi. Marie burnunu çekerek ağlamaya başladı. Annesi de ağlıyordu. «Peki, şimdi ne yapacaksın? Gene buralarda sürtecek misin? Herkesin diline düşücek misin? Herkes soruyor, Marie nerde, Marie napıyor, Marie, Marie, Marie... Sense tıkınmış tıkınmış, üzerine kırmızı bluzü çekmiş, buraya gelmişsin. Seni odun kafalı seni!» Marie: «İş dersen burada da var!» «Seni neden attıklarını bir öğrensem!»

«Şimdi dur bakalım! Beni işten çıkardı, çünkü kocası bankadan atılmıştı. İstersen barneme bak, 'güvenilir ve çalışkan.'»

Babası ayağa kalktı. Kadın sustu. Oda birden sessizleşmişti. Kadınların karşılıklı sövgüleri bitmişti. Köylü ağzını açmamıştı. Açtığında ise yalnızca, «Paul, şapkayı ver!» dedi. Kadın korkuyla sordu: «Nereye?» Köylü sakin, yanıtladı: «Buna dayanılmaz artık.» Şapkası kapıya çarpmasın diye eğildi. «Sen de gel Paul!» Adam dışarı çıktığında kadın yeniden başladı. Ama şimdi o kadar istekli değildi. Yalnızca bağırıyordu: «Şunu yap, bunu yap!» İş bittiğinde Marie kanepeye bir sandalye yanaştırarak yatacağı yeri hazırladı. Annesi her akşam olduğu gibi o akşam da bağırmaya başladı: «Artık senin için yatak kalmadı bu evde. O halinle nereye yatacaksan başının çaresine bak, şişko!»

Marie ayaklarını toplayarak kanepeye kıvrıldı.

Aslında çok yorgun değildi. Ama böylece atışmayı bitirmişti. Asıl karartı onun yüreğinde yatıyordu. Altı hafta sonra bile hâlâ alışamadığı köyün akşam sessizliğiydi bu. Ama bedeni çile çekmeye alışmıştı. Şunların izi bile kalmamıştı: Dayak, güç iş, üç-dört kentli sevgilinin kucaklamaları ve bücür, pasaklı doktorun müdahalesi... (Kendisinden önceki kız, hizmetçi odasının badanalı duvarına doktorun adını özenle kazımıştı.) Dar ve köşeli kanepenin keskin kenarları onu rahatsız etmiyordu. Ama dışardan gelen vahşi bir «ohoo» sesi ya da akordeon gıcırtısı bile uyurken dizlerinin gevşemesine yetiyordu.

IV

Yaşlı Algeier köyü bir uçtan öbür uca geçti, oğlu biraz arkasındaydı. Adımlarını uzun attığı için hızlı gidiyordu. Yaklaşık on ev sonra yol genişliyor, iki bahçe arasından, uzaklardaki nehre doğru hafif eğimli düzgün topraklar ortaya çıkıyordu. Nehrin sağ yanında uzanan yol köye dek geliyordu. Otlar ve ısırganlarla kaplıydı. Aslında ıhlamurun dikili olduğu yer tarla değildi, yolun bir parçasıydı. Evler yeniden iki dizi halinde bir araya gelerek köyün bitimini oluşturuyorlardı. Gene de çevresinde yeşil ağaç topu oluşmuş sırık ,arada bir yaşamın ekseni durumuna geliyordu. Birahane sahibi badanacıyla atışmıştı. Duvarların sarıya boyanması gerekiyordu, boyaları yanlış karıştırdığı için ortaya portakal rengi çıkmıştı. Burada, çevrede çok tutulan meyve şarabı yapılırdı. Sahibi için müşteri, yaşam tutkusuydu. Tabelanın üstünde gamalı haç bayrağı dalgalanıyordu. Bira İmalathanesinin sürücüsü, arkadaşlarıyla birlikte ona uğrayacaklarına söz vermişti. Oberweilerbach'da Türkler yaşıyor olsaydı hilâl bile üretirdi.

İçerisi kalabalıktı. O akşam orada oturan köylülerden hiç birisi önceki gün kentte değildi. Hiç birinin oğlu da orada değildi. Üç saat yayan yürümek ya da herkesin gözü önünde sallana sallana kamyonla gitmek için önemli bir neden görmemişlerdi.

Birahane eskiden bir oturma salonuydu. Yapısı önemli ölçüde değişmemişti. Hem müşteriler hem de sürekli oturanlar için uygundu. Yuvarlak masanın çevresine ağaç sıralar yapılmıştı. Büfenin camlı dolabında renk renk şişeler diziliydi. İki pencerenin arasına Hindenburg'un portresi asılmıştı. Boş kalan yerlere birkaç masa ve sandalye yerleştirilmişti. Kanepede Konrad Bastian ve Michel Merz oturuyordu. Merz'in vahşi görünümlü sakalı ve gür kaşları vardı. Ağzı, gözleri ve burnu birbirine yakın ve küçüktü. Köyde bir çift ata sahip tek kişi oydu. İki yetişkin çocuğu vardı. Biri kız, biri erkek. Konrad Bastian, Andreas Bastianın abisi, Merz'e çok benziyordu. O da başparmağı ve işaret parmağı ile sakalını karıştırmayı alışkanlık edinmişti. Davranışlarında ve giysisinde, evi, tarlaları ve hayvanları olan bir insan hali vardı. Onun da çocukları ikiydi. Dora Bastian'a benzeyen onaltı yaşında soluk yüzlü, ince yapılı bir kızı ve küçük bir oğlu vardı. Yüklü bir vergi borcu altındaydı. Gizliden gizliye kendisini kanepeden alıp en kenardaki ağaç sıraya atacak bir olay olmasından korkuyordu. Bastian ile Merz'in önlerinde bira ve tuzlu kraker duruyordu.

Ortadaki masada yabancılar oturuyordu. Billingen ile Oberweilerbach arasındaki Niedenweilerbach köyünden gelmişlerdi. Köyleri nehrin kıyısında olduğu için daha serbesttiler ve daha kolay içiyorlardı. Önlerinde frenküzümü şarabı ve bir yıllık ekşi elma şarabı duruyor. Yuvarlak masanın çevresini kırk-altmış yaşları arasında sekiz-on köylü sarmıştı. İçlerinde hiçbirinin atı yoktu. Hiçbirinin ineği ikiden az, beşten çok değildi. Bira içiyorlardı ve hepsi de yaklaşık aynı dere-

cede sarhoştu. Yabancılardan biri: «Dün Albercht Lamprecht'e iyi ettiler. Bir bıçak darbesiyle ağızının payını aldı. Şimdi Billingen hastanesinde. Annesi pazar günü akşama dek zırladı.»

Konrad Bastian sordu: «Bu, Berthold Lamprecht'in en büyüğü değil mi? Hani şu benli olanı?»

«O işte! Bi türlü uslanmadı, Billingen'de SA'lara katıldı.»

«Babaları onları daha sıkı tutmalıydı. Ben olsam onlara engel olurdum.» «Engel mi olacaktın! Hadi boğanın boynuzlarının çıkmasına engel ol bakalım!»

Algeier, Paul ile birlikte dış masaya oturdu. Paul gözlerini hemen konuşanlara dikti. Kıpkırmızı kesildi. Babasını şöyle bir yoklamıştı: «Bırak da Kunkel'lerin yanına gideyim.» Algeier'in yanıtı hiç değişmemişti: «Hayır, bu iş hoşuma gitmiyor.»

«Hey, Algeier! Oğlanı hâlâ besliyor musun?» Paul masanın ardına iyice gizlendi. Utançtan bağları çözüldü. Algeier ses çıkarmadı. Başı kel olduğu için şapkasını hiç çıkarmamıştı. Merz kimseye bakmaksızın odanın ortasına doğru konuştu: «Nerde oldu bu?» Herkes bir ağızdan yanıtladı: «Eichel sokağının üst taraflarında. Onlardan biri olmalı. Belki de Rendel'dir. Fazla konuşan vızıldar, vızıldayan kişi de sokar.»

«Ona güvenilsin diye!»

Birahane sahibi yuvarlak masada oturan on köylü içinde birinin hâlâ bir şey ısmarlamamış olduğunu farketti: Hemen yanına yaklaştı. Yassı kafalı Neugebauer ezildi büzüldü, sonunda patladı: «Kiraz rakısı!» Canı çekmişti. Ama ötekilerden farklı bir şey ısmarlamaya utanıyordu. Herkes gülmeye başladı. Birahane sahibi içinde bir kiraz tanesi yüzmekte olan kiraz rakısı getirdi. Neugebauer baş ve işaret parmağını daldırarak yakaladığı kirazı ağzında iyice dolaştırdı. Çevresinde bakışların, gülüşlerin, sözle sataşmaların oluşturduğu dikenli çemberin farkına vardığında daha da büzüldü.

«Hey, Neugebauer, hava sıcak gelmiyor mu?»

«Seninki bugün ısıtmadı mı? Hani şu yenisi? Yukardan bişeyler mi bekliyorsun?»

Neugebauer ikinci kez evlenmişti. Bir dul ile. Herkes şimdi ona bakıyor ve zevkleniyordu. «Nasılmış? Bi şeyler yapmayı hâlâ unutmadınız ya!» Neugebauer'in ikinci karısının adı büyücüye çıkmıştı. Kısa aralıklarla kocası, kızkardeşi ve iki ineği ölmüştü. Hiç kimse kadını, çocuklarının ve hayvanlarının yanına yaklaştırmıyordu. Son zamanlarda bir dizi olağan olaylar sonucu söylenti azalır gibi olmuştu. Ama Neugebauer ile evlenmesinden sonra eski hızını yeniden kazanmıştı. Neugebauer de pasaklı, aptal karısından hoşnut değildi. Ama, kadınla bir türlü ödeyemediği borçlarını kapatmak için evlenmişti. Gırgır dalgasının kendisinden uzaklaşarak yanında oturan köylü Grossmann'ı sarması onu sevindirdi.

«N'aber Grossmann, oğlun nasıl?» Grossmann homurdandı: «Nasıl olsun? Git kendin sor!» Herkes birbirini dürterek Grossmann'ın öfkeden titreyişini izliyordu. Oğlu Botzenbach'lı bir kızı gebe bırakmıştı. Rüştüne ermemiş kızın babasının istediği miktarı duyan Grossmann, oğlunu bir tekmede sakat etmişti. Yuvarlak masanın çevresindeki köylüler hep birlikte biralarından bir yudum alarak kahkahalarla Grossmann'ı izliyorlardı. Sonra ortalık sessizleşti. Buna benzer bir olayın kanepede oturmakta olan Merz'in de başına geldiğini anımsamışlardı. Büyük bir olasılıkla Merz, konuşulanları öfkeyle dinlemişti. Dosdoğru ileriye bakıyordu. Bir önceki yıl oğlunun hizmetçi kızdan çocuğu olmuştu. Oğlunu pataklamış, kızı evine yollamıştı. Duruşmada oğlu birkaç kez kızla buluştuğunu kabul etmiş, ancak sözkonusu ay içinde onunla beraber olmadığını bildirmişti. Yargıç, her iki köyün papazları kızın akrabaları, bu köylü delikanlının güçlü ve katı olduğunu, ceza yememek için gözünü kırpmadan yalan yere yemin edebileceğini anladıklarında davadan

vazgeçmişlerdi. Yaşlı Merz, iğneleyici konuşmaların kendisine yönelmekte olduğunu farketti. Bir el hareketiyle bunları savuşturarak Konrad Bastian'a döndü:

«Bir akrabanız gelmiş, öyle mi? Karım söyledi.» Bastian yanıtladı:

«Benim haberim yok!»

Merz: «Kardeşine birisi konuk olmuş. Karım onu odun kırarken görmüş.»

Grossmann gülerek: «Durup dururken Andreas Bastian bir adam tutmamıştır herhalde!»

Bastian omuz silkti. Bundan haberi olmadığına bozulmuştu. Aceleyle Algeier'e dönerek: «Sizin Marie hâlâ buralarda mı? İşten mi atıldı?»

Bakışlar Algeier'e çevrildi. Paul babasına korkuyla bakıyordu. Algeier başını kaldırdı. İçinde tütün parçaları bulunan ve her zaman rüzgâr esiyormuş hissini veren karışık sakalı masanın üzerine çıktı. Sakince yanıt verdi: «Evet, atıldı.»

Neugebauer sordu: «Neden atıldı?» Algeier yanıtladı: «Çalıştığı evin sahibi işten çıkarılmış.» Bunun üzerine Grossmann: «Senin yerinde olsam gider o adama sorardım. Böyle bir kız babasına hikâye anlatır.»

Bakışlar gülüşmelerle birlikte Algeier'in sakalına yöneldi. Algeier: «İnanmam. O hikâye anlatmaz.»

Grossmann hemen yapıştırdı: «Anlatsa nerden haberin olurdu ki?»

V

Dışarıdan araba sesi duyuldu. Konuşmalar, ayak sesleri. Deri ceketli sürücü içeri girdi. Ardından Kunkel'ler v eyabancı köylerden altı-sekiz kişi daha. Birkaç köylü onları dudak bükerek izliyordu. Bir çoğu kuşkulu, bazıları sevinçli, kalanlarsa düşünceli gözlerle bakıyordu. Christian birbirine yakın gözleriyle hemen çevreyi kolaçan etti. Keskin bakışlarıyla karşıla-

şan yüzler, ifadelerini kaybetti, geride boş bakışlar kaldı. Christian: «Biracı, bize yer bul bakalım!» Birahane sahibi yabancıları bir masaya topladı, birkaç sandalye getirdi. Hepsi bir dakika sürdü. Bu bir dakika içinde suratlar değişti. Gelen gençler giysileriyle, dış görünüş ve davranışlarıyla birbirine benziyorlardı. Algeier başını dik tuttu. Kısık gözlerini yeni gelenlere dikmişti. Paul'un gözleri sonuna dek açılmış, parlıyordu. Birahane sahibi sordu: «Bira? Elma Şarabı? Kiraz rakısı?» Sürücü: «Bugün bize sen ısmarlayacaksın. Artık kesin bu?!» Adam korktu, gülümsedi. «Tabi, tabi. Sağlığına Hahnlein, sağlığına Kunkel, sağlığınıza!»

Sürücü güldü. «Şunu ağzına dek doldur. Yoksa sen de mi yahudisin?» Birahane sahibi: «Lemprecht'in başına gelenleri duydunuz mu?» diyerek konuyu değiştirdi. «Kalbine yakın gelmiş. Belki de ölür.» Sürücü haykırarak: «Yok yahu! Bunu duymadık.» Kunkel: «Onu hastaneye biz götürdük. Kimse farketmedi.» Neugebauer sordu: «Nerede oldu?» Kunkel yanıtladı: «Eichel sokağının üst tarafında.» Neugebauer heyecanla: «Gördünüz mü? Ben biliyordum. Şimdi Rendel'in yakasına yapışın bakalım!» Kunkel: «Halledilecek.» Ses tonunun dün akşamdan beri değişişine şaştı. Bastian: «Hey, Kunkel! Sen de bir konuşma yapmışsın.»

«Yoo, pek konuşma sayılmaz.»

Neugebauer devam etti: «Şu Rendel'in kafasını ayaklarının arasına sıkıştıracaksın, sonra vur ha vur! Peki karısını tanıyor musunuz?» Köylüler güldü. «Beygir gibi kalçası var. Öyle bir avrat ki, iki insan iriliğinde.»

Konrad Bastian: «Gold und Sohn Firmasında son sözün sahibi. Neyse ki başarıyor. Kocası sokaklarda sürtüyor.»

(Billingen'deki Gold und Sohn Konserve Fabrikasının alım müdürü her yıl şöyle diyordu: «Tek kuruş fazla vermem. Kendiniz hesabedin. Size ödediğimiz

belli, ücretler belli. Bir saatte ne kazanıyorlar. haberiniz var mı? Çekirdeklerin ayıklanmasının bile kaça malolduğunu biliyor musunuz?»)

Neugebauer yeniden başladı: «Ama ne karı! Nereye gitse bi yaramazlık çıkarır. Bütün avratları kışkırtıyor. Avratları kışkırtmadan bir vişnenin çekirdeğini bile çıkarmaz.» Grossmann bağırdı: «Kocasının sürterken kazanamadığını kendi kazanmak istiyor.»

Neugebauer: «Kamuoyna iyice kurulup 'Kızıl Cephe!' diye bağırıyor. Biyandan da memeleri sallanıyor.»

Sürücü: «Şimdiden sarkmış!»

O arada içeri iki kişi daha girdi: Jakob Schüchlin ile kayınpederi Schulz. Schüchlin, kısa boylu, şişman ve her zaman terleyen bir adamdı. Yukarı kalkık burnu, deliklerini olduğu gibi ortaya çıkarıyordu. Yaşlı Schulz her tarafı titreyen, kulakları ağır işiten, ufak tefek bir adamdı. Çenesindeki birkaç kıl hariç, saçı sakalı yoktu. Hemen pelüş kanepenin önündeki masaya oturdu. Schüchlin de onun yanına yerleşti. Ama yüzü masaya değil, salona dönüktü. Yaşlı Schulz bu yoksul adama büyük kızını vermişti. Çünkü kızı biraz safcaydı. Bir savaş tutsağından çocuğu olmuştu. Bir anlaşma karşılığı vermişti kızını. Anlaşmaya göre, hasta kadından olacak erkek çocuklar -ki, çocuk doğurabileceği sanılmıyordu- mirastan pay alacaklardı. Schüchlin'e de bu payı kullanmak kalıyordu. Kadının uzun süre yaşamayacağı kesindi. Ama Schüchlin'in gücü bu zavallı kadından birkaç oğul almaya yetmişti. Schüchlin'in, gündüzleri işte, geceleri yatakta karısı Susann'ın canını çıkardığı biliniyordu: Herkes böylesi evliliğe gelemezdi. Hiç kimse kıyamet günü Schüchlin'in yerinde olmak istemezdi. Ama, kadının yaklaşan ölüm günü ile kıyamet günü arasındaki süre için Schüchlin'in yerine geçmeye herkes can atardı.

Bu nedenle Schüchlin'in içiçe geçmiş iki şapka gibi iki sanı vardı. O bir şeytan ve zalimdi. Düzenli, be-

cerikli bir köylü; çok çalışkan ve çok sağlıklıydı.

Birahane sahibi sordu: «Ne istersiniz?» Schüchlin kayınpederinin kafasına sarıldı ve kulağına bağırdı: «Koyu mu açık mı?» Yaşlı adam, üzerinde bir tutam sakal duran çenesini oynatarak kırgın bir şekilde, «açık» dedi.

Birahane sahibi masaya iki açık bira koydu. Yabancılardan biri Schüchlin'in omuzuna dokunarak, «Sizin birahanenin sahibi de gittikçe şişiyor. Yakında ona da piyango vuracak. Öğle üzeri, günün en sıcak saatinde.» dedi.

Yaşlı Schulz konuşulanları anlamadığı için sinirlendi. Schüchlin'in ceketini çekiştirmeye başladı. Schüchlin gene onun kafasını tutarak kulağına bağırdı: «Böyle şişmanlar uzun yaşamaz, diyor!»

Yüzü, şişeleri düzenlemekte olduğu büfeye dönük olan birahane sahibi, bu söylenenleri duydu ve korktu. O ana dek ölümü hiç düşünmemişti. müşterileri sayesinde ölüm düşüncesine yakalandı. Ve ondan bir daha kurtulamayacak, kalan ömrü kendisine zehir olacaktı.

Orta masada oturan gençler kafa kafaya vermişlerdi. «Yarasını sardırmak için Vincenz Hastanesine gittik. Arabadan inerken benzi soldu.»

Grossmann bağırdı: «Bunlar o yüzden başınıza geldi.»

Sürücü köpürdü: «Bizim mi? O yüzden başımıza ne geldi? Bizim Lamprecht kendini kim için bıçaklattı. Oradan oraya keyfimizden dolanıyoruz! Lamprecht kendini keyfinden bıçaklattı! Ahh, siz, siz! İsa çarmıhtan indirilinceye dek kenarda beklersiniz, sonra da, o yüzden başınıza geldi, dersiniz!»

Birisi kolunu sürücünün omuzuna attı. Köylüler onları kısık gözlerle izliyordu. Bu salonda, biraz tehdit, biraz fısıltı, gizli korkular ve imalı sözlerden oluşmuş kapalı ve sıkı bir yumaktılar. Paul'un yüreği masanın altına kayarak onların yanına yuvarlandı. Gottlieb

Kunkel, Paul'un sınıf arkadaşıydı. Onun bakışlarını yakaladı ve soğuk bakışlarıyla karşılık verdi. Utanç duygusu pazar giysisi içindeki boynunu sıktı. Konrad Bastian, «Hadi, hepiniz daha gençsiniz .Önünüzde daha iyisini yapacak çok vaktiniz var!» dedi.

Bunun üzerine Bira İmalathanesinin sürücüsü bağırmaya başladı: «Ben artık o kadar genç değilim, üç çocuğum var! Geçen ay kırküçüme girdim. Artık burama geldi! Çocuklarımın önündeki tabaklar bir daha çekip alınmamalı! Onlar da hayatlarını yaşamalı!» Bütün köylüler suspus oldu. Sürücüye bakıyorlardı. Konuşmasını öfkeyle sürdürdü: «Sizin bişeye ulaşmanız nasılsa gerekmiyor. Geliriniz var, borcunuz yok, verginiz yok, sizin midenize indirmek istediğinizi ahırdan pazara götürünceye dek midesine indiren sığır yahudiniz de yok! Sizde herşey böyle gelmiş böyle gider. Hadi bana eyvallah!» Ayağa kalktı, gençlerin hepsi onu izledi. Köylüleri fırtına sonrasının sessizliği sarmıştı. Paul arkalarından kararsızlıkla baktı. Karşılarında ne uyuklayan bir salon ne de alkıştan inleyen bir kalabalık vardı. Onları dışarıda bekleyense devam edecekleri yolculuk ve gece havasıydı.

Bütün akşam boyunca sanki sakalları kurşundanmış gibi kımıldamadan duran yaşlı Merz birden sürücünün arkasından bağırdı: «Uğurlar olsun!» Herkesi gözleriyle taradı. Bakışlarını en son Kunkel'in üzerine dikti. Açık kapıdan motor gürültüsü gelmeye başlayınca bir yargıya varabildi .Belki de bu gençlerin yapmak istediklerinin kendisine bir zararı dokunmazdı. Ama kendi oğlu hiçbir zaman bunların arasına girip de bıçaklamalara, ayaklanmalara ve gösterilere katılmayacaktı. Konrad Bastien henüz bir yargıya varamamıştı. Ne olursa olsun Merz'in davrandığı gibi davranmaya karar verdi.

VI

Biraz sonra Algeier evine yollandı. Birahanede de havanın iyi olmadığını önceden biliyordu. Ama iki kötü yer arasında arada bir gidip gelinmeliydi ki, onlara dayanılabilsin. Dışarı çıkar çıkmaz Paul söze başladı: «Baba, beni bir kez dinle! Onlara katılmama izin ver! Bak, onlar aklı-başı yerinde çocuklar. Kunkel'in temiz biri olduğunu sizler söylemediniz mi? Ben de onlarla olayım.»

«Hayır, bu hoşuma gitmiyor.»

«Peki hoşuna gitmeyen nedir? Şu Kunkel, gerçekten aklı başında. Sürücünün söyledikleri de gerçekten doğru. Ne olur izin ver!»

«Hayır, bu hoşuma gitmiyor.»

«Ne olur beni dinle baba.

«Akşam, akşam rahat bırak beni.»

Algeier farkında olmadan onun omuzunu tutmuştu. Öfkeli, sımsıkı. Paul başka bir şey demedi. Babasının yanından geçerek dip odaya süzüldü. Algeier içeri girdi. Kanepenin önüne gelince durdu. Yatan Marie'ye baktı. Derin, kaygısız uykusu onu duygulandırdı, sağlıklı ve düzenli solukları ona çok dokundu.

Şu an onu uyandırmak ve kente geri yollamak isterdi. Beş yıl önce götürüp teslim ettiği aracı kadına. Bohçasını ve saç örgüsünü toplamasını söyleyip, kazandığını eve yollamak ve yabancılardan geçinmek üzere götürmüştü. Kısa geceliği ile örtü arasında, ince bir çizgi şeklindeki tenini gördü. Köydeki söylenti onu huzursuz etti. Bir an için kızının kendisini aldattığına inandı. Görünen ince çizgiye elinin kenarıyla bir tokat patlatmak için kolunu kaldırdı. Ama beslenmesi gereken güçlü, ve aç gövde kendisine ihanet etti. Dışarıdan gelerek bir darbede insanları egemenliğine alan adalet

duygusunun kendisini sarmasına o da şaşırdı. Ona dayanmak gerçekten zordu. Kızının işten çıkarildığı doğruydu. Çünkü ev sahibi artık ücretini ödeyemiyordu, o da işten atılmıştı. Kızı yanında tatildeyken ona gönderdikleri mektubu kendisi de okumuştu. O zaman bunun üzerinde fazla durmamıştı. Herşeyi çabucak kavrayamamıştı. Önceden tüm eksiklerini tamamlamış, eskileri yenilemişti. Taksitlerinin toplamı kızının ücreti kadardı. Yeni bir santrfüjör satın almıştı. Ödeyemediği taksit için beş hafta önce ilk ihtarı çekmişlerdi. Yirmibeş markı zorla bir araya getirmişti. İki haftalık bir süre daha tanımışlardı. O taksidi de ödeyememişti. Önceki hafta gelen mektupta borcunu cumartesi gününe dek ödemezse, mallarını geri alacakları yazılıydı.

Ödememişti. Geri alacaklarına inanmıyordu. Düşünebildiği kadarıyla başına bir talihsizlik geldiğine gene de inanıyordu.

VII

Johann sabaha karşı uyandı. İçi sıkkın, bahçeye çıktı. Belki de onu var güçleriyle öten horozlar uyandırmıştı. Keskin ve insafsız horoz sesleri, kent gürültüsünden daha belirgin bir şekilde yeni doğan günün kaçınılmazlığını vurguluyordu. Botzenbach'dan gelen kamyon, horozları erkenden uyandırmıştı. Bira imalathanesi sürücüsü ve birkaç arkadaşı geceyi Botzenbach'da geçirmişti. Tarlaların arkasında doğmakta olan güneşin ilk ışınları, puslu yolda ilerleyen arabanın metal parçalarında ve berelerin düğmelerinde parladı. Johann çite yaslandı. Kamyon meydanda durdu, birini indirdi ve yoluna devam etti.

Yarı uykulu, tam olarak göremez ve doğru düzgün düşünemezken, Johann'ın yüreği, bir bekçi köpeğinin ansızın havlaması gibi atmaya başladı.

Tulumbanın yanındaki varilin üzerinde sarı, ıslak

koyun yünü asılıydı. Yanında birkaç bitmiş yün yumağı vardı. Johann orada durdu ve yünleri bükmeye başladı. Onlar için yapabileceğim başka ne var? Onlar için neler yapmalıyım ki, burada kalabileyim? Dinlendim, karnımı doyurdum, devam da edebilirim. Burada uzun süre kalmak daha iyi olurdu. Güvende olurdum. Burada beni tanıyan kimse yok, beni arayan kimse yok. İzimi kaybederler.

Tulumbanın yanına giderek gece yünlerin üzerine konan tahtayı kaldırdı. Bu arada Bastian da uyanmış önce gizlice, sonra o arkasını dönünce açıktan açığa Johann'ı izlemeye başlamıştı. Bastian son bir kez daha kararsızlık geçirerek Johann'a, «Sana bir şey söylemek istiyorum.» dedi. «Üzerinde düşündüm. Şimdi dinle: Bu hafta sonunda ya da en geç gelecek hafta başında çavdara başlanacak. Geçen yıl bu işle nasıl başa çıkacağımı bilemedim. Bu yıl nasıl yaparım bilmiyorum. Kendin de görüyorsun ya, ben, Margret ve çocuklardan olsa olsa Dora, Onun da elinden ne gelirse.

Pek acelen yokmuş gibisin. Önemli bir işin yok gibi. Anlaşılan akrabalarına gitmek için can atmıyorsun. Bana açıklama yapmak zorunda değilsin.

Seninle açık konuşuyorum. Bir yardımcı tutamam. Bunu yapacak beş kuruşum yok! Düşündüm ki, bana yardım edersen karşılığında karnın doyar, yatacak yerin olur. Bunlar karşılığında kalmak istersen.» Johann yanıtladı: «Bunlar karşılığında kalırım.»

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

Yağmur, çocukların oturduğu sıranın ardındaki, odanın tek penceresini dövüyordu. Bastian patateslerin dumanları arasında duanın ilk cümlesini bitirdi. Sesinde tehdit havası vardı: «... bugün bize ver.» Yağmurun yağışına yalnız Johann seviniyordu. İki gündür biçimi engelliyordu. Böylece kendisinin ayrılma zamanını geciktiriyordu. Önceki akşam hava açmıştı. Bu sabah yeniden kapanmış, güneş bulutların ardına gizlenmişti. Sanki aylardan nisandı. Ara ara bardaktan boşanırcasına döküyordu. Olgun başakları kıracak gibiydiler. Damlalar nişan alınmış gibi başakların tam altına rastlıyordu. Çocuklar babalarının yüzüne bakmıyorlardı. Çünkü çok kötü durumda olan babaların yüzüne bakılmazdı.

Bastian, «Bu gidişle kışa elimizde ne kalır bilmem.» dedi.

Kadın gayet sakin yanıt verdi. Yalnızca sabırsızlıktan kaşları hafifçe kıpırdadı: «Bekle bakalım!»

Dora hemen annesine baktı. Bastian'ın öteki çocukları gibi suspus olan küçük çocuğu doyuruyordu. Dora başını öne eğdi. Alnının ötesinde, tüm zorluklarıyla birlikte gelen kış canlandı. Süt kovasının buz gibi soğuk ve keskin demiri çatlak ellerini kesti. İki yıllık ayakkabıları sulu karda ayaklarını dondurdu. Midesi pişkin ekmek yerine sulu bulamaçla doldu. Açlığın verdiği yorgunluktan kulakları uğuldadı. Annesi ve babasının yüzlerini göremez oldu. Bir süre önce babası onu başkasının yanına vermekten söz etmişti. Dora, Elli diye bir kız tanıyordu. Kendisinden biraz

büyüktü. Öğleden sonraları Merz'lerde çalışırdı. Önünde iki leğen, çorap yıkardı. O da işte böyle çalışacaktı. Çitin ardında, köyün ortasında ve yabancı... Parmakları bir ekmek parçası ile oynuyordu. Bastian bunu gördü ve sertçe eline vurdu. Dora elini masanın altına sakladı. Johann hemen onun elini tuttu. Dora Johann'a şaşkın gözlerle baktı. Bastian telaşlandı: «Yeni yılın ekmeğini bizimle yemeyeceksin. Sen yemeyeceksin. Ayrıca, aklıma geldi. Belli bir süre bizimle kalacaksın. Önce çavdarı bitireceğiz. Zaten bunun için kaldın. O halde kaydını yaptırman gerek.»

Johann şaşkınlığını gizledi. «Nereye yaptıracağım?»

«Nereye mi? Resmi daireye. Bizde bu işi Merz yapar.»

Johann: «İyi, yemekten sonra giderim.»

Bastian: «Merz'e benden selam söyle. Ama ağzından hakkımızda söz almasınlar. Burada neler konuşuluyor, sofraya ne çıkıyor ve bunun gibi şeyler öğrenmek isterler, dilini tut!»

II

Johann yol boyunca aşağıya inerken pencerelerin arkasından bakan başlar geri çekildi. «Bastian'ınki.» «Kalacak mı?» «Kalıyor, ona yardım ediyor. Gavur gibi çalışıyor, para almıyor.» «Neden?»

Köy yolunun akşamın bu saatindeki terkedilmişliği içinde yabancı olan iki şey vardı: kendisi ve yağmur. Omuzlarına astığı sopanın iki ucunda iki kova sallanan yaşlıca kadına yol verdi. Kadın zorlanıyor, her adımda pufluyordu. Göze batacak kadar kirliydi. Çevresinde birkaç çocuk çamurlu sular içinde tepiniyordu. Kansız yüzünü sağa sola çarpıttı. Neugebauer'in büyücü karısıydı bu. Pasaklı, bednam. Meydana doğru yol belli belirsiz yükseliyordu. Şimdi bulundu-

ğu yerden, köy yolunun ana yolla birleştiği yeri görebiliyordu. Yoluna devam etmek ne kadar da kolaydı. Yeryüzünde, tarlaların arasında uzanan yol. Bir anda Johann kenti özlemişti. Gözlerini yumdu. Şimdi tüm renkliliği ile kent geceleri gözünde canlandı. Gürültüsü kulaklarına dek ulaştı. Omuzlarıyla yararak kalabalığa karıştı. Acaba hâlâ beni arıyorlar mı? Nerede saklanıyordur? Benim için yol masrafı olarak onbeş mark toplandı. Yazıyorlar mı? Geçen süre içinde çok şey oldu.

Çitin öte yanında, yağmurun altında, elinde çamaşır leğeni bir kız dikiliyor ve onu seyrediyordu. Geri dönmezsem? Belki Bastian arkamdan jandarmaları salar. Kesin emin değilim. Onları iyice tanımıyorum. Merz'lerin evine nereden girileceğini araştırdı. Merz'lerin evi meydanda, birahanenin karşısındaydı. Girişi, ormandan gelen patika üzerindeydi. Kapının tokmağı pirinçti. Üç basamaklı merdiven çok düzgün kesilmişti. Pencereler parlıyordu. Johann'ın yüreği atmaya başladı. Artık başka bir şey yapamam. Bana soru sormayacak. Dikkatini çeken bir şey olmayacak. Bizim memlekette resmi daireye sormayacak. Bu aklına gelmez. Burada kaldık artık. Bu ülkede başka nereye gidebilirim ki? Ortadan toz da olamam ya! Yüreğinin atışları dinsin diye bekledi. Sonra kapıyı açtı. Koridora açılan mutfaktan gelen yağ kavurmasının kokusu henüz içeri girmeden önce kapı aralığından geçerek Johann'ı sarmıştı. Merz'ler hâlâ, akşam yemeğindeydiler. Kovulan hizmetçinin yerini alan yaşlı ve zayıf kadın hemen dışarı çıktı. Onu genç Merz izledi. Sakalsız ve somurtkandı. Johann somurtkanlığını yabancısı olmadığı gönül işlerine saklardı. Ama genç Merz bu işleri çoktan unutmuştu. Somurtmasının nedeni yağmurdu. Kafa salladı ve babasını çağırdı. Yaşlı adamın sakalında ekmek kırıntıları vardı. Hemen: «Haa, siz Bastian'ın adamısınız.» Johann içeri girdi. Oda ağzına dek doluydu. Pek kullanılmamıştı.

Yaşlı Merz çekmecesini açmak için bir süre oyalandı. Johann kağıtlarını, yapma çiçek vazoları arasına bıraktı. Yaşlı Merz çekmeceden mürekkep, divit, başvuru kağıtları ve bir damga çıkardı. Johann belgeleri doldururken onu iyice inceliyordu. «Andreas Bastian'ın akrabasısınız, değil mi?»

Johann yanıtladı: «Onlara bir süre yardımcı olmak istiyorum.»

Yaşlı Merz, şu Bastian kendini aptal gibi gösteriyor ama aslında oldukça uyanık. Para vermeden kendine bir yardımcı tutmuş, diye geçirdi içinden.

Merz: «Tamaam.» Kağıdı ileri tutarak okudu. Johann soluğunu tutmuş, yaşlı Merz'i izliyordu.

Hiçbir şey sormadı, karşılaştırma yapmadı, hemen damgaladı. Sonra hepsini yeniden çekmecesine yerleştirdi. Johann soluğunu salarken de kendini tuttu. Yaşlı Merz olanları karısına anlatmak için mutfağa yollandı. Johann evden ayrıldı.

Bu arada yağmur dinmişti. Topraktan buhar yükseliyordu. Kapının önünde birkaç genç duruyordu. Merz'in oğlu, kızkardeşi, kara gözlü bir kız ve kısa, şişman başka bir kızla iki yabancı delikanlı. Kısa boylusu uzun boylunun boynuna eşarp bağlamak için ayaklarının ucuna yükselmişti. Hepsi gülüyordu, onu gördüler. Kızlar gülüşmelerine devam etti. Johann yoldan aşağı yürümeye başladı. Aydınlık bir geceydi. Bu daha da kötüydü. Bir kez de ben gülmek istiyorum. Bir kız, bir bot, hışırt, sağlığın içine... Yalnız bir dakika için üstümdeki baskı kalksın istiyorum. Oradakiler gibi herşeyin yolunda gittiği bir akşam, düzgün bi gece, gerçek bi yatak istiyorum. Neyse, bırak bunları. Bırak, Johann, bırak şimdi bunları. O defteri kapa artık. Burada da adamlarını bulursun, oradakiler gibi iyi insanları. Üstelik bulmalısın da...

Bir anda rahatlamıştı. Yeniden başladı. Çitin yanından geçerken çorap yıkayan küçük kızın saçlarını

okşadı. Kızın korkudan ödü patladı. Johann hızlı hızlı eve döndü.

Bastian kapıda dikiliyordu. Başını geriye atmış göğü seyrediyordu. Küçük, yaşlı yüzünde umut parıltıları vardı.

III

Yaklaşık bir hafta sonra, cumartesi akşamı Jakob Schüchlin, sağır Schulz'un damadı, karısı Susannla akşam yemeği yiyordu. Önlerinde iki tabak vardı. Biri süt çorbası, diğeri patatesle dolu. Schüchlin, sütün yağı alınmamış ve pateteslerin çiğ oluşuna habire söyleniyordu. Kadın karşılık vermiyordu. Tabaklarında üçer patates vardı. Uzun elleri tabakların yanında hareketsizdi; çivilenmiş gibiydiler. Karnı çok dışarda olduğu için masaya daha fazla yaklaşamıyordu.

Üç küçük oğlan odada yuvarlanıyor, avuçlarında patates eziyorlardı. Lambaya asılı sinek tuzağı, üzerindeki sineklerden kapkara olmuştu. Çocukların yapışkan yanaklarına, masadaki tabaklara, dolabın üstündeki süt kovalarına ve kadının masadaki ellerine sinekler konup kalkıyordu.

Adam kadını azarladı: «Ye!»

Kadın telaşla yemeğe girişti. Adam, aradan yedi yıl geçmişken bile hâlâ bu kadının o kadın olduğunu kavrayamıyordu.

Biçime köyde ilk çıkan oydu, bugün sabah üçte, Her zamanki gibi kendi inanılmaz gücünden başka bir şeye dayanmaksızın, kimsenin yardımı olmaksızın karşı kenara ulaşamamaktan korkmuştu. Hiç ara vermeden onbeş saat çalıştı. Sırılsıklam olmuştu. Ama yüreğinin atışları değişmemişti. Ertesi gün ayinden sonra devam etmeye karar vermişti. Bütün insanların kendisini kınayacağını ve papazın kendisini çağıracağını biliyordu. Bütün insanlar onu nasıl olsa hoş görmüyordu. Papaza da karısının hamile olduğunu söy-

lerken özür dilerdi. Çavdar hasadında bebe beşiğinin ne işi vardı. Ayrıca doğuma birkaç hafta daha olduğunu biliyordu.

Karısına, «Su getirdin mi?» dedi.

Kadın korkuyla ağzındakileri yuttu. Sonra kendinden beklenmedik şekilde hızla dışarı koştu. Adam yemesini sürdürdü. İçine sindirerek, düzgünce... Biraz sonra dışardan kova sesleri gelmeye başladı. Kadın geri geldi ve yerine oturdu. Alt çenesi aşağı sarkmıştı. Adam ikinci kez bağırdı: «Ye!»

Kadın açık ağzına patates tıkıştırdı. Adam sordu: «Dört kova mı taşıdın?» Kadın hemen ayağa fırladı, dışarı koştu. Sesler gene aynı sırayı izledi. Ayak sesleri, kapı sesi, kovaların yerine konurken çıkardığı ses. Kadın geri geldi. Bu kez dudakları sıkılıydı. Adam terden sırılsıklam gömleğini çıkarma isteği duydu. «Temiz bi gömlek ver!»

Bu kez kadının tüm bedeni korkudan titredi. Köylü bağırdı: «Temiz gömleğin yok mu?» Masanın üzerinden uzandı, kadını sarsmaya başladı. Bir yandan başparmaklarını kadının köprücük kemiklerine bastırıyordu.

Kadını bıraktı. İkisi de derin soluk aldılar. Adam düşündü: Bu haliyle yarın çavdara gelsin. Gelmeli. Kalan çorbayı da tabağına boşalttı. Kadının ölmesini istediğini şimdi anlamıştı. Ne zaman ölürse ölsün demiyordu. Bu iş yarın biçimde bitmeliydi. Son doğumunda neredeyse kanamadan gidiyordu. sancı genellikle tarlada gelirdi.

Ağır çalışma neden olurdu buna. O zaman da ebe çok uzaklarda olurdu. Kendi düşüncelerinden korktu. Sonra benliğini bir öfke kapladı. Ayağına takılan taşa sövercesine talihine sövdü. Talihi neden böyle yazılmıştı? Neden boğazına dek pisliğe batmıştı? Neden yalnız bu evlilikle düzlüğe ulaşabilecekti? Evlilik bittiğinde tüm borçlarını ödeyecek, oğullarını güzelce giydirip okula gönderebilecekti. Kendisine de gerçek

bir kadın alacaktı. Yeni karısının o kadar çok çalışmasına, çocuk doğurmasına gerek yoktu. Bunun için kentteki doktorun önüne para sererdi. Oğulları vardı nasıl olsa. Bir kız doğursa yeterdi. Kızını süsleyip püslerdi. Onunla övünürdü. Ter kokan, onu hayvan gibi kullanan bir adamla evlenmesine razı olamazdı. Ona başka bir koca bulmalıydı. Evlenilmemiş kadından olma doğmamış kız, bu dünyada rahat etmeliydi.

Tabağı ağzına dayadı, çorbayı içti. Ne tadını ne de soğuduğunu anladı. Tabağın kenarından kadına bakıyordu. O an gerçekten evliliğinin sonunun yaklaştığını kavradı. Karısının, tüm hareketsizliği içinde hiçbir zaman gerçek rahatlığa erişmemiş geniş yüzündeki ölüm damgası apaçık belirgindi. Odada yalnız onun gözkapaklarının alt ve üst kısmına görünmeyen bir şeyin koyu gölgesi vurmuştu. Geçen yedi yıl süresince kadının gözlerinde parıltı yoktu. Kocasına doğru dürüst hiç bakmamıştı. Son haftalarda -Schüchlin, yedinci ayını doldurduktan sonra diye düşündügözlerinde keskin ve kuru bir parıltı görülür olmuştu. Sanki hamileliği kendisine alışılmamış bir güven duygusu veriyormuş gibi, dosdoğru sertçe kocasının yüzüne bakıyordu.

Kadının tabağında hâlâ iki patates duruyordu. Adam bir kez daha bağırdı: «Ye!»

Kadın başını kaldırarak bakışlarını adamın alnına dikti.

Yüzünün keskin çizgileri şaşkınlık ifadesi kazanmıştı: «Neden yiyeyim?»

Adam bağırdı: «Bitti mi? Öyleyse kaldır!»

IV

«Hâlâ ışığı yanıyor. Buna ne diyorsun?» Kunkel'in annesi yüzünü mutfak penceresine dayamıştı. Pencereden, seranın yanındaki odunluğu görebiliyordu.

«Boşver. O, bu saatte kalkıyor.»

«Gazyağının parasını biz mi ödüyoruz, o mu?»

«Sesini kesmeyecek misin? Aklıbaşı yerinde o delikanlının.» Gottlieb Kunkel kapıda durmuş, annesi ile abisi arasındaki tartışmayı büyük bir dikkatle izliyordu. Yüzü gerilmiş ve titriyordu. «Kim ödüyor diye sordum.»

«Sus!»

Kunkel bağırdı. Kadın bu keskin sesin altında ezildi. Ölen kocasının sesine benziyordu. Uzun boylu oğluna baktı. Aslında oğluyla gurur duyuyordu. Christian kardeşine bağırdı: «Hadi, hop yatağa. Birazdan kalkacaksın.» Odunluğa yollandı. Yün yığınları, toprak çanak kırıntıları, el aletleri ve çuvallar arasındaki ot yatakta bir genç yatıyor ve kitap okuyordu. Üzerinde kısa iç donu vardı. Bedeninin üst tarafı kılsızdı, kapkara olmuştu. Yerde bir gaz lambası yanıyordu. Duvarda bir iş tulumu ve tertemiz kolları olan bir anorak asılıydı. Onların altında bir çift hasır terlikle bir çift çizme duruyordu. Delikanlı kitabı bıraktı. Sakin ve aydınlık yüzü belirgindi. Kunkel ona bakarken gözlerini kapadı. «Burası biraz dar, arkadaş.» Genç karşılık verdi: «Zararı yok. Uyumak için yeter!» Kunkel, Kösslin ile Billingen'de dost olmuştu. Bahçıvan olduğunu ve işsiz kaldığını öğrenince onu Oberweilerbach'a gelmeye ikna etmişti. Kösslin, ücret karşılığında Christian'a tarlada yardım etti. Ama Christian onu eve almaya henüz karar verememişti. Kızkardeşinin kıkırdayışları, annesinin sövgüleri, Gottlieb'in sağa sola takılan bakışları... Bu yüzden evde kendi aralarında olmak daha iyiydi.

Kunkel kitabı aldı. Bir göz attı ve Kösslin'in yanına ot yatağa oturdu. Kitaptaki resimleri birlikte incelemeye başladılar. Bayrak törenleri, bir ölünün bayraklar arasında gömülüşü, bazı adamların resimleri. Kunkel: «Bizlerin bunlara vakti yok.» dedi. Kösslin: «Arada bir kitap okumaya alıştım. Yoksa insan bütün

bir yıl boyunca ne yapar?» «Nasıl, burada iyi zaman geçiriyor musun?» «İyi, iyi. Benim gibi biri öğrendiklerini unutmaz. Bütün yıl boyunca düşündüm. Bir daha parmaklarımın arasına fide alacak mıyım diye. Eğri makas başparmağımda gene iz bırakacak mı diye.»

Kunkel ona şaşkınlıkla baktı. Güldü. «Hadi, yarın akşam parmağında iz olacak.» Kösslin karşılık verdi: «Bak bu iyi işte.»

«Ne zamandır içindesin?» «İki yıldır. Ya sen?» «Fazla olmadı.» «Abinle sen yalnız mısın?» «Eh. Benim birader, Gottlieb, aptalın teki. Beni dinle Kösslin! Bana yardım et! Durumum kötü. Yirmi kişiyle geleceğim, dedim. Ama kalan onyedi kişi nerede? Sen, ben ve Gottlieb.»

«Sırayla hepsini gözden geçirmeliyiz. Hepsine çengel atmalıyız.» «Birkaç kişi var. Ama kendilerine güvenleri yok. Pederleri hâlâ yakalarına sarılmış. Örneğin Paul Algeier. Hâlâ bize yakın. Babasının, it bokunun olduğu yere bir it daha pisler, ama bize bir şey sıçramaz, dediğini anlattı.»

«Söyle ona, ancak içine atlanılan yerden, bir şeyler sıçrar. Ve o da bu işin içine atlamalı.» «Genç Merz de karşı değil. Ama babası, şu üç harfi iyi yerleştirmişsiniz, 'sos' harflerini iyi gizlemişsiniz, ancak bu harflerin girdiği yer yalnızca sizin adınız değil, diyor.»

«Öyleyse sor ona, bunu Rusça duymak ister mi? Sonra atlarına yazık olur. Tüm tarlalara onlar koşulur. Şimdi köylerde toplantılar yapılması planlandı. Nerede bir destek görüyorsan orada konuşma yapmalısın.. Pazar günü iyi ki çeneni açtın.»

«Ama tanıdığım insanlar önünde konuşmak bana gülünç geliyor.» Kunkel bu sözleri söylediğine hemen pişman oldu. Sadece biçim zamanı boş şeylerle uğraşmaktan çekiniyordu. Kaba sakalı ardındaki Merz'in yüzünü, Schüchlin'in iri, kıllı burun deliklerini ve Algeier'in sivri burnunu düşündü. Bu toplantının

yarar sağlamayacağı düşüncesi içini kemirdi. Kösslin: «Oberweilerbach Almanya'da bulunuyor, öyle değil mi?» Kunkel şaşkın: «Evet, öyle, Almanya'da.» «Burada borçlu kimseler yok mu?» «Var tabi, hem de nasıl!» «Vergisi olan?» «Hem de nasıl!» «Yahudi?» «Var. İki yabancı. Naphtel ve damadı.» «Burada kızıl da yok mu?» «Yooo, kızıl yok aramızda. Kızıl yok. Öyle kentte olduğu gibi, ya da Botzenbach'lı İbst gibi gerçek bir kızıl burada yok.»

Kunkel bir an annesinin hâlâ mutfak penceresinde olduğunu düşündü. Örtüye takılmamak için yavaşça kalktı. «Konuşmaya yarın devam ederiz. Şimdi yatma zamanı.»

Kunkel eve döndü. Annesi gerçekten mutfak penceresindeydi. Annesine seslendi: «Önce saat ücretini hesapla, sonra gazyağının parasını.» Kardeşine çıkıştı: «Sen hâlâ ayakta mısın? »

Gottlieb yan gözle abisine bakarken yavaş yavaş ayağa kalktı. Bayan Kunkel derin bir soluk aldı. Karşıdaki ışık sonunda sönmüştü.

Kösslin karanlıkta yatağına uzandı. Odunluk çok sıcaktı. Önündeki gün, kendisini bekleyen ikiyüz domates fidesi ve tarla onu şimdiden sevindiriyordu. Herşeyden önce kentten ayrıldığı için sevinçliydi. Birkaç kuruş harçlık kazanabilmeyi umuyordu. En azından Kunkel ona bir bahçe yaptıracaktı. Son yıllarda gittikçe artan, bir çuvalın içindeymiş gibi yaşamın içinde olmak korkusu birdenbire bitmişti. Kösslin, cehennemden odun kırmasına izin verilseydi oraya bile giderdi.

V

Algeier'in evi önünde toplanan insanlar kendi istekleriyle gelmişlerdi. Yumruk sesleri, tehditler, küfürler işitiliyordu. Ardı ardına okkalı küfürler savu-

ran bu cırtlak sesin yaşlı Algeier'e ait olabileceğine inanmak istemiyorlardı. O güne dek Algeier'in ağzından zorla çıkan birkaç sözcükten başka bir şey işitmemişlerdi. Islak giysi ve ayakkabıları içinde, kısa aralıklarla yağıp geçen sağanağa kendilerini işten alıkoyduğu için öfkeli, çorbaya aç ve yağmur altında Algeir'in evi önünde kulaklarını açmış dikiliyorlardı. Yanlarında duran gri boyalı büyük otonun üzerinde Kastrizius, Tarım Makineleri yazısı okunuyordu. Algeier yarım saat önce tarladan eve çağrılmıştı. Evinin önündeki insanlar olanları tahmin edebiliyordu. Aslında tahmin için fazla bir çabaya gerek de yoktu. Olayı kendi gözleriyle izliyorlardı.

Köylü Schüchlin kıpkırmızı bir halde tarladan geldi, yolun öbür tarafında durdu. Kalabalığı görünce yolun karşısındakilere seslendi: «Ne oluyor?» «Yeni santrfüjörü götürüyorlar.»

Schüchlin karşıya geçti. Şişkin burun delikleri ve yarı kapalı gözleriyle pencereyi inceledi. Karşı yönden genç Merz ve Christian Kunkel geliyorlardı. Kunkel heyecanlı konuşmasıyla Merz'i ikna etmeye çalışıyordu. İnsanları görünce ne olduğunu sordular ve onlara katıldılar.

En sonunda kapı açıldı. Sürücü santrfüjörü taşırken dizleri bükülmüştü. Omuzunun üzerinden arkadakilere söylendi: «Siz aklınızı mı kaçırdınız? Ben ne yapabilirim ki? Yalnızca bana söyleneni yaparım, ötesine karışmam.»

Sırtıyla Algeier'i geri itti. Arkasından Algeier dışarı çıktı, kendinde değildi, sallanıyordu. Şapkasını düşürdü. Bir an için herkes onun saçsız başına baktı. Algeier şapkasının peşindeyken sürücü makineyi arabaya yerleştirdi. Algeier doğruldu ve bağırmaya başladı: «Sıkı tutun! Sıkı tutun!» Sürücü arabanın kapağını dirsekleriyle tutuyordu. Sonra kalçasıyla kapağı kapadı. İnsanlardan ses çıkmıyordu. Kımıldamıyorlardı. Kapak gürültüyle kapandı. Algeier hiçbir şey söy-

lemeden gözleriyle insanları taradı. Bağırmayı kesmişti. Yavaşça kapıya doğru yürüdü.

Araba hareket etti. İnsanlar birbirine sokuldu, donmuş gibiydiler. Gözlerini Algeier'e dikmişlerdi. Algeier de onlara bakıyordu. Bakışları hâlâ Algeier'in üzerindeydi ki, kurtulunması zor olan çok kötü bir durumda bulunduğunu birdenbire kavrayan kişinin yüz ifadesi nasıl değişirse Algeier'in yüz ifadesinin de o şekilde değiştiğini gördüler. Kapısının önünde insanların biriktiğini yeni görüyordu. Neden? İçlerinde komşularını tanıdı. Schüchlin'i, Merz'i Kunkel'i ve sapsarı yüzünde dişleri parlayan Neugebauer'in karısını... Bir an için burada doğmuş olması ve tüm yaşamını bu insanlar arasında geçirmiş bulunması Algeier'e garip göründü. Tabutunu izleyecek insanların da bunlar olması ona garip geldi. Başlarının Bastian'ın duvarının ve kiremit damlarının üzerinden uzaklara baktı. Akşam alacası ve yağmur, gökyüzünün griliğini katmerleştirmişti. Gene bir an için bu gökyüzü altında yaşamak ona garip geldi. Eve girdi, oturup düşünmeye başladı. Dışardaki insanların, haberin etkisini öğrenmek için karısını ve çocuklarını bekledikleri aklını geldi. Alışılmış, genizden çıkan sesiyle sövdü. Bu kaba bir sövgü değildi. Sakince söylenmiş, yerine oturan sövgüydü. «Tanrı hepinizin belâsını versin!»

Bir süre sonra Algeier'in karısı, oğlu ve kızı eve geldiler. Algeier eve çağrıldığı için endişeliydiler. Islanmış, üşümüş ve yorgundular. Kalabalığı görünce korktular. Hemen birisi bağırdı: «Sizin santrfüjörü götürdüler.» Marie suçluluk duydu. Kaşlarını çattı. Kimseye bakmamaya çalıştı. Yüzü küstah ve kıpkırmızıydı.

Algeier onları arka duvarın yanına götürdü. Fısıldaştılar. Kadın dişleri arasından Marie'ye bağırdı: «İşte, gördün mü?» Dışardakiler evden ses gelmediğini ve içerde ışık yakılmadığı için yüzlerini göremeye-

ceklerini anlayınca yağmur altında boşuna beklediklerini farkedip evlerine gittiler.

Merz'in oğlu eve geldiğinde babası dışında herkes akşam yemeği için mutfak masasının başındaydı. Bayan Merz: «Bay Rifke geldi. Babana arıcılık kitabını getirmiş.» Genç Merz kızkardeşine baktı. Alnını kırıştırıp habire gülüyordu. Kardeşinin üzerinde kent işi iyi cins bir giysi olduğunu farketti. Ağır hareketli, dolgun göğüslü güzel bir kızdı. Kızkardeşinin, annesinin ve hizmetçinin davranışlarından, uzunca süredir planlanan işin bugün sonuçlanmak üzere olduğunu anladı. Acele acele bir şeyler atıştırıp dışarı çıktı. Koridorda Bay Rifke ile çarpıştı. Kırk yaşlarındaki kısa boylu, hareketli öğretmenin çenesindeki bir tutam sakal kırlamıştı. Birbirlerine ellerini uzatırken gözgöze geldiler. Az da olsa birbirlerinden çekiniyorlardı. Yaşlı Merz mutfağa girmek istedi. Oğlu kabaca yolunu keserek: «Dur, baba, önce bi konuşalım!» dedi. Yaşlı adam oğluna dik dik baktı. Sonra: «İçeri gelsene!» dedi. Genç Merz hâlâ sıcak olan sandalyeye oturdu. Sanki her gün, her saat değil de birbirlerini ilk kez görüyorlarmış gibi bakıştılar. Sonuçta birbirlerini küçümser bir ifadeyle bakışları ayrıldı. Oğlu konuşmaya başladı: «Sizinle konuşmalıyım.» Yaşlı adam kaşlarını çattı. Oğlu şimdi Kunkel'e katıldığını açıklayacaktı. Öfke bastı. Oğlu ile birlikte kendisinin resmi bürosu olarak kullandığı odadaki sandalyesi altından kayıyordu.

Oğlu sözlerine devam etti. «Kızkardeşimi evlendirmek istediğinizi duydum. Çok yakında, aceleyle. Tamam. Ama ben de evlenmek istiyorum. Hem de çok yakında ve aynı hızla. Bana da bir kız bulun.» Başı öne eğikti. Alttan babasına bakıyordu. Kırgın ama tehditkâr. Yaşlı adam ona mutlu gözlerle baktı.. Büsbütün rahatlamıştı. Hizmetçi kız olayından sonra aradan ne kadar zaman geçtiğini hesaplıyordu. Oğlanı çok sıkıştırmış. söylediklerine pek kulak asmamıştı.

Aradan geçen onca zaman boyunca bir kez bile karşılıklı konuşmamışlardı. Artık pes etmeliydi. Neredeyse ağzı kulaklarına varacaktı. Sözlerinin altında kahkahalar gizliydi: «Acelen mi var?» Oğlu ona çekinmeden baktı ve yüksek sesle karşılık verdi: «Evet!»

Yaşlı adam kahkahalarını zorlukla bastırdı. Bu yüzden sakalı titredi. «Bakıyorum çok kızgınsın.»

Delikanlı sanki babasının sakalını tutmak ister gibi bir hareket yaptı. Ama parmaklarını boşlukta yumruk yaptı. «Kardeşimden sonra bir gün bile bekleyemem. Bir kız bulun, benim için farketmez. Kimdir, nasıl biridir beni ilgilendirmez. Bana birini bulmalısınız.»

Yaşlı Merz kahkahalarını bastırmayı başardı. Şimdi oğlunu incelerken ciddiydi. «Bana bak! Bu iş senin dediğin gibi boyacı küpünde olmaz. Yaylı yatakta olur. Bir ömür boyu sürer.» Oğlan dizine bir yumruk indirdi. Yüz ifadesi hâlâ karanlıktı, tehdit ediciydi. Artık çekilmez hâle gelen konuşmada kendisine tüm bir yaşam sürecinden sözedilmesi onunla dalga geçiliyormuş gibi geliyordu. Yaşlı Merz gözlerinin içi gülerek onu izliyordu. «Biraz düşünelim. Kardeşin Rifke ile evlenince bütün köy çatlayacak. Namuzsuz herif hakkı olduğu için. Oğlumun buralı bir kızla evlenmesi hiç fena olmaz. Köylüyü kızdırmayacak, hah, kendine uyanı bulmuş, dedirtecek. Uzun zamandır birbirlerine böyle yakışan bir çift görmemiştik, dedirtecek...

Peh, o kadar aceleci olma. Kısa zamanda hallederiz. İstediğimize uygun kız sayısı o kadar fazla değil. Yaşlı Schulz'un kızı yok tanrıya şükür. Schüchlin'le bacanak olmak hiç de zevkli olmazdı.

Konrad Bastian. Evet, onun bir kızı var, ne dersin? Fena bir kız değil, yakında yaşına gelir. Adı da galiba Sophie.»

«Gerçekten o evlenme yaşına gelmiş mi?» Boş yere kızı gözünde canlandırmaya çalıştı. Onunla her

gün karşılaşırdı. Ama şimdi aklına gelen yalnızca zayıflığı ve solgunluğuydu.

«Hemen üçüz doğuntmayacaksın ya!»

«Hayır, ama bana bir kız bulun dedim, oyun çocuğu değil. O kaç yaşında?»

«Onyedinci yaşına basacak.»

Genç Merz bu konu üzerinde yeniden düşündü. Sanki bu yılları kendi keyfinin istediği gibi hesaplamak mümkündü. «İyi öyleyse, kızı bir görelim.»

Ayağa kalktı. Yaşlı Merz de ayağa kalktı. «Hadi, hadi delikanlım. Kızı önce ben göreceğim. Bakalım bohçasını dürmüş mü? Gerisini sonra hallederiz.»

VII

Karı-koca Bastian'lar, en büyük iki çocukları ve Johann, hayvanları yemledikten sonra tarlaya geri döndüler. Sapları bağlayacaklardı. Ağır gökyüzü yere yaklaşmıştı. İri, yaygın bulutların altındaki küçük, çıplak tepeler anlamsız bir düzenlilikte uzanıyordu. Bulutlar nehrin sağ yanında uzaklardaki gökyüzüne doğru yükseliyor ve dağılıyorlardı. Johann sapları erik ağacının altında bağlamaya başladı. O ana dek kendisinden istenilen şeyi hiç düşünmeden yerine getirmişti. Şimdi diğerlerinin korkusu kendisine de geçmişti. Boynuna düşen iri yağmur damlası yüreğini ağzına getirdi. Herkes durdu ve başını yukarı çevirdi. Çocuklar da... Gökyüzü bu beş yüzün üzerindeydi. Johann son hafta boyunca, uyurken ve uyanıkken bir tek şey düşünmüştü. Yağmurdan önceki gök gürlemelerini dinlerken ilk kez o düşündüğü şeyi unuttu.

Kısa bir süre sonra sırılsıklam oldular. Johann herşeyi yeniden anımsadı. Sövdü. Bastian'ın küçük oğlu ağlamaya başladı. Birkaç dakika içinde tüm tarla sular altında kalmıştı.

Beklediler. Sonra yağmur birdenbire kesildi. Hat-

ta hava biraz aydınlandı. Üzerlerindeki dumanı tüten elbiselerle işlerine devam ettiler. İliklerine dek ıslanmışlardı. Johann: «Bu ağacın altındakiler iyi oldu. Şimdi şu ağaca geçelim.» dedi.

Bastian: «Olmaz. Bizim çavdarları başkasının ağacı altında bağlayamazsın. O ağaç Schüchlin'in.»

Johann: «Ama o işini bitirdi. Çuvallarını eve attı. Bunun ne zararı olur ki? Ayrıca, bu işi nasıl bitirdi?»

Bastian: «Zavallı birinin peşinden koşan şeytan gibi, kendi işine dört elle sarılan o herife sormalı bunu. Hep yalnız çalışır. Kemiklerinin içinde ne var, bilmiyorum. Evden çıktığı gibi geri döner. Bunlar iki kişi, karısı ve kendisi.»

Johann sordu: «Hani şu çocuk bekleyen kadın mı?»

Bastian yanıtladı: «Evet, eriklerin arasından kadını nasıl hırpaladığını gördüm. Kadın kılını bile kıpırdatamıyordu. Bak sana söylüyorum; bu kadındaki inanç Schüchlin'dekinden çok fazla. Ama bu benim düşüncem. Kadını ne kadar hırpaladığını, toprağa düşüp kalması için ona ne eziyetler ettiğini gözlerimle gördüm. Çocuk her an etekten dışarı fırlayabilirdi.»

Johann komşuları hakkında hiç konuşmayan Bastian'ın tam iş zamanı, elindekini bırakarak kendisiyle Schüchlin üzerine konuşmasına hayret etti.

«Bizde şöyle söylenir: Ne alabilirsen canlılardan al, ölüler vermez. Schüchlin'de bu tam tersi oluyor. Kadın ölürse onun işi iş. Ama ölmedi, kocasının peşisıra gitti. Düşünsene bir, çocuk bayağı güçlü olmalı, o kadar eziyete dayandı.»

Sözünü yarıda bıraktı, çamurlu tarlalardan uzaklara baktı. Birdenbire umutsuzluğa kapıldı ve bağırdı: «Dora, Dora, eğil, eğilsene! Kaşık mı yuttun?»

Dora hemen yolun kenarındaydı. Başını kaldırdı, baktı. Ama babasına değil Johann'a ...Sanki karanlık gökyüzünde bir delik açılmıştı ve bu delikten Dora'nın beyaz, bitkin ve aydınlık yüzü bakıyordu. Başında ör-

tü yoktu. İnce ve yağmurdan ıslandığı için parlak saç örgüleri eğilip kalkarken çavdar başakları üzerinde kayıyordu. Bastian'ın karısı da çalışıyordu. Çevresindekilerle hiç ilgilenmiyordu. Ama ne çok hızlı ne de çok yavaştı. Akşam olmuştu. Hava kararmıştı. Bir yaz akşamına benzemiyordu.

Yoldan aşağı yürürlerken, Bastian, «Burada kaldığın iyi oldu Johann. Sen olmasaydın bu işi nasıl bitirirdik?» dedi.

Dora birden köyde yanan ışıklara doğru koşmaya başladı. Bastian başını salladı. «Azıcık canı var, onu da koşarken tüketecek.» dedi Johann: «Biliyor musunuz? Doğuda bir adamın sizin köy kadar toprağı vardır. Hepsini o satar.» Bastian sakin: «Biliyorum. Oraları dolaştım. Bambaşka yer oralar. Bizde ekmekten kimse para kazanmamıştır. Oysa ekmek hayattır. Merz'ler bile bundan bişey kazanmazlar. Evet, onların durumu iyi. İyi ürün alındığı yıllar makarna, tarhana, poğaça bile yaparlar. Onlar için bir parça yağın hamura katılan birkaç yumurtanın önemi yok. Bizde bir yumurta kırılıp ziyan olacak olursa bu, bir tutam tuz, bir makara, bir dikiş iğnesi eksilecek demektir.» Johann: «Yağmur bazılarını sevindiriyor. Onların geçen yıldan çavdarı var, yeni ürüne ihtiyaçları yok.» Bastian: «Deminden beri sana onu söylüyorum ya! Bunlar başka tür insanlar.»

Dora köyün girişinde durmuştu. Kendi kapılarının önündeydi. Sanki kendisini sahte ışıklar yabancı bir köye çağırmış gibi şaşkınlık içindeydi. Kapının ardında evde kalan üç çocuğun iç çekerek ağlayışları duyuluyordu. Annesi babası tarladan gelmeden ışığı açamazlardı.

Bastian da ışığı açmadı, ocağı yaktı. Çocuklar gözyaşlarının son damlalarını burunlarına çektiler. Hepsi ocağın başına sokulup ateşin kora dönüşmesini beklediler. Johann ıslak gömleğini çıkardı. İkinci bir gömleği yoktu. Margarette Bastian belki de bunu far-

kettiği için sormaya başladı: «Sahi, Schulz ne yapıyor, yani baban?» «Ne yapsın? Pinekliyor.» «Ya sen? Sen neyi meslek edindin?» «Ben mi? Damgacılık. Bir dökümhanede vasıfsız işçi olarak çalışıyordum. Bundan üç yıl önceydi. Kızkardeşim ev işlerini çeviriyor.» Bastian: «Hepimiz de aynı ölçüde ilerliyoruz. Hepimiz hâlâ yaşıyoruz.»

Johann birdenbire, herşeyi anlatsaydım belki korkardı, ama beni kovmazdı, diye düşündü. Şöyle dedi: «Neden, diye sordun mu, yanıt olarak kıçına bir tekme yiyorsun.» Bastian: «Sormaya hiç gerek yok! Herkesin yediği içtiği kendine, günahları boynuna.» Johann dudaklarını ısırdı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I

Harmana başlandı. Jakob Schüchlin ilkelerden biriydi. Harman makinesi Merz'lerin avlusunda duruyordu. En büyük payı o ödemişti. Geriye kalanı makineyi belli bir sırayla kullanan köylüler tarafından ödenmişti.

Susann Schüchlin'in başında örtü vardı. Giysileri ve kirpikleri saman içindeydi. Sesi boğuktu. Karnı hâlâ şişkindi. Schüchlin yere dökülen sapları kadına toplatıyor, ağır yük taşıtıyordu. Ama Bastian, Johann' a, dayanıklı bir çocuk olacak, iyi sarılmış, derken haklıydı. Kadın Schüchlinin tüm istediklerini yapıyordu ama çocuk gene de yerindeydi.

Bir sabah süt toplama yerine giderken başladı sancısı. Elindeki kovalarla buraya ulaşmıştı ki, oğullarını dünyaya getirmeden önce de hep böyle olduğunun ancak farkına vardı. Bu sancı Schüchlin'in yumruklarıyla karşılaştırıldığında çok hafif kalırdı, ama düzenliydi. Biraz daha sürerdi. Kovaları teslim etmek istiyordu.

Birçok kadın bekliyordu. Kendilerine hiç cevap vermeyen Schüchlin'e dikkat bile etmediler. Kadın sıraya girdi ve kovalarını yere bıraktı. Acıdan bağırmaya başlayınca kadınlar başlarını çevirdiler. Kendi bağırışını duyduğunda iyice büzüldü ve korkudan gözlerini kapadı. Ağzının üstüne bir yumruk inmesini bekliyordu. Hiçbir şey olmayınca gözlerini yeniden açtı. Çevresinde halka olmuş, merak dolu bakışları gördü. Kalabalıktan ürkerek halkayı yardı ve evine doğru birkaç adım attı. Sonra yığıldı kaldı. Bu acıların gün-

lük acılardan ve doğum sırasında duyduklarından farklı olduğunu yavaş yavaş kavramaya başladı. Bir şeyler söylemek istedi, ama sesi tamamen kısılmıştı Sanki onsuz ne yaşanabilen ne ölünebilen bir şey unutmuş gibi şaşkındı.

O an Marie Algeier ne olduğunu öğrenmek için kadınlar arasında dirsekleriyle yol açıyordu. Schüchlin'in söylemek isteyip de çıkaramadığı sözcüğün «kova» olduğunu anladı. Kovaları götürüp teslim etti. Bu arada kadınlar ebe çağırmak konusunda aralarında anlaşmışlardı. Ama Schüchlin bu öneriye ne evet ne de hayır demediği için kararsızlık içindeydiler. Marie geri geldi. Hesap günüydü. Schüchlin'in önlük cebine paraları tıkıştırdı. Schüchlin gene kıvranmaya başladı. Bu kez bağırmıyordu. Artık bağıracak bir şey kalmamıştı. Kadınlar kaskatı kesilmiş onu izliyorlardı. Kendilerinin olmayan bu doğumdan büyülenmiş, duymadıkları bu dayanılmaz sancıdan başları dönmüştü. Ama Schüchlin için bunlar dayanılmaz sancılar değildi, tam tersine dayanılmaz sancılar arasındaki molalardı. O güne dek hep kötü şeylerle karşılaşmıştı, soluk almamacasına, ara vermemecesine. Şimdi anlamsız dinlenme anları vardı ki, kafası biraz sonra koyu karanlığa gömülmek üzere insanca düşüncelerle aydınlandı. Bakışları meraktan ışıyan, soluksuz kadınların içinde, iki sancı arasında, kafasındakiler insanların düşünebildiği en korkunç, en yaban düşünceye doğru aktı: Ölüm umuduna...

Marie Algeier Schüchlin'i koltuk altlarından kavradı. Schüchlin'in umarsız yüzü Marie'nin toparlak, dolgun yüzünde, aydınlık ve yumuşak gözlerinde yansıdı. Bu yansımada tek bir istek vardı: Sonsuza dek yeryüzünde yaşamak.

Marie kendi kovalarıyla birlikte Schüchlin'inkileri de koluna taktı. Öteki koluyla ona destek oluyordu. Eve zamanında ulaştılar. Birkaç dakika sonra Schüchlin'in komşuları, Bastian'lar, sağlıklı bir oğlanın öf-

keli ağlayışlarını işittiler.

Köylü Schüchlin öğle üzeri eve döndüğünde her şey yolundaydı.

Şaşkındı, ama olayların düzenli dizgesine karşı koyamazdı. Yapılacak şeyi yaptı, yaşlı Merz'e giderek oğlunu nüfusa yazdırdı. Sonra papaza gitti ve çocuğun vaftizini haber verdi. İkinci gün kadının göğüsleri dolmuştu. Üçüncü gün ev işlerine başladı. Dördüncü gün bütün işleri yeniden üstlenmişti. Kocası gibi o da umudunu yitirmiş, umudu unutmuştu.

II

Algeier istese süt kamyonuyla kente gidebilirdi. Yürümeyi tercih etti. Sorularla karşılaşmak istemiyordu. Hiç değilse geri dönerken...

Yağmur dinmişti. Algeier bile havadaki tozu ve ısıyı görünce, çavdarın kaldırıldığını bilmeseydi yaz mevsiminde olduğunu sanırdı. Sıkıntısı başına vurdu, yoruldu. Tarlalar boyunca, iki işaret dizisi arasında uzanan yolda yürüyordu. Tarlalar bitip arsalar ve çitle çevrili kum yığınları başlayınca yeniden heyecanlandı. Ayakkabı boyası fabrikasının dar ve yağlı kanalı karşısındaki şu birahaneye oturmayı ne kadar isterdi. Ama bu isteğini işini ve alışverişini bitirince, artık soluğunu tutmak zorunda olmayıp dışarıya bırakabildiğinde gerçekleştirecekti.

Kanal üzerindeki demir köprüyü geçti. Fabrika tarafından kasketli birkaç genç geliyordu. Biraya verecekleri birkaç kuruşu düşünmüyorlardı. Bakışları ona saygısız gibi göründü. Şapkasının çok büyük ve kenarları yırtık olduğunu ilk kez farketti. Yüreği ağırlaşmıştı. Boş bir sokağa çıktı. Sokağın beyaz ve kilise temizliğindeki evlerini görünce kentten mutlu ayrılacağına şüphesi arttı. Parkın içinden geçen çakıllı yola saptı. İş tulumları içinde çalıları budamakla uğraşan

işçileri gördü. Eski kent merkezini çevreleyen koca duvarın içindeki kent kapısına yaklaştı. Korkudan iki eliyle şapkasını tuttu. Pazar alanına beş dakika uzaklıktaydı. Kastrizius'un dükkanı da oradaydı. Duvarın içine gömülü demir halkalara göz attı. Abisinin vasiyetine itiraz etmek için avukata giden babasının elinden tutarak bu kapıdan ilk kez geçerken de bu halkalar kendisini şaşırtmıştı. Gençliğini bütün uzantılarıyla ondört yaşına dek bir gölge gibi izleyen bu dava kötü sonuçlanmıştı. O zaman minik eliyle yaptığı gibi demir halkayı kaldırdı ve bıraktı. Halka taş duvarda çınladı. Gene o zaman olduğu gibi bugün de eline yapışan pasa kızdı. Savaş sırasında pek çok kent görmüş olsa da zihinde bu kentin imgesi silinmemişti. Kapıyı geçince karşılaştığı açık görüş alanında çatıların üzerinde yükselen kilise kulesi... Yeryüzünde bundan başka tanrıevi olamazdı.

Sıkıcı kapıdan ayrılıp pazar alanına doğru ilerlediğinde elini şapkasından çekerek göğsüne bastırmak zorunda kaldı. Pazar kurulu olmamasına karşın alan doluydu. İnsanların başları üzerinden hipermetrop gözleriyle Kastrizius'un tabelasını seçti. Malını geri alamazsa bunun kendisi için kötü bir düşüş olacağını kavramıştı. Hiçbir zaman bu alan normal bir iş gününde bu kadar karanlık ve huzursuz değildi. Ama bu Algeier'in hiç dikkatini çekmedi. Çünkü kendisi de huzursuzdu. Sokak aralarından alana doğru, yaralı yüreğine doğru akan şeylerin taze bir yaşam olduğu gerçekti... İnsanlar dörtlü-beşli gruplar halindeydi. Ayakkabı boyası fabrikasından işçiler, Gold und Sohn'da çalışan kadınlar ve kızlar, yalnız dolaşan kara giysili tüccarlar, kollarının altına teneke borular ya da süvari çizmeleri sıkıştırmış sanatkârlar... Küçük bir çırak müşteriye götürdüğü yeni örülmüş hasır iskemle üzerine oturuvermişti. Yanındaki insanların yüzünü göremiyorsa da onların sert ve öfkeli seslerini duyabiliyordu. İnsan kümeleri arasındaki boş alanda

güvercinler bir önceki gün kurulan hayvan pazarından kalma gübreleri eşeliyorlardı. Kırmızı renkli Belediye Binasına asılı iki afişin önünde, sırtlarını alana dönmüş, yoğun insan kalabalığı birikmişti. Bildiri dağıtanlar Algeier'in boş eline de bildiriler tutuşturup, cebine tıkıştırdılar. Algeier de üç pazar önce kızı Marie'nin yaptığı gibi yaptı. Yalnızca gidişini geciktirmek için bildiriyi katladı ve öylesine cebine koydu. İnsan kümeleri çevresinde iki yay çizdikten sonra Belediye Binasının karşısındaki dükkânların önüne geldi. Ama dükkanların kapalı olmasına şaştı. Straub mandırası açıktı. Süt Toplama Merkezinden Lüdeke kapıda kollarını kavuşturmuş, dikiliyordu. Ona bir şeyler söyledi. Kastrizius da henüz kapanmamıştı. Ama beyaz önlüklü bir kızla bir çırak, demir kepengi indirmeye uğraşıyordu.

Satıcı kapıda duruyordu. Yüzü kıpkırmızı, korkuluydu. Algeier satıcıya yöneldi. O, kollarını açtı, «Bitti, kapatıyoruz.» dedi. Algeier: «İçeri girmeliyim, özel olarak bu iş için geldim. Fazla uzun sürmez.» Satıcı: «Kapandı, kapandı.» Algeier'in omuzu üstünden bakışlarını ileriye dikti. Algeier geri döndü. Birdenbire arkasında bir düzine genç belirdi. «Hadi içeri, hadi içeri!» diye bağırmaya başladılar. Algeier'in bakışları, satıcıyla «İçeri, içeri!» diye bağıran ve ayaklarıyla yeri döven gençler arasında gidip geldi. Satıcı birden beceriksiz çırağın yanına koşarak demir kolu kendisi çevirmeye başladı. Algeier hemen içeri süzüldü.

Satıcı, arkasından içeri girip kapıyı kapadı. Algeier'i arka kapıdan çıkarmak istiyordu. «Bay Algeier, biz dükkanı kapattık. Başka zaman gelin, Bay Algeier.» Dışarda kepenklerin sesi duyuluyordu. Birden içerisi karanlık oldu. Satıcı ışığı açtı. Algeier şapkasını çıkardı, ama başı kel olduğu için yeniden taktı. Çevresine bakındı, kovaların, teknelerin, santrfüjörlerin ve elektrikli kabuk ayırma makinlerinin metal parçalarına ve cilalı ağaç kısımlarına göz gezdirdi.

Söylenmeye başladı. Yan odadan bir ses duyuldu: «Hay Allah, daha ne var?» Algeier sızlanmalarını sürdürdü. Kısa basamakları inerek, dükkan sahibi bürodan çıktı. Adı Kastrizius değil, Baum'du. Ellerini Algeier'in omuzlarına koydu, şapkasının altında Algeier'in yüzüne baktı. Uçları biraz havaya kalkık olan sakalları kıvrılıp çenesine değiyordu. Ve taksit işinden davalı olduğu dört-beş köylüye her ay yaptığı gibi, alçak sesle ve dostça konuşmaya başladı: «Sevgili Algeier, sizin konuyu çok iyi biliyorum. Sizi severim, sayarım. Böyle olduğu için üzgünüm. Yakında ben de dükkanı kapatacağım. Bana kimse yardım etmiyor. Ben de size edemem. Karşıdaki Belediye Binasında, eğer yanılmıyorsam 2 nolu odada Tarım Sorunları Danışma Merkezi var, Oraya bir danışın, iyi olur.» Bir eliyle kapıyı açarken diğer eliyle ışığı söndürdü. Algeier istemeye istemeye aydınlık bahçeye adımını attı.

Dizili sandıklar arasından geçerek yola çıktı. Tekrar alana döndü.

Belediye Binası savaştan sonra kırmızı taşla yeniden yapılmıştı. Tekkatlı iki kanadı vardı. Biri polislik işler, diğeri sivil işler içindi. Girişte bir polis bekliyordu. Algeier'i danışmaya gönderdi, Algeier oraya gitmeyip 2 nolu odayı kendisi aramaya başladı. Koridorlarda yolunu kaybetti, yeniden kapıya döndü, bir kez daha baştan aramaya koyuldu. Bu kez odayı buldu. Kapının karşısında bir bank duruyordu. Üzerinde insanlar oturmuş, bekliyorlardı. Algeier bu odadakilerin ne işe yaradığını tam olarak bilmiyordu. Aslında banka yorgun olduğu için oturmuştu. Artık hiçbir şey elde edememekten korkmuyordu. Kente gelmesi ne kadar anlamsızsa burada oturması da o kadar anlamsızdı. Köyde oğlu tarla sürerken kendisi burada vakit kaybediyordu. Paul, biçildikten sonra ineklerin tertemiz ettiği tarlayı sürüyordu. Bu işi ilk kez tek başına yapıyordu. Kendisi de zamanında bir başına tar-

la sürmeye giderken babası omuzlarına vurmuş, annesi pencereden bağırmıştı: «Kolay gelsin!» Bu sabah evde herşey aceleye gelmişti. Paul yarım ağızla söylenmiş, «Ne yapalım, öyleyse ben de tek çalışırım.» demişti. Her şey sallanıyordu. Artık yeryüzünde ayakta durabilen kalmamıştı. Yıl boyunca Kunkel yüzünden Paul ile atışmıştı. Algeier en sonunda Paul'un kendi kafasına göre hareket edeceğini bildiği için, tanrı aşkına, ne istersen yap, demiyordu. Dün akşam o neşeli ve ince Paul, tam anlamıyla patlamıştı: «Neden istemiyorsunuz, baba?» Ona şöyle demişti: «Oğlumun başkasına hizmet etmesini istemiyorum! Evet, durumumuz kötü, ama başkasına hizmet edecek kadar da değil.» İşte o zaman Paul ağlayıp tepinmeye başlamıştı: «Ne? Hizmet etmek mi? Nerede?» «Breideis'in ardısıra koş, giysilerini ödesinler diye, onlara...» «Onlara?» Algeier, «sus, sus», demişti. Tanrı aşkına, ne istersen yap, dememişti. İçten içe Marie'yi Paul'den daha çok tutuyordu. O her zaman aynıydı, her zaman yanındaydı. Çocuklarını kendisine karşı gelmeye zorlayan, elinde avucundakileri parmakları arasından çekip alan şeyin ne olduğunu bilmiyordu.

Düşüncelerine ara verip çevresine bakındı. Yanında oturan, ufak, sakallı yaşlı adam da çevresine bakıyordu. Üzgün ve umutsuz bakışlar karşılaştı. Adam, küçük bahçesinin birdenbire inşaat alanına dahil edildiğini anlattı. Sonra Prusya'ya yeni bir adamın getirildiğinden sözetti. Gene bir soyluydu. Algeier omuz silkti. Bir şey sormuş olmak için yeni adamın da katolik olup olmadığını sordu. «Evet, o da.» «Altından kalkabilecek mi?» Onun da başaramayacağı görüşünde birleştiler. Kendilerinden önce dört kişi daha vardı. Büro saat birde kapanıyor, üçte açılıyordu. Kanaldaki birahanede oturup kalsaydı bundan iyiydi. Orada öylesine bekliyordu. Çünkü eve gitmekten korkuyordu. Gene öylesine kalktı. Ters yöne doğru yürümeye başladı. Merdivenlere doğru gidece-

ğine binanın öbür tarafına geçti. Aşağıya inmek üzereydi. O anda bakışları duvardaki kırmızı afişe takıldı. Beşyüz mark ödül. Ödülün büyüklüğü gözlerini açtı. Bu paranın nasıl kazanılacağını öğrenmek için afişe yaklaştı. «Yukarıda resmi görülen yirmi yaşlarındaki Hans Schulz, 3 Nisan günü oturmakta olduğu Leipzig kentinde yapılan açlık yürüyüşü sırasında bir polisi bıçaklayarak öldürmüştür. Daha sonra kaçan H. S.'in üzerinde mavi gömlek, kısa pantolon, anorak ve kasket vardır. Kendisini yakalayana ya da yakalanmasını sağlayacak bilgiyi verene yukarıdaki ödül ödenecektir.» Algeier biraz geri çekilerek resmi iyice inceledi. Bakışları keskinleştikçe resim de netleşiyordu. İki eliyle şapkasını tutarak başını geriye doğru attı. Sakalı rüzgar yemiş gibi dalgalandı. Algeier en yakın kapıyı açarak, yerini biliyorum, diyecekmiş gibi bir harekette bulundu. Ama önce kendini toparlaması gerektiğini düşündü. Dışarı çıkıp hava almalıydı. Merdivenleri indi. İnsanlar hâlâ alanda duruyorlardı. Birbirlerine sokulmuş, direngen, soluksuz... Algeier fırsatı kaçırmaktan korkuyordu. Belki de köye dönüp bulduğu şeyi köylü Merz'e bildirmek daha iyi olurdu. Sonra Jandarmaları çağırırdı. Genci aniden yakalarlar, ellerini bağlayıp köyün içinden geçirerek götürürlerdi. Algeier'in korkusu arttı. Kendisini parayı almaktan alıkoyacak birisi gelebilirdi. Düşünceye daldı. Alanın çevresini dolaştı. Kent kapısından geçti, halkayı çınlattı. Geçen hafta karısı için kıyma makinesini istemeye Merz'lere gitmişti. Kendisininki tamirdeydi. Yaşlı Merz bir bahane uydurarak makineyi vermemişti. Konrad Bastian makineye kira istemişti. Algeier'in kızıllara verecek bir şeyi yoktu. Hiç kimseye verecek bir şeyi yoktu. O güne dek kimse ona birşey vermemişti ki! O da kimseye vermezdi. Ama şundan emindi: Yaşlı Merz kızıllardan korktuğu kadar ne vebadan ne koleradan ne de yüzbinlerce Kunkel'den korkardı. O genci köyün içinde dolaştırıp, tüm köylünün sıra da-

yağı çekmesinden çok hoşlanacaktı. Algeier makine için yaşlı Merz'e gittiğinde öğle saatiydi. Yağ kavurmasının kokusu, sanki yılbaşı günüymüş gibi kapı aralığından dışarı sızıyordu. Aylak aylak gezip, orada burda süründüğü için bu çocuğun kıçına bir tekme vuracak babası yok muydu? Yaşlı Merz, sürüyü kendi tarlasında otlatsın diye çobana para vermişti. Gübreleri ürünü arttıracaktı. Parkı geride bıraktı. Şimdi boş, beyaz yolda yürüyordu. Kendisini paradan alıkoyacak bir şey oluverecek diye korkuyordu. Karısı çevresinde pervane olacak, çocukları eteklerine sarılacaktı. Ödülü istemek için hemen yaşlı Merz'e gitmezse bu olayı ömrünün sonuna dek kimseye anlatmayacaktı. Bu keşfi bütün köyde yalnız kendisi güven içinde saklayabilirdi. Andreas Bastian'ın mutlaka bir şeyden haberi yoktu. Yoksa her tarafına kramp girerdi. Kendisi, Algeier, ne Andreas Bastian'a ne de Hans Schulz'a tek bir söz etmeyecekti. Çocukcağız nihayet güven içinde karnını doyursun, akrabasının yanında çalışsın, diye düşündü. Papaza da bir şey söylememeye karar verdi. Neden? Bunu tanrı bilirdi. Karısına ve çocuklarına da bundan bahsetmeyecekti. Delikanlının talihi vardı da o afişi kendisi okumuştu.

Ayakları şişmişti, ama önünde bir saatlik yol daha olduğu için sevinçliydi. Uzun süre düşünebilirdi. Kanalın üzerindeki demir köprüye gelince, kendi kendine: «Sizin için böylesi daha iyi.» diye söylendi. «Siz» le kimi kastettiğini kendisi de bilmiyordu.

III

«Hadi, amin» dedi Breideis. Radyoyu kapattı. Kunkel hava durumunu dinlemek için yeniden açtı. Sekiz erkek Kunkel'in odunluğunda oturuyorlardı. Breideis yeni düzenlemeyi sağlamak için akrabası Heinrich Breideis'ın arabasını ödünç almıştı. Breideis çevre

erkekleri gibi sivri çeneliydi, gözleri birbirine yakındı. Ama genç yüzünde tutkunun verdiği gerilim okunuyordu. Papen'in konuşmasını kaçırmamak için radyo olan bir yerde mola vermişti. Arabası şimdi Kunkel'in evi önünde duruyordu. Bir hafta önce Kösslin ve Kunkel'in çene çaldıkları odunlukta, boyalı sandığın üstünde oturuyordu.

Kösslin bu arada aletler için eski sandıklardan ikinci bir bölüm daha yapmıştı. Eski odunluğu da kendine oturma odası olarak düzenlemişti. Elektrik çekmiş, radyo monte etmişti. Bir çuvalı boyamış, yatak olarak kullanıyordu. Dergilerden kestiği resimleri duvara asmıştı. Kösslin burada ancak ekime kadar kalabileceğini biliyordu. Pancar sökümünden sonra kendisine iş yoktu. Bu durum, sürekli orada kalacakmış gibi hazırlık yapmasına engel olmamıştı. Eline geçen bozuk aleti onarmadan yerine koymazdı. Kösslin'in geçtiği yerlerde bütün çatlaklar kapanır, düşmüş çiviler gerisin geri yerlerine otururdu. Böylesi becerikli ellere sahip Kösslin'in boş geçen yıllarında yaptığı işlere akıl erdirmek olası değildi. Bu adamda, yaşamın parçalanışını küçük şeylerle, tahtalar, çıtalar, kumaş parçaları ve fidelerle örleyecek büyük ve yararlı bir güç toplanmıştı.

Breideis'ın gözleri kentte tanıştığı Kösslin'e kayıyordu: Tam anlamıyla köyde yetiştiği belliydi. Sakin ve yanık yüzünde gerilimden eser yoktu. Breideis: «Sekiz gün sonra üniformalarınıza gene kavuşuyorsunuz.» dedi. Kösslin sakin bir sesle karşılık verdi: «Bu iki yüzü olan bir konu. Papen'den üniformalarımızı geri alıyoruz. Peki bunun karşılığında o bizden ne alıyor?» Niederweilerbach gurubunun önderi-hepsi yerde onun çevresinde oturuyordu - şöyle cevap verdi: «Saçma! Biz yüzümüze kara çaldırmayız.»

Breideis «Hadi, çabuk olun! Gitmem gerek. Siz, Oberweilerbach'lılar! Bu ayın sonuna kadar sekizli gurubunuzu kurmuş olacaksınız. Ne? Kes! Bu kadar!

Gurup lideriniz Kunkel.»

Kösslin, içinde hafif bir hayal kırıklığı duydu. Başı çeken kendisiydi. Ne yapılması gerekiyorsa yapmıştı. Geçen hafta genç Algeier'i de ayarlamıştı. (Paul babasının başarısız kent gezisinden sonra ikna olmuştu.) Ama belki dışarıya karşı, bölgenin yerlisi ve sayılan birinin grubun başına geçmesi, kendisi gibi ırgat olarak görülen birinin başa geçmesinden daha iyi olurdu. Breideis haklıydı.

Herkes Kunkel'e baktı. Kunkel duygularını gizlemeyi başardı. Breideis sözlerini sürdürdü: «Önümüzdeki günlerde burada bir toplantı yaparsınız. Toplantıyı siz hazırlamalısınız. Ben burada olmayacağım. Bundan sonra Billingen'de bağımsızsınız. Niederweilerbach, Oberweilerbach, Botzenbach ve Beuren bir Saldırı Birliği oluşturacak. Lideriniz Botzenbach'dan Zillich.»

Kösslin gene kıpırdandı. Bütün hareketlerinde şaşkınlık okunuyordu. Ama bundan hoşnuttu. Kendi kendine, Zillich'i az tanıyorum, dedi. Zillich eskiden kızılların kalesi olan Botzenbach'da çok kısa zaman içerisinde sekizli gurubunu oluşturmuştu. Beuren'de de bir gurup kurmuştu. Zillich kısa boylu ve kiloluydu. Pek genç değildi, saçları kısa olduğu için kel denirdi, sakalsızdı. Çok güçlüydü ve çevrede zorba olarak tanınırdı. İki ay önce Billingen'de yapılan kızılların spor şölenleri sırasında bir arabanın önüne yola tel germişti. Kısa bir süre önce de eski kızıl savaşçılardan Ibs'in gözünü patlatmıştı. Açılan dava hâlâ sürüyordu. Kösslin kendi kendine, yakasının iki ucunu bir araya getiremeyen altı çocuklu Zillich'in Ibs'den neden bu kadar nefret ettiğini sordu. Kösslin, özlemini duyduğu tarlasını elinden almak istedikleri için Zillich'in komünistlerden nefret ettiğini düşündü. Onlardan nefret ediyordu, çünkü düşlerinde sahip olduğu hayvanlarını almak istiyorlardı. Onlardan nefret ediyordu, çünkü kendisini bile rahatsız eden kötülükleri-

nin hesabını vereceği tanrısını elinden almak istiyorlardı.

Breideis: «Bu, aramızda kalacak. Ön konuşmaydı. Guruplar arasındaki konuşmalar Niederwilerbach'da yapılacak. Çarşamba akşamı. Masraflar size ait.» Breideis ayağa kalktı. Hepsi ayağa kalkarak kendilerine çekidüzen verdi. Keskin «Heil!» sesleri, arabanın çevresinde dikilmekte olanlara dek ulaştı.

Breideis gittikten sonra gençler biraz önce söylenenleri tartışmaya başladılar. Kösslin düşünceliydi. Zillich'i çok iyi anlıyordu. Kendisi de korkunç bir baskı altında kalmıştı. Evde, sokakta işte, her yerde... Sonunda kararını vermişti. Ama istediği bu büyük çuvala girmek değil, tersine ondan kurtulmaktı. Karşıda, ötekilerin yanında güçlük daha da fazlaydı, daha boğucuydu, yer yurt yoktu. Kösslin, kendi yurdunun şu sandıklar arasında duran kumlu ve çiğnenmiş toprak olduğuna kesinlikle inanıyordu.

IV

Luise Merz ile öğretmen Heinrich Rifke kiliseden sonra, evlenmek için başvuruda bulunmak üzere papazın konutuna gittiler. Bayan Merz öyle yemeği hazırlamak için eve döndü. Her ne kadar nişan yemeği verilmese de bu yemek Rifke'nin de katılacağı ilk yemek olacaktı. Yaşlı Merz ve oğlu, Konrad Bastian'ın davetine uymuşlardı.

Luise Merz bir şapka ve koyu renk bir kentli giysisi giymişti. Nişanlısından neredeyse bir kafa boyu uzundu. Hâlâ elele yürüyorlardı. Ama köylüler, onlara yeni evli çiftleri izledikleri ilgiyle bakıyordu. Rifke umursamaz bir tavırla başını önüne eğmişti. Louise Merz, göğüslerini şişirip koyu, parlak gözleriyle çevresine bakınırken, hafif alay karışımı selamları karşılıyordu. Köylüler aralarında şunları konuşuyorlardı:

«Güzel bir avrat.» «İstediğinden çok önce emekliye ayrılacak» «Herif belki de yeni yatağında çiçek gibi açılır.»

Üzeri dallarla örtülü yoldan geçerek papazın kapısına ulaştılar. Papaz Braumüller'in üzerinde hırka vardı. Görünüşe göre papazın, bahçesi ile uğraşacak ve çevrede gezintiye çıkacak bol zamanı oluyordu. Yanaklarındaki iki çizgi, yüzünün diğer yanları kadar yanmamıştı. Bu, onun bundan önce kentte çalıştığını gösteriyordu. Yardımcılarının dünyasal işlerle daha çok ilgilenmesini istiyordu. Ama Braumüller sonderece mutlu görünüyordu. Billingen'de Breideis ailesi ile dost olmuştu. Geziye çıkarlarken çoğunlukla papazı da birlikte götürüyorlardı. Penceresi arkadaki ormana bakıyordu. Vazolara şebboylar, dalya ve yıldız çiçekleri yerleştirilmişti. Duvarların birinde kitaplık vardı. Diğer duvarın önünde duran koca yazı masasının üstünde Bismark'ın, Dürer'in Luther'i ve Cranach'ın Melnchthon resimleri asılıydı. Papazın karısı -kısa boylu, hasta görünümlü ve üç çocuğun eziyetini çekmiş bir kadındı- şarap, bardak ve pasta getirdi. Braumüller: «Çok iyi bir karar verdiniz, Rifke. Bu dört dörtlük bir kadın ve balık kadar sağlıklı. Son olarak kentte okula gidiyordunuz, değilmi, Bayan Luise?» Rifke yanıt verdi: «Evet, iki yıl kentte okudu, kız okulunda. Ben ne verdiysem karımda yalnız onu bulsaydım, evlilik gülünç bir durum olurdu.»

Bu söze Luise'den başka herkes güldü. Luise: «İki yıl ev idaresi ve muhasebe öğrendim.» Braumüller: «Öyleyse sayın nişanlınızdan parmağınıza birkaç fiske yediniz.» Rifke huzursuzlandı: «Hayır, hayır, o iyi bir öğrenciydi.»

Luise'nin ellerini anımsadı. Düzenle kavuşturulmuş, diğerlerinkinden daha beyazdı. Bu eller bazen onun değneğini kaşındırmıştı, ama bu erken gelişmiş, ağırkanlı kızın ellerine vurmaktan kendini alıkoymuştu. İnsan küçük bir sopa darbesiyle bir kavanoz

bal ya da erikli pasta ya da kan sosisi ve bunun gibi şeyler kaybedebilirdi. Bakmak zorunda olduğu annesi öldükten sonra yapmak istediklerini o zamandan planlamıştı. Rifke hâlâ o kümes gibi yerde oturuyordu. En azından karısının eti budu yerinde birisi olmasını istedi.

Braumüller'in sorduğu ani soruyla irkildi: «Bay Rifke, Prusya'daki yeni adam için ne düşünüyorsunuz?»

«Ne düşüneyim? Önce bir görelim bakalım.»

Bunun üzerine Braumüller: «Hadi, Rifke, bunun görülecek nesi var? Eskisi gittiği için brrr yaparsanız diliniz yanmaz.»

Rifke, papazın içinden gelerek konuştuğu için, en doğrusunu bileceğini düşündü. Belki de kentli bir aileden geldiği için bu konuda becerikliydi. Braumüller sabahki ayin sırasında yahudilerin kutsal sandıklarını taşıdıkları bir öküz arabasından sözetmişti. Hasat zamanı sandıkları yanlarında olmaksızın işleri yolunda gitmezdi. Kötü yolda sandık sarsılmaya başlamış, diye sözlerini sürdürmüştü Braumüller, köylülerin meraklı bakışları arasında. Ve sandık kaymıştı. Bir adam gelip sandığı tutmak istemişti. Tanrı buna kızmış ve adamı olduğu yerde yıldırımla yakmıştı. «Kutsal kitabımızda haksız yere mevki edinmek isteyenlere bu adam örnek verilmiştir.»

Rifke: «Bu da bir katolik olmalı.»

Şarap bardağının içinden küçük bir çiçek yaprağı çıkardı. Luise onu dürttü. Evde patatesler kaynaya kaynaya hamur olmuştu.

«O iş evliliğe benzemez ki, Bay Rifke! Sizin evliliğiniz gibi değildir. Böyle demek istemedim. Gelin yatağı önünde duran tabureye benzer sadece.»

«Bay Rifke, size ve Luise'ye öğüt vermem gereksiz. Siz işin ciddiliğine içten inanmışsınız. Bilgilisiniz. Ailenize selamlarımı söyleyin.»

Ama eve biraz erken geldiler. Konrad Bastian ko-

nuklarını, önceki gün bunun için bahçeye çıkardığı banka oturtmuştu. Mutfakta, kendi yaptıkları erik rakısından üç bardak doldurarak, bir tepssiyle Sophie'nin eline tutuşturmuşlardı. Sophie Bastian, Andreas Bastian'ın en büyük kızına çok benziyordu. Onun da kaşları açıktı. Solgun ve korkudan rengi atmış yüzüne kirpiklerinin gölgesi vurmuştu. İnce boynunda ve dirseklerine kadar sıyırdığı kollarında damarlar görünüyordu. Beyaz bir yaz giysisi giymişti.

Genç Merz dalgın dalgın yıldız çiçeği tarhındaki mavi cam küreye bakıyordu. Ayak seslerini duyup başını çevirdiğinde kızın kendilerine gelmekte olduğunu gördü. Tepsidekileri dökmemek için dikkatli ve yavaş yürüyordu. Genç Merz çok şaşırdı. Kız yaklaştıkça şaşkınlığı daha da arttı. Şaşkınlığını gizlemeye gerek görmedi. Tepsiden bir bardak aldı, içkiyi yudumladı ve yüzünü buruşturdu. Bastian hoşnutsuzca: «El sıksana,» dedi. Sophie önce yaşlı Merz'in sonra genç Merz'in ellerini sıktı. Korkudan eli buz gibi olmuştu. Yürek atışları parmaklarının uçlarında duyuluyordu. Genç Merz, ince ve soğuk parmakları avucunun içinde sıktı, elini yumruk yaptı. Yüzü yavaşça değişti, sonunda gülümsedi. Bir yıldır ilk kez... Ardından babası da gülümsedi, ama hemen kendini tuttu. Bastian konuklarının neşesinin yerine geldiğini görünce biraz rahatladı. Yaşlı Merz, kızın elini bıraksın diye oğlunu dürtmek zorunda kaldı. Oğlu şimdi hoşuna gitmiş, onu sevindirmişti. Konrad Bastian'ın çaresiz, zavallı babasını tanıyordu. Yaşlı Merz, Bastian'lar kızları hoşuma gittiği için sevinmeliler, diye düşündü.

Genç Merz kızın elini bırakmıştı. Bakışlarını gizlemeden kıza bakıyordu. Beyaz yüzü daha da beyazlaştı. Omuzları titremeye başladı. Ağırlaşan kolları omuzlarında bir sarkaç gibi sallanıyordu. Yaşlı Merz bir parça sabırsızlandı. Konrad Bastian'ın keyfi yerindeydi. Genç Merz'in yüzünde beliren, mutlu bir yuva kurma isteğini okumak zor değildi. Bastian, hasta gö-

rünüşlü, solgun kızına, doğru düzgün bir koca bulamayacağım diye hep korkmuştu. En sonunda: «Hadi kızım, annene git!» dedi.

Sophie bir kez daha konukların elini sıktı. Genç Merz kızın elini bileğinden yakaladı. Sonra kız mutfağa koştu.

Annesi, büyük annesi, Botzenbach'dan gelen vaftiz anası ve hizmetçi mutfakta onu bekliyorlardı. «Nasıl, nasıldı?» diye atıldılar. Sophie başını pencereye dayayarak ağlamaya başladı. Annesi yanına yaklaştı, ellerini yüzünden çekti ve kızgınca: «Hadi, anlat!» dedi. Sophie ağlıyordu. Kadınlar gene söylendi «Cıkcıkcıkcık!» Büyükanne güldü, yaşlı insanlara özgü sessiz gülüşle. Anne: «Şimdiden zırlamaya başlarsan...»

V

«O zaman taksitleri nasıl ödeyeceğimi düşünürken domuzlardan, tavuklardan, elmalardan kazanacaklarımı hesap etmiştim .Bu yıl elma yılı, ama Gold und Sohn kiloya 6 fenik veriyor. Domuzlar kendi kazançlarını çoktan yiyip bitirdi. Taksitler ise demir gibi ayakta duruyor.» Bastian'ın yüzünde çaresizlik ve masanın üzerindeki paraların yansısı vardı.

«Kastrizuis pazar alanındadır. İyice belle. Bu iş nasıl oldu, sana anlatayım. O günlerde şu yanımızdaki Heisler bir tulumba çaktırmıştı. Oğlu evleniyordu. Kaynanası, ben kızıma su taşıttırmam, demiş. Heisler'e, ben de yararlanabilir miyim diye sordum. Bana, hayır dedi.» Johann: «Saat dört oluyor. Bunu sonra dinlesem de olur.» Onun için uzun zamandır ilk kez kente gitmek daha önemliydi. Sanki, köy ayaklarına yapışmıştı.

«Hayır, olmaz. Parayı götürürken bunu bilmelisin. Adam hayır dedikten sonra karar verdim, ben de ken-

dim çaktırırım, dedim. Artık bir kere çaktıracam demiş bulundum, hem de hemen. Sonuç işte ortada. Yahu bizim Dora nerde? Gelip şu parayı görsün de anlasın.»

Kadın: «İneği tarlaya götürdü.» dedi. Johann: «Niklas'ın bisikletini ödünç alamazı mıyım?» «Alamazsın. Sonra sana soru sorarlar.»

Johanne parayı cebine koydu. Bastian birden: «Hayır, şu parayı versene! Adamlarla konuş. Nasılsa iyi konuşuyorsun. Taksidin ikinci yarısını iki hafta sonra getireceğini söyle. Oldu mu?»

Johann dışarı çıktıktan sonra Bastian yerine çöktü. «Ne dersin, Margret? Yabancı birine bu kadar çok para verdik.» «O götürür. Geri de gelir. Baksana ceketi burda asılı. Sırt çantası da burda.»

Johann çit kapısını arkasından kaparken çok neşeliydi: Artık zamanı geldi. Kentte yarım saat dolaşsam dostlarımı bulurum. Var mısın?

Susann Schüchlin kalın ve pis bir örtüye sardığı minik bebesini kucağında tutarken pencereden Johann'ı izliyordu. Johann başıyla onu selamladı. Yolda gene Neugebauer'in büyük karısına rastladı. Bu kez el arabasıyla ot, hindiba ve ısırgan taşıyordu. Bağıran, haykıran çocuklar çevresini sarmıştı. Bazen arabaya birkaç el uzanıyor, otları çekiyordu. Kadın duruyor, dökülenleri topluyordu. Johann yol vermek zorunda kaldı. Kadın gerçekten pasaklıydı. Johann otları toplamasına yardım etti. Ormana giden patikanın köy alanından ayrıldığı yerde ufak tefek yaşlı bir adam, şemsiyeyle bekliyordu. Yabancı olmasına rağmen köylüler selâm veriyorlardı. «Selam, Bay Naphtel.» Yahudi bu olmalıydı. Johann'a baktı, aynı şeyi düşündü: köyün yabancısı. Çıkışta Algeier ile karşılaştı. Uzun kollarını oğluna karşı sallıyordu. Johann'a sertçe baktı. Johann selâm verdi.

Ana yola çıktı. Patates ve pancarın dışında her

şey toplanmıştı. Neredeyse insan yeşil görünen ve rüzgarda hafif hafif oynayan pancarların da toplanmasını ve toprağın kendi renginin ortaya çıkmasını özlüyordu. Nehir karşısındaki yolda, koyun sürüsünün üç parçalı sarı toz bulutları yükseliyordu. Yarıdan çoğu renk değiştirmiş tarlada iki atın çektiği pulluğun arkasında bir köylü dinlene dinlene yürüyordu. Kaba sakalıyla sanki tanrının yeryüzündeki temsilcisiymiş gibi görünüyordu. Johann köylüyü tanırdı. Yaşlı Merz. Meranın ötesindeki ormanın başlangıcından balta sesleri duyuluyordu. Bu, komşunun oğlu Niklas'dı. Niklas Heisler Johann'a malından mülkünden ve evlenme isteğinden söz etmişti. Kunkel'in gurubuna o da katılmıştı. Kendisi ve babasının onlardan beklediği vardı. Babası savaşta elinden yaralanmıştı. Az miktarda malûl aylığı alıyordu. Niklas oğluna geride borç bırakmamayı umuyordu. Johann babasının kendisine bırakacaklarını düşündü: Bir kimlik, bir işyeri giriş kartı ve iki yıldır vizelettirilmeyen SPD üyelik kartı. Şimdi sağ ve sol taraflarında pancar tarlaları başlamıştı. Issız yol nehrin üzerinden geçiyordu. Johann ıslık çalmaya başladı. Islık sesi hâlâ içindeydi. Yanaklarını şişirmeden herkes ıslık çalmıştı. Anorakının içinde soğuktan titriyordu. Pencerelere yılbaşı çamlarının titrek ışıkları vuruyordu. Havada bin yıllık kilise ilâhilerinin ağır melodileri vardı. Islık çalıyorlardı. Önce başına yedi. İlk kez olduğu yerde kaldı. İkinci kez yoluna devam etti. Üçüncü kez o da vurdu.

Şimdi koruluğu geçiyordu. Bir görünüp bir kaybolan, dalların arasından süzülen güneş ışınları yüreğini ısıttı. Niklas'ı düşünerek güldü. Daha karısıyla yatağa girmemişken oğluna bırakacaklarını hayalliyordu. Kendisinin hiç oğlu olmayacaktı. Kentte bir Hertha'sı vardı. Ayrılmadan önce ona, «Otto ile çık. O seninle çıkar. Hiç düşünme, hemen ona git. Benim için hiç farketmez. Yani, demek istiyorum ki, yarın da

öbür gün de onunla çıksan, benim için farketmez.» demişti.

Korudan çıktı. Gene patates tarlaları, ardından ekilmemiş topraklar. Oldukça şişman, pembe bluzlü bir kıza yetişti. Birkaç dakika yanyana yürüdüler. Onunla konuşmayı çok isterdi. Ama kız kendiliğinden söze başladı: «Siz Bastian'ın akrabasısınız, değil mi?» «Öyleyim.» «Ben Marie Algeier. Yolu birlikte yürüyebilirdik.» Sorulmasını beklemeden kente neden gittiğini anlattı. Bir ekimden başlayarak yeniden işe girmek istiyordu. Aracı kadına gidiyordu.

«Bu zor olacak.» «Yaa, nedenmiş? Aracı kadının odasındaki bankta beş-altı kız yanyana otururuz hizmetçi arayanlar içeri girer ve hepimizi gözden geçirirler. Sonra beni seçerler, çünkü onların içinde en güçlüsü ve en temizi olduğumu görürler.» Johann bakışlarını hemen Marie'ye çevirdi. İkisi de güldüler. Tahta çit boyunca kumların üzerinde yürüdüler. «Evet, neden olmasın? Örneğin Niederweilerbach'da buluşulabilir. Orada kürek çekilebilir. Her zaman bir sandal bulunur.»

Johann ister esmer ister sarışın olsun zayıf ve uzun bacaklı kızları severdi. Ama o, toparlak ve kızıldı. Johann'dan kesinlikle büyüktü. Ama bakışları Johann'ın hoşuna gitti, çok sakindi. Johann, eğer bütün bu hayhuy içinde en fazla on dakikalık bir mola verse, kimsenin kendisine kızamayacağını düşündü. En titiz insan bile kızmazdı. Sonra yaşamı sürdürmeye devam ederdi. Cebinde birkaç kuruşu daha vardı. Kanaldaki köprüden önce bir birahane gördü. Marie geç kaldıklarını söyledi. Johann, önemli olan zamanında orada olmaktır, dedi. Marie çok çabuk davet edildiğini ve kendisinin de bu davete çok çabuk uyduğunu düşündü. Ama son hafta çok kötü geçmişti. Şu uzun yol da tek başına çekilmezdi. Bir insanın yüzünde üzgün ifade görmek yerine onunla gitmek daha iyi olurdu. Birahanenin önünde, üç çınarlı küçük bir bahçe

vardı. Her çınarın altına bir masa konulmuştu. Yavaş yavaş bardaklarındakini içtiler. Ortak anlar nın ne kadar süreceğinin içiş hızlarına bağlı olduğunu biliyorlardı. Johann hiç konuşmamayı tercih ederdi. Ama o sakin bakışlarıyla kendisine bakmasını ondan nasıl isterdi? Bu yüzden, ona bir şeyler sordu. Marie'nin de bir arkadaşı olmuştu. Bunu, tutması için elini masaya uzatışından ve cevap verirken yerli yersiz gülmemesinden anlamıştı. Hiç de öyle kıpır kıpır değildi, çok sakindi. Kızın elini tuttu. Şimdi molanın tam ortasında bulunduğunu biliyordu. Birlikte gökyüzüne baktılar. Ağaçta garip görünüşlü dikenli yuvarlak şeyler sallanıyordu. Birkaç yaprak yere düştü. Henüz sararmamışlardı, ağır gelmişlerdi. Marie bakışlarını Johann'a dikti, mutluydu, ama dudaklarında gülümseme yoktu.

Ayakkabı boya fabrikasında çalışan bir düzine işçi köprüyü geçerek oraya geldiler. İçeri girip boş masalara oturdular. Johann Marie'nin elini bıraktı ve işçilerin neler konuştuklarını anlamaya çalıştı. Çok şey konuşuyorlardı; Papen hükümetinden, gelecek kıştan, seçimlerden, Gold und Sohn'dan. Marie'nin eli hâlâ masanın üzerindeydi. Ama Johann arkasına yaslandı, huzuru kaçmıştı. Birdenbire içinde ağır bir korku duydu. Böylesi bir duyguyu hiç yaşamamıştı, bu korku ölüm korkusuna akrabaydı. Deliler gibi kaçmıştı. Şimdi yaşamını yitirmek ve bir daha bulamamaktan korkuyordu. Hemen kente gitmeliydi. Biriyle konuşup ilişki kurmalıydı. Ayağa kalktı, ödemesi için Marie'ye para bıraktı. «Gerçekten geç olmuş. Nasılsa birbirimizi her zaman görebiliriz.» Marie onun arkasından ürkek gözlerle baktı. Masalardan gülüşmeler duyuldu ve Marie'ye takıldılar: «Bayan bayan, sizinkinin amma da acelesi varmış!»

VI

Johann temiz süpürülmüş asfalt caddeye çıktı. Parktan geçerek kentin giriş kapısına doğru yürüdü. Pazar alanı boş olduğu için olduğundan büyük görünüyordu. Ortasında iki meyve satıcısının kırmızı çadırları göze batıyordu. Johann alanı geçti. Kendi kentinde karmakarışık olan şeyler burada yanyana dizilmişti: Kilise, pazar, dükkanlar ve yumağa dönüşmüş sokaklar. Önce taksidin yarısını kabul etmek istemediler. Ama Johann üstledi: «Bırakın adam taksiti iki parçada ödesin. Sizin için böylesi icraya vermekten daha iyidir.» Dükkan sahibi sordu: «Ya gelecek ay?» Johann, işte o zaman Bastian tanrısına yalvarsın, diye düşündü ama «O zamana ürün toplanır.» dedi. Dükkan sahibi: «Sizin de herşeyden haberiniz var (!) Neyi toplayıp, neyi toplayamadığını o zaman görür!» Johann omuz silkti. Tek ayağı üzerinde duruyordu. Adamın elindeki makbuzu çekerek aldı. Hızlı hızlı kilisenin çevresini dolaştı, bir o sokağa bir bu sokağa saptı. Bir evin önünde iki gamalı haç bayrağı ve bir gazete asılıydı. «Saldırı» adlı gazetenin açık sayfaları önünde insanlar birikmişti. Yüzleri donuk ve kederliydi.

Johann oraya yaklaştı, üç satır okudu ve derin acı verici düşüncelerle oradan uzaklaştı. Küçük kentin her yanından duyulan Gold und Sohn fabrikasının siren sesleri -meyve mevsimlerinde fazla mesai yaparlardı- Johann'ın yüreğini hoplattı. Ardından, sokak aralarında dükkanlar kapanmadan önce alışveriş yapmaya koşan insan kalabalığı ortaya çıktı. Çoğunluğu kadındı. Johann tek bir vardiyadan çıkan kadınların sokakları doldurduğu böyle küçük bir kentte aradığını hemen bulabileceğini düşündü. Kimseye sormaya cesaret edemedi. Belki de aradığını bulması için şu elinde iki ekmekle fırından çıkan yorgunluk-

tan bitkin kısa saçlı esmer kadına sorması yeterli olacaktı. Belki onu eve, kocasına götürürdü. Ama belki de onu kovardı. Önü iliksiz ceketinin altında ne işareti taşıdığını görememişti. Sonunda Johann küçük bir dükkanın önünde durdu. Aslında burası bir dükkan değildi. Evden bozma bir yapının oda penceresiydi. İçerde Göçmen Kuşlar Derneğinin öteberisi vardı. Mavi gömlekler ve deri kemerler. Ayrıca antifaşist işaretler de göze çarpıyordu. Karşı duvara bir afiş raptiyelenmişti. Johann içeri girmeyi göze alamadı. Birisinin dışarı çıkmasını bekledi. Dışarıya iki adam çıktı. İkisi de pek genç değildi, ikisi de kısa boyluydu. Adamlardan birinin iş ceketinin yakasında antifaşist işareti vardı. Ötekinde işaret yoktu, ama kolunu diğerinin omuzuna atmıştı. Johann arkalarından gitti. Bir bahçenin içinde bulunan bisiklet tamirhanesine girdiler. Aynı anda mutfak kapısından biraz önce elinde iki ekmek taşıyan, kısa saçlı, yorgunluktan yüzünün rengi atmış, somurtkan kadın dışarı çıktı. Ne istediğini önce kadın sordu. Johann kendisinin Leipzig'li bir yoldaş olduğunu söyledi. Kadın, sen de yer misin, diye sordu. Montör, adı Wolf'du, «Tabi yer.» dedi. Öteki adam evine gitmek istiyordu, ama vazgeçti, o da oturdu. Tamirhaneyi kapatarak tezgahın başına oturdular. Çay, taze ekmek, margarin ve karaciğer ezmesinden yapılmış evişi sucuk vardı. Johann bilgi edinmeye çalışırken dikkatliydi. Montör, gençliğinde gördüğü Leipzig üzerine bir iki soru sordu. Johann'ın partili olup olmadığını sordu. Johanne hayır diye yanıtladı ama partili biriyle konuşmak istiyordu. Hem de şimdi. Montör ötekinin omuzuna vurarak, «işte konuş», dedi. Johann karşısındaki kişinin köyde adını duyduğu Rendel olduğunu anladı.

Johann'a neden konuşmak istediğini sordu. Johann tutuk tutuk anlatmaya çalıştı. Konuşurken, gözleri tabağında olmasına rağmen, yüzlerin nasıl değiştiğini, bakışların nasıl sertleştiğini hissetti. En so-

nunda Rendel, «Bize gelirken de dikkatli olmalısın. Bizim için bazı şeyler yapabilirsin.» dedi.

Johann: «Benim için her şey çok zor. Yolda yürürken bile evlerin tüm pencereleri ardımdan açılıyor. Ne söyleyeceğim diye ağzımın içine bakıyorlar. Kendimi oktan fırlamaya hazır bir yay gibi hissediyorum.»

«Her çeşit insanla konuşabilmelisin. Bunu öğrenmen çok iyi. Yakınmana gerek yok. İnsanları götürmek istediğimiz yere götürebilmemiz için ne şekilde olursa olsun onlarla konuşmalıyız. Açık ya da gizli. Bazen balyoz gibi beyinlerine inmelisin, bazen hasta çocuklarla konuşur gibi yumuşak olmalısın. Artık gitmeliyim.» dedi Rendel. «Çocukların bakım nöbetini karımdan devralmalıyım. Karım Gold und Sohn'da işyeri temsilcisi.»

Rendel gittikten sonra kadın, «O kadar çalıştık, ama Niederweilerbach'dan öteye ulaşamadık.» dedi. Wolf: «Her pazar köylere gidiyoruz. Kırk yılda bir altımızda araba oluyor. Bu iş için gerekli parayı biraraya getirirken çok zorlanıyoruz. Buradaki nazilerin üç arabası var; biri Bira İmalathanesinin, biri ayakkabı boya fabrikasının, diğeri Breideis'ın.» Kadın ayağa kalktı, ışığı yaktı. Johann demir çubuk, tel ve tekerlek yığınına baktı. Geç olduğunu düşündü. Kalktı. Kadın aynı konuya dönerek: «Rendel'in hakkı var. Bizim için bir şeyler yapabilirsin. Sen de işin içindesin.»

Johann bahçeden yola çıktığında daha sakindi. Kent ışıklara bürünmüştü. Ama bu ışık demeti kendi kentininkine hiç benzemiyordu. Her ışık kendisine ihtiyaç duyulan bir insan tarafından yakılmıştı. Beyaz pazar alanı en geniş haline ulaşmış gibi görünüyordu. Belediye Binası duvarlarla kaynaşmıştı. Yatay çatıları üzerine hafif bir ayışığı vurmuştu. Johann kısa sürede köy yoluna çıktı. Köy yolu bir dönüşüm. Yolda aklına Marie geldi. Birahaneden ayrıldıktan sonra onu büsbütün unutmuştu. Şimdi o, önündeki yaşamının minicik iyisiydi, yaşamı biraz kolaylaştırandı. Olduk-

ça geç olmasına rağmen Bastian'lar çitin arkasında durmuş onu bekliyorlardı. «Gördün mü, geliyor!» «Ne olsun? Eve bir mektup yazdım, götürüp trenle gönderdim.»

VII

Genç Merz babasından pulluğu devralmak için tarlaya geldi. Pulluğun sol yanında sürekli hırlayarak dolaşan küçük köpek, sanki delikanlı kötü bir niyetle gelmiş gibi havlamaya başladı. Genç Merz annesinin hazırladığı beyaz çıkın içinde azık-ekmek ve bira getirmişti. Pulluğun arkasına geçti. Ama yaşlı adam sürmeyi kararlaştırdığı yeri bitirmişti. Atları çözmeye başladı. Oğlu onun ne yapmak istediğini anlayınca yardım etmeye çalıştı. O saate kadar hizmetçiyle birlikte orman kenarında ot biçmişti. Hafif bağırışlarla çıplak atları sürülmemiş tarlaya götürdü. Atları başıboş otlatmak burada gelenek değildi.

Baba oğul otların içine sırtüstü uzanarak uzun sürecek dinlenmenin hazırlığını yaptılar. Atlar başlangıçta şaşkın, hareketsiz duruyorlardı. Giderek otlamaya başladılar. Erkekler ağızlarında ot çiğneyerek atları izliyordu. Çevrede başıboş otlayan tek atların onlarınki olması keyif vericiydi. Yaz sonu olmasına rağmen otlar hâlâ yeşildi. Yaşlı Merz birden «Şu Sophie Bastian işi. Olmayacak galiba.» dedi. Oğlu kaşlarını kaldırdı, karşılık vermedi, gülümsedi. «Siz bu işi bana bırakın baba, bu iş olacak!»

«Akıllı ol bakalım! Biz bir mucize hayal ettik. İhtiyar drahoma vermiyor, yalnız yatak yorgan hazırlamış.»

«Yaa? Nâpalım?»

Geçen pazar gününden beri gece gündüz düşündüğü şeyi tartarken her zaman olduğu gibi gencin bakışları donuklaştı. Biçili tarlalar yönünde yalnızca at-

ların yarı yabansı kişnemeleri duyuluyordu. İki erkeğin yüzünde konuşulan konudan bağımsız, ayrı bir sevinç gölgesi belirdi.

Oğlu her zamanki gibi boşvermişcesine, «Öyleyse konuşmayı hemen burada keselim. Çeyizi varsa, tamam. Yoksa daha iyi.»

Gerçi, daha iyi olacağın ne olduğunu bilmiyordu ama durmaksızın düşündüğü şey için belki gerçekten daha iyi olurdu. Bu kız, çulsuz, bir tek üzerindeki dar beyaz giysiye sahip, parasız, takısız, akrabasız, tamamen ona bağlı olurdu. Konuşmasını sürdürerek, «Güz bitmeden onu alırım. Evet, o zaman benim olur.» Oğlan elleriyle bir hareket yaptı. Yaşlı adam bu hareketin kendi adı ve kız için taşıdığı tehditin farkına vardı. O ana dek akıl ve güç açısından oğluna eğemendi. Ama o hâlâ çok gençti.

«Yoksa üstüne bir şeyler mi vermek istiyorsun? Eğer, öyleyse kendin ver. Sonra senin hesabından düşerim. Nasılsa evi satmak zorundayım.»

Şimdi şaşırma sırası oğluna gelmişti. Köyde bile hiç kimse Kastrizius'un evinin yaşlı Merz'e ait olduğunu bilmezdi. Evi bindokuzyüzyirmide almıştı. O zaman Kastrizius'a Whiteman Makina Fabrikasına olan borcundan dolayı haciz gelmişti. Bunun üzerine yaşlı Merz, Kastrizius'dan dükkanı ve üstündeki evi satın almıştı. Delikanlı, «Peki evi neden satacaksın?» diye sordu.

Yaşlı adam: «Sen hiç drahoma isteyen namussuz bir herif tanıdın mı?»

Genç Merz şaşkınlıkla: «Hayır, neden? Kim bu?»

«Kardeşininki tabi. Biliyor musun ne dedi? 'Bak, baba, Luise'nizin kendi dört duvarınızın arasında oturmasını isterseniz...» Yaşlı adam Rifke'yi taklit etmek için büzülmüştü. Öfkeden köpürmüş, kaba sakalını sıkarak çenesinde toplamıştı.

«Rifke'den bunun hesabını sorarım.»

«Becerebilir misin?»

«Tabi. Hem de bugün.»

«Evet, bu işi bitirdikten sonra kente inmem gerek. Naphtel'i Café Krall'a çağırıp bir dinleyelim, bakalım ne diyor.»

Yaşlı Merz, eğer işler böyle sürerse oğlu bu atlardan, bu tarlalardan pek zevk almayacak diye düşündü. Artık düşünmez olacaktı. Böylesi daha iyiydi. Bastian'ın bahçesinde geçirdiği o pazar sabahını öfkeyle anacaktı.

Oğlan yeniden kendine geldi, şimdi tüm düşüncesi konuşulan konuya toplanmıştı. «Bu Rifke'nin nereden aklına esmiş?»

«Ona sor. Durumu düzeltmek istiyor. Bunların hepsi tembel. Kene gibi bize yapışmak istiyorlar. Nişan bozmak hoş karşılanmaz ya.»

Genç Merz güldü. «Parasını rulo yapıp içi boş bir kamışta saklıyor. Biliyor musun, bu hıyar herif ne düşünüyor? Yaş tahtaya basıp bu eve içgüveyi girersem...»

Ayağa kalktı. Yaşlı adam ardından mutlu gözlerle baktı. Bu sonuçsuz konuşma garip bir biçimde, karşılıklı güvenlerini yeniden sağlamıştı.

Genç Merz on dakika sonra evdeydi. Bahçeye girdi. Rifke kızkardeşinin çamaşır ipi asmasına yardım ediyordu.

«İyi akşamlar, Rifke. Bir dakika.» Genç Merz nişandan bu yana eniştesiyle tek kelime konuşmamıştı. Rifke ise kayınbiraderiyle her karşılaşmasında olduğu gibi yine huzursuzlandı.

«Dinle Rifke! Bize hep pazar günleri geliyorsunuz. Hafta içinde de gelin. Patates köftesi erikli pasta, erikli pasta patates köftesi...»

Rifke Luise'ye baktı, şaşırmıştı. Sonra bakışlarını Merz'in geniş burunlu, çenesi hafif kararmış ve terden bitkinleşmiş yüzüne çevirdi. Genç Merz, gözlerini öğretmenin solgun ve buruşuk yüzüne dikti. Bir an için ikisinin bakışlarında da kin belirdi. Öğretmen al-

çak sesle sordu: «Siz neden söz ediyorsunuz?»

«Drahomadan.»

«Drahoma? Babandan bin mark istedim, her şey hallolsun ve...»

Genç Merz'in kafasında bir şimşek çaktı. Vay anasına! Bin mark için satmak zorunda ha. Demek böyle.

Sonra öğretmene, «Bizde düğünler gelinin ailesine pahalıya malolur.»

Öğretmen sözü değiştirircesine, «Biliyorum. Ben de buralı sayılırım. Kendi hesabıma o hayhuydan vazgeçebilirim.» dedi.

Genç bağırdı: «Luise!»

Luise iki erkeğin yanına geldi. Bugün üzerinde köylü giysileri vardı, boynuna bir eşarp bağlamıştı. Öğretmen yakalı gömlek giymişti.

«Dinle Luise! Düğününün eksiksiz olmasını istersin, değil mi? Buradaki tüm kızların yaptığı gibi...»

Luise şaşırmıştı. «Tabi ya!»

Abisinin gözleri daldı. Kendisini bekleyen şeyi düşünüyordu. Tam o an asıl konuya girmek istiyordu. Ama yapmadı. Bunun yerine sevinçle öğretmene dönerek, «Tabi, tabi. Büyük bir çifte düğün yapacağız.» dedi.

BEŞİNCİ BÖLÜM

I

«Sahi, köye niye döndün?»

«Bunu anlatsam da anlamazsın.»

«Anlarım, anlarım.»

«Tarlayı sürerken bir gün onun altına gömüleceğini düşünürsün. Neyse ki en azından tarla bana ait. Hepsi bana.»

«Sana da ait olsa bundan ne kazanıyorsun? Ayrıca o, hiç de sana ait değil.»

«Anlamayacağını söylemiştim. Bir insan kendisine ait olana sahip olmalı. Neye sahipse o odur. Kime çalıştığını bilmezse bir sonuca ulaşamaz.»

Johann sordu: «Yoksa iyi iş çıkarmadım mı?»

Bastian ona korkuyla baktı. Gri, kısık gözlerinde şaşkınlık, hatta korku vardı. «Böyle bir şey demedim. İyi bir işçisin.» Önlerindeki masada onarılmayı bekleyen ufak tefek birkaç el aracı duruyordu. Dora çorap yamıyordu. Oğlan kibrit kutularına çivi ayırıyordu. Johann'ın onarım işlerine eli yatkındı. Çit kapısının açıldığını duydular. Birisi varile tekme attı. Adımlar ağır ve etkileyiciydi. Üç kişiydiler. Kapı sertçe çalındı. «Girin!» sesi beklenmeden açıldı. Bastian, Johann ve çocuklar korktular.

Sonra Bastian için korkulacak şey kalmadı, başını salladı. Parlak çizmelere, deri kemerlere, etkileyici adımlara ve seslere ait olan yüzler tanıdıktı: Gottlieb, Christian Kunkel ile uşakları Kösslin. Ellerindeki bağış kutusu ile takırtı yapıyorlardı.

Gottlieb Kunkel kapıda kaldı. Son hasat dönemin-

de gelişmiş, güçlenmişti, artık o beceriksiz Gottlieb değildi. Bir işle uğraşmadığı zamanlar yaptığı gibi abisini kuşkulu bakışlarla izliyordu. Kunkel fırsattan yararlanarak keskin bakışlarıyla odada göz gezdirdi, masadaki gereçlere baktı.

Kösslin masanın boş kenarında elindeki bildirileri düzeltti. Sonra «Bastian'lar, hadi nasyonal sosyalistlerin seçim fonuna elli fenik verin! Biliyorum, size zor gelecek. Ama kime verdiğinizi bir düşünün! Adolf Hitler'in eline veriyorsunuz. Orada iyi saklanacaktır. Hitler bunun karşılığında çocuklarınıza toprak ve ekmek sağlayacak.»

Bastian gülüşünü zor bastırdı. Johann, Bastian'ı gülerken gördüğünde, köye geri dönmeden önce böyle neşeli olmalı, diye düşünüyordu. «Sevgili çocuklar, eğer elli fenikim olsaydı çocuklarıma bir şeyler alırdım.»

Kösslin üsteledi: «Para yardımı yapamayacak durumdaysanız, bir saatinizi verebilirsiniz. Yarın akşam yapacağımız toplantıya gelin! Bunu yapacaksınız. Söz verin!» Bastian gülümsemeyi bıraktı. Keyfi kaçmıştı. Söz verirse sözünde durması gerekecekti. Söz vermezse... Köyde kimlerin bu üç kişinin yanında olduğunu bilmeyi çok isterdi. Korkulu gözlerle Johann'a baktı.

O ana dek Bastian'ın yüzünü inceleyen Kösslin'in bakışları da Johann'a çevrildi. «Siz zaten geleceksiniz. Onu da getirin!» Birbirlerine baktılar. Belki ikisi de aynı şeyleri düşündü: Görünüşün hiç de kötü değil. Bakışların hoşuma gitti. Önce Johann'ın yüreği kıpırdadı. Ama şimdi çok sakindi. Sanki isteklerinden bağımsız olarak birbirlerine tutulmuşlarcasına bakışlarını ayıramadılar.

Kunkel elindeki kutuyu sallayarak sessizliği bozdu. Bastian, Kunkel'in birbirine yakın gözlerinden çıkan keskin bakışları altında ezildi. Bu bakışlar insana zarar verebilir miydi? Oflayarak on fenik çıkardı ve

kutuya attı. Teşekkür ettiler. «Heil!» diye evdekileri selamlayarak çıktılar.

Johann ve Bastian eski yerlerine oturdular. Yeniden işlerine döndüler. Bastian dayanamadı, «Ne dersin bu işe?» diye sordu.

«Siz ne dersiniz?»

«Hiç de iyi bulmuyorum.»

«Neden on fenik attınız?»

«Canımı sıkmalarını istemedim.»

Üç genç daha sonra Schüchlin'lere gittiler. Schüchlin onların geldiğini görmüştü. Karısını yolladı. Kadın çocuğunu büyük bir örtüye sarmıştı. Koluna yatırdığı çocuğu yürürken emziriyordu. İç çekerek kapıyı açtı. Ne dediği pek anlaşılmıyordu. Çenelerini güçlükle oynatıyordu. «Evde kimse yok!» Kösslin'in hâlâ aydınlık olan yüzünde birden korku ve tiksinti belirdi. Hızla uzaklaştılar.

Niklas'ın annesi ahırdan bağırdı: «Zamanım yok. Niklas geleceğinizi söylemişti. Mutfak masasının üzerinde on fenik duruyor. Mutlaka bir şeyler almanız gerekiyorsa onu alın! Bağış yapmak zorundaysak alın onu!»

Algeier'lere gittiler. Dördü sofrada oturuyordu; Paul de... Kıpkırmızı oldu. Annesi ve kızkardeşi de kızardılar. Algeier sakince, «Verememe. Yoksulum. Hiçbir şeyim yok. Oğlumu aldınız ya!» dedi. Kunkel: «Onu da alıncaya dek bin dereden su getirdiniz.» Kösslin Kunkel'in kolunu çekiştirdi: «Bırak.»

Algeier karşılık verdi: «Ben yaşlı bir adamım. Politikadan anlamam. Ne sizden yanayım, ne size karşıyım.»

Kösslin: «Şu deyişi duymuşsunuzdur: Benden olmayan bana karşıdır.» Algeier dilini boş avurtları içinde dolaştırdı. Bu hareketiyle garip bir biçimde sanki oğluna; "Gördün mü oğlum, işte benim de söylemek istediğim buydu." diyordu.

«Heil, Paul. Yarın görüşürüz.»

«Heil», dedi Paul, zorla. Kıpkırmızıydı. Dostları kapıyı kapattıktan sonra kendisine söyleneceklerden çekiniyordu. Ama söylenen yalnızca annesi oldu. Babası hâlâ diliyle oynuyor, tek söz etmiyordu.

Üç genç, öğretmen Rifke'ye gitti. «Bay Rifke, nasyonal sosyalistlerin seçim fonuna bir iki mark verin!»

«Veremem, gençler. Bunu siz de biliyorsun.»

«Bay Rifke, bu aramızda kalacak. Namus sözü!»

Rifke kıvrandı. Verse, zararı bugüne olacaktı. Vermese zararını belki yarın görecekti.

Ama bugün bugündü.

«Gençler, başka zaman. Sakın yanlış anlamayın. Onbeşinden sonra memurun cebi boş olur! İyi akşamlar. Heil!»

Merz'lere gittiler. Daha kapıyı çalmamışlardı ki genç Merz'in toprak yoldan geldiğini gördüler. «Durun, durun! Babama gitmenize gerek yok!» «Ya sana gelmemize?» «Düğünden sonra. Düğünden sonra kendimin efendisi olacağım. O zaman sizinleyim. Düğünden sonra.»

Yollarına devam ettiler. İlk evde insanlar gün ışığında hâlâ çalışıyordu. Yolun yarısına vardıklarında akşam yemeği yiyorlardı. Son eve ulaştıklarında köylü kadın çocuklarının üstünü örtüyordu.

II

Birahanenin önündeki alanda duran iki kamyonun ve Breideis'in özel otosunun çevresinde kadınlar, çocuklar ve birkaç erkek dolaşıyordu. Erkeklerin çoğu içerdeydi. Kalanlarsa ortalıkta pek görünmek istemiyorlardı. Kapıda koskocaman gamalı haç bayrağı asılıydı. Bayrağın bir ucu çatıda diğeri yeri süpürüyordu. Alacakaranlıktaki köy yoluna hemencecik üç bayrak daha asılmıştı. Birdenbire değişen köyü şaşkın bakışlarla izleyen çocukların gözünde, o koca haç-

larda saran, kavrayan bir şeyler vardı, kollarından tutmuş eller gibiydiler.

Birahane sahibi kendi odasını önce açmak istemedi. Ama sonra Breideis eline iki mark tutuşturdu. Breideis çok dakikti. Toplantının başlamasından onbeş dakika önce gelmişti. Kösslin, konuşması için ona köye ait bilgiler aktardı. Kösslin arada bir başını kaldırarak sıra sıra sandalyeler dizilmiş salona bakıyordu. Salon ağzına dek dolmuştu. Tüm hazırlıklar tamamdı: Bayraklar, afişler, bildiriler, herkesi bir kez daha sarsmak için önceki gece yaptıkları toplantı, gecenin adı: «Alman köylülerine kim yardım ediyor?» konuşmacıların seçimi, kentten yaşlı Breideis ve Botzenbach'dan Zillich, Köylülerin çoğu cenaze törenine gidiyormuş gibi siyahlar giyinmişti. Bazıları ceketsizdi. Çevre köylerden getirilmiş gençler salonun büyük bir kısmını dolduruyordu. Köylüler merak ettikleri için gelmişlerdi. Şimdi sıkıntı basmıştı. Bu gençlerin arkasında esaslı bir güç olmalıydı. Bu kötü dönemde bile onları giydirip kuşandırmış, ayaklarına sağlam ayakkabılar vermişti. Bazıları, çocuklarının bunlardan uzak durmasını ısrarla istemenin anlamı olup olmadığı noktasında düşünmeye başlamıştı. Bunlar belki de yararlı olurdu. Kadınlar çok azdı. Niklas'ın nişanlısı gelmişti. Ve Kunkel'in kızkardeşi, ayrıca Marianne Seidel. Marianne ebeydi, iki yıl önce kentteki doğum kurslarına katılmıştı. Neugebauer'in karısı da tesadüfen oradaydı. Diğerleri onun yanından kaçmaya başlamışlardı. Dikkatsizlikten mi yoksa isteyerek mi bilinmez, birisi onun üzerine bira döktü.

Kunkel, Breides'ın yanına yaklaştı. İlkin kalabalıktan ürkmüştü. Ama Breideis'ın seçim kampanyası için bizzat toplantıya katılmasından sonra, Heinrich Breideis'ın yanına ilişiverse toplantının kendisine zararı olmayacağını anlamıştı. Kösslin'le önceden kararlaştırdıkları biçimde köylülerini selamladı. Bazı köylülerin gülümsediklerini farketti. Yaşlı Merz'in saka-

lı titriyordu. Kunkel kafasından, acaba düğün için benim seradan bir şeyler ısmarlayacak mı, diye geçirdi.

Breideis Kunkel'in yanına geldi. Her akşam otomobiliyle çevreyi dolaşırdı. Konuşmasının kısa olmasını kararlaştırmışlardı. Böylece her akşam en az beş köyde konuşacak kadar vakit buluyordu. Yirmi yıl Süt Birliğinde çalışmış, insanlarla konuşmasını öğrenmişti. Seçim kampanyası başlayınca Süt Birliğinden ayrılmıştı. Sol kolu, omuzuna yediği kurşundan sakat kaldığı için konuşurken sağ elini kullanırdı. O akşam ardı ardına beş köyde yaptığı konuşmasında, program maddelerini kısa aralıklarla okurken sağ yumruğunu masaya vurdu. Her vuruşu köylüleri sıçratıyordu. Maddeler çivi gibi beyinlerine gömülüyordu. Konuşmasını bitirince elini kaldırdı ve hızla dışarı çıktı. Heil! Selamını izleyen kısa bir sessizlikten sonra arabanın motor sesi duyuldu.

Sonra arkadaşlarının arkasına köşeye sıkışmış Botzenbach'lı köylü Zillich kürsüye çıktı. Çıkışıyla herkeste bir kıpırdanma oldu. Karşılarındaki gücü sanki sezdiler. Zillich iri yapılıydı. Kısa kesilmiş saçlarından geriye şakaklarında iki kırmızılık kalmıştı. Kütük gibi bedeninin üzerinde kütük gibi başı vardı. Yüzü ne aptal ne de zeki görünümlüydü. Masaya dayandı. Açık elleriyle iyice yüklendi. Küçük, çukur gözleri soldan sağa, önden arkaya tüm sıraları taradı. Sivrisinek gibiydi bakışları, tüm köylülerden birer damla kan emdi. Köylülere dönerek konuşmaya başladı: «Oberweilerbach'lılar! Siz Oberweilerbach'lı millettaşlarım! Şimdi düşünün; Bu yaşlı Zillich burada ne arıyor? Ne istiyor? Onu tanırız, söyleyecek neyi var? Evet, düşünün! Zillich neden burada, neden Adolf Hitler'in giysilerini giymiş? Neden işinden evine dönmüş de evinde kalmamış? Zillich neden SA'lara katılmış? Evet, neden?

Bunların yanıtını ben vereyim. Zillich Nazilere katıldı, çünkü artık böyle gitmezdi. Nazilere katıldı,

çünkü evinde dört çocuğu kendisini bekliyordu ve açtılar, bu böyle gitmezdi. Çünkü Zillich bir Alman köylüsüydü ve tarlasını talan etmişlerdi. Ve düşmandan geriye kalanları içerde yahudiler emiyordu. Zillich daha önce de çakaralmazını eline almıştı, şimdi de alıyor! Evinde çakaralmazı olmayanın küreği mutlaka vardır. Kürek, yahudileri ve kızıl haydutları sürmek için fena bir silah değildir.

Biraz önce hepiniz, durumumuzu düzeltmek için Adolf Hitler'in hazırladığı program maddelerini duydunuz. Zillich size şunu söyler: Bugüne dek onlar borçlarını yanlış kişilere ödediler. Ama artık doğru kişilere ödenmesi için gereken yapılacaktır. Sofrasında kuş sütü bile bulunanlara değil, yoksullara olan borç yerine getirilecektir. Ve burada bulunan hepimizin tarlasından çok daha fazla toprağı olanlara ve bu toprağa yalnızca gözleriyle bakanlara yumruklarla, alnında terle, kamburlaşmış sırtla bu topraklar tanıtılacaktır. Bundan hiç şüphesiz olmasın! Eğer bu topraklar Alman toprağı ise, yüce pulluk onların üzerinden geçecek ve yeni izler açacaktır!

Kazancınızı yahudilerin değil, torunlarınızın yemesini, borçlarınızın silinmesini, toprağa, mala, tarım aracına sahip olmak ve çocuklarınızın sizden iyi yaşamasını istiyorsanız, Zillich'in üstündeki giysiyi elde etmeye bakın! Evet, işte bu giysiyi!»

Ellerini masadan kaldırdı, giysisinin yakasını tuttu, çekti. Ama kumaş sanki bronzdan yapılmıştı. Soluk alır gibi bir hareket yaptı. Arka taraflarda hareketlilik başlamıştı. Fısıltılar arttı, kapının yanında itişmeler oldu. Zillich ayağıyla havayı tekmeledi. Kıpırdamadan konuşmasını sürdürdü. Köylüler donmuş gibiydi. Zillich sözlerini birden kesince gençler marş söylemeye başladı. Ortalık Paskalyadan önceki cuma gününe dönmüştü. Sanki sırtlarına buz gibi su dökülmüştü. Zillich «Heil!» diye bağırdı Köylüler gözlerini kırpıştırdı. Toplantı sona ermişti. Gençler kamyonla-

ra koştular. Köylüler henüz kendilerine gelemeden üç kamyon dolmuştu. Köyü büyük bir telaşla terk ettiler.

III

Aslında bu telaşın nedeni başkaydı. Beuren'den çıkan kızıl ajitasyon arabasının Botzenbach'a doğru gitmekte olduğunu haber almışlardı. Biraz yol aldıktan sonra Zillich kamyonu durdurdu ve Bira İmalathanesi sürücüsünün kullandığı en iyi kamyona geçti. Diğer iki kamyonu geride bıraktılar. O kadar hızlı gittiler ki, karşı yönden gelen arabayı daha Botzenbach çıkışında, değirmenin yanındayken gördüler. Zillich, ağzına kadar dolu arabanın içindeki iki kişiyi uzaktan tanıdı: Rendel -o da kendisi gibi kısa saçlıydı- ve komşusu Ibst. Gözünü patlattığı için başında sargı vardı.

Ibst kızılların kalesini yıllarca korumuştu. Çevrede bunun gibi çok az yer vardı. Kendisinden başka kentin yanındaki Niederweilerbach'da ve eskiden kum ocakları işletilen Beuren'de birkaç kişi daha bulunuyordu. Ocaklar kapanınca Ibst de Beuren'den karısının ailesinin yanına göçmüştü. Sabır ve inatla, köylülerin başlangıçtaki açık düşmanlığını silmeye çalıştı. Bazıları zamanla onunla konuşmaya, sorular sormaya ve onu dinlemeye başladı. Zillich ile çok az konuşmuştu. Ne dostça, ne düşmanca. Zillich'i hantal ve düşüncesi olmayan biri olarak görürdü. Sonra Zillich bir gece de nazi olmuştu. Ibst'e öyle geliyordu. Ya da Zillich'in karar verinceye dek geçirdiği düşünce evrimini bilmiyordu. Sessiz Zillich'in birahanedeki ateşli konuşmasını duyunca çok şaşırmıştı. Kendinden geçmiş, yabansılaşmıştı. Zillich'in ne kadar inançlı olduğuna dikkat etmeden arada laf atmıştı. İşte o zaman Zillich hayvan gibi saldırmıştı.

Zillich, Ibst'in artık köyde görünmeyeceğini sanıyordu. Ama Ibst yoldaşlarıyla birlikte hastaneden çıkarak sargılı gözüyle kızıl geziye katılmıştı.

Arabadakiler de karşılarından gelenin kim olduğunu anladıklarında yürekleri daha hızlı atmaya başladı. Sürücüler farkında olmadan hızlandı. Bir an için iki taşıt birbirlerinin yanından geçip gidecekmiş gibi göründü. Sanki karşılıklı kükrüyorlardı. Ama Zillich birden çelimsiz İbst'in bacağını yakaladı. Yoldaşları onu tutamadı. Yoksa ikiye ayrılabilirdi. Zillich önce havaya kaldırdı, sonra süratle giden arabadan yere bıraktı. Kızıl araba geri döndü. Zillich'in kamyonu da durdu. Yolu kesti. Herkes birbirine girmek için aşağı atladı. Ortalıkta kan kokusu vardı. Tam o anda Rendel bağırdı: «Zillich! Zillich!» Rendel de Ibst gibi ufak yapılıydı. Ama sesi rahattı. Küçük ve zayıf bedeni o an herkesi şaşırtan sesinin tokmağı gibiydi. Zillich de ondan aşağı kalmayarak bağırdı: «Hadi, gel bakalım!» Ama onun sesi kimseyi şaşırtmadı. Birbirlerine saldırmadan önce kısa bir hareketsizlik oldu. Rendel bağırdı :«Üç soru Zillich!» «Hadi sor!» Adamlarının önüne geçtiler. Ibst hemen yerden kaldırıldı. Kendinde değildi, güç soluk alıyordu. Adamlarda tam bir sessizlik egemendi. Saat akşamın sekiz -dokuzu arasıydı. Açık arazide herşey hâlâ belirgindi. Koyu toprak üzerinde, biçilmiş tarlalara özgü metalimsi bir parlaklık vardı ve bu, güzün geldiğini bildiriyordu. Arkadaki iki kamyon ışıklarını yakarak yaklaşmıştı. Kimseden bir buyruk çıkmayınca durarak beklemeye başladılar. Zillich ve Rendel birbirlerine doğru yaklaştı. Niyetleri kavga etmek değildi. Birbirlerini daha iyi görmek istiyorlardı. Rendel, Zillich'in yüzünde beliren üzüntülü ifadeye şaşırdı. Sonradan bunun üzerinde çok düşündü. Rendel söze başladı: «Sizin Botzenbach'da biz de siz de köylü Graewes'i harman makinesi ücretini taksite bağlaması için zorladık. Bu doğru muydu?» Zillich şaşkınlıkla Rendel'e baktı. Önce düşündü, sonra, «doğ-

ruydu», dedi. Rendel devam etti: «Neiderweilerbach'da Albrecht Osig'i haciz gelmesine siz de biz de karşıydık. Bu doğru muydu?» Zillich koca kafasını yere eğdi. Sanki yassı ve dörtköşeli alnıyla Rendel'i daha iyi görebilirdi. Sonra «Bu da doğruydu», dedi. Rendel şimdi her tümceyi daha sakin söylüyordu. «Şimdi sonuncusu: Çarşamba günü Botzenbach'da bir toplantınız var. İzin verin, ben de katılayım.» Zillich karşılık verdi: «Sana şimdi izin veremem, beklemelisin.» «Ne zamana kadar?» «Salıya kadar.» Rendel «iyi» dedi. Geriye döndü ve arabaya bindi. Zillich bağırdı: «Bırakın geçsinler!» Yere tükürdü ve o da kamyona bindi.

IV

Schüchlin ormana gidince karısı üzerindeki giysilerle yeniden yatağa uzandı. Çocuk huzursuzlandı. Kadın yattığı yerden kolunu uzatarak parmağını beşiğe taktı ve sallamaya başladı. Uyuyakaldı. Sonra dışarda aynı ses yine duyuldu: Susann, Susann. Ayağa fırladı, kocası henüz dönmemişti. Ama sesi hâlâ kulaklarında çınlıyordu. Korkudan memesinden süt damladı, gömleği ıpıslaktı. Yine de çocuğa yeterdi. Birkaç çizgiden oluşmuş solgun yüzünde kadın yüzüne benzesin diye kaşları arasında bir şüphe çizgisi daha belirdi. Şimdi tamamlanmıştı. Giysisini açtı. Çocuk, kanlıcanlı yüzü ve kaba yapısıyla tam bir köylü bebesiydi, ensesi kalındı. Toprağın suyunu çıkarmak için yumruğunu sıktı. Son damlaları da emebilmek için çenesini ileri uzatmıştı. Kadın çocuktan da korktu. Göğsünü açtı. Yüzündeki şüphe ifadesi ilk kez olarak sabır ifadesine dönüştü.

Çocuğu emzirdikten sonra beşiğin üzerine eğilerek bütün anneler gibi onu seyretmeye başladı. Yassı alnı arkasında kendini rahatsız eden huzursuzluk

başlamıştı, burgaç dönüyordu. Doğumdan sonra kafasındaki düşünceyi atmak ona daha güç geliyor, baş ağrısı veriyordu. Nihayet kendine geldi, derin bir soluk aldı. Kulak kabarttı, eğildi ve çabucak çizmelerini giydi. Sonra kareli basma önlüğünün üzerine naylon bir önlük daha bağladı. Kocası sabahleyin evden çıkmadan önce, «Yine tarlaya gelmeyecek misin?» demişti. Bunun üzerine o, «Önce çamaşırı bitirmem gerek,» diye yanıt vermişti.

Önlüğünü çırptı, başörtüsünü bağladı. Şimdi yoldan geçmekte olan ve evin hizasına geldiklerinde kendisine «Nasılsın?» «Nasılsın?» diyen kadınlara benziyordu. Kapının yanındaki sundurmanın altında çamaşır ıslatılmıştı. Elline bir süpürge sopası alarak dışarı taşan çamaşırları tekneye bastırdı. Beşiğe bakarken yaptığı gibi gözlerini tekneye dikti. Bedeninden dizlerine doğru bir sızı inmeye başladı. Sızıyı daha fazla duymamak için direndi. Önce birkaç parçayı boş kovanın içinde sıkmak istiyordu. Ama sundurmanın altındaki tekneyi kaparak evin çevresini dolaştı, tulumbaya dek koştu. Telaştan yüreği çarpmaya başlamıştı. Bekledi, çocuğundan korktuğu gibi kendi yüreğinden de korktu. Tulumbanın koluna asıldı ve önündeki varili ağzına dek doldurdu. Normal çamaşır günlerinde çamaşır ipini gerdiği yere, ev ile elma ağacı arasına baktı. Bu boş alan bir an için yıkanmış çamaşırlar, mutluluk verici esintide dalgalanan temiz ve sevinçli, beyaz, mavi ve kırmızı kareli bayrak dizisiyle doldu. Bu çamaşırların asla dalgalanmaması gerektiğini, şimdi yapmak istediği işin insanın hiç ama hiç bitiremeyeceği bir iş olduğunu kendisine kabul ettiren kıt ve uyuşuk anladığı değil, yüreğiydi. Buna rağmen eğildi ve üstteki çamaşırlardan birkaçını, kocasının iki büyük gömleğini, temiz suyun içine attı. Sonra doğrulmak istedi. Ama doğrulmak ve yeniden yere eğilmek için gücünün tükendiğini farkedince varilin kenarına tutuldu. Kalın, mavi giysisi altındaki gövde-

si yakıcı bir sıvıya bulanmıştı; ve bu, süt, ter ve kandan oluşmuş değerli bir sıvıydı.

Ev ile elma ağacı yönüne doğru sanki orada birisi saklanıyormuş da son anda ortaya çıkıverecekmiş gibi hızlı, neredeyse kurnaz bir bakış fırlattı. Ortaya çıkan olmadı. Çocukken başka çocuklarla böyle saklambaç oynamak isterdi. Ama onlar saklanacakları yerde kendisiyle alay etmek için çekip evlerine giderlerdi. Yeniden çamaşırlarına döndü, çocuğun benzerlerine. Hepsi rastgele üstüste atılmıştı. Şimdi önündekiler gerçek çamaşırlardı. Doğumdan kalan kırmızı ve siyah lekeli anlamsız parçalardı. Annesi felçliydi, kızkardeşi yoktu, komşular yardım etmiyordu; para ise, zaten yoktu, ya babası bu iş için harcamak istemiyordu. Yani çamaşırları o yıkamak zorundaydı. Birine uzandı ve çitilemeye başladı. Çamaşır kütüğünün, varilin ve yanındaki taşın üzerinde çamaşırları fırçalamaya başladı. Ama bu ilk parçada da lekeler gitmedi; ne açıldı ne aklaştı; temiz suyun yüzeyinde, ellerinde, kollarında, duvarda ve ev ile elma ağacı arasındaki boşlukta kırmızı ve siyah lekeler oluştu. İkinci kez ayağa kalktı. Kaşlarını çattı. Ev ile elma ağacı arasına korkulu bir bakış daha attı. Sanki tam zamanı olduğu için tanrıdan müdahale etmesini diliyordu. Yeşil, parlak elmaların sallandığı ağaçların alçak tepelerine baktı. Eve gidip, olduğu gibi yatağa uzanıvermeyi aklından geçirdi. Yüreği, bu işin o kadar kolay olmayacağını, önündeki işin umutsuz ama kaçınılmaz olduğunu biliyordu. Korkunç uzun ya da korkunç kısa bir zaman geçmişken gerçek zaman yaklaşık üç saat ilerlemişti.

Kapıda birden araba sesi ve bağırışlar duyuldu: «Susann, Susann!» Korktu. Kaşlarını ve omuzlarını kaldırdı, benzi attı. Bir dakika içinde aklından birçok şey geçirdi. Bu bir dakika için duyduğu bir sürü küçük korku ,o büyük korkuyu uzaklaştırmıştı. Kocası ilk kez bugün oduna gitmişti ve geri dönüp tarlaya

giderken yanında sıcak bir şeyler götürmek istiyordu. Mutfağa koştu, bulaşıklar arasında patates ezicisini aradı. Kocası kapıya gelmişti bile. Parmağını şaklatıyor, topuklarıyla yeri dövüyordu. Bugün her şey çığırından çıkmıştı. Ama kocasından duyduğu korku garip bir biçimde azalmıştı. Kocası yine arabanın yanına gitmiş, bağırıyordu: «Susann, boşaltmaya gelsene, gelsene, gelsene boşaltmaya!» Ocağın önündeki tabureye oturmuş, dizleri arasında tuttuğu patates çanağı içinde patatesleri eziyordu. Dışarda kocası kendisini çağırıyordu. Çünkü biliyordu ki, o iki ayağı üzerinde durduğu sürece çağırdığında mutlaka gelirdi. Biliyordu yapamayacağını ama yapmak zorunda olduğunu da... Bu yüzden kalktı ve gitti. Göğüsleri yine dolmuştu. Belki çocuğa bir meme daha verseydi, o öğle herşey yoluna girecekti. Şimdi arabanın yanına gelmişti. Kocası yukardan bağırdı: «Tutsana! Hemen biter!» Kadın ineğin yanında duruyordu. Bir elini okun üstüne koydu. Karnı şişkin, sırtı bereli inek! Kocasının ineği, atı olmayan kocasının... Kadın biraz geri çekildi. Adam yukardan kütükleri attı. Tarlaya gitmek için acele ediyordu. Bu odun işi canını sıkardı. Kadın için her zamanki dertleri unutturan cinsten bir işti. Kolları, yıkık eski değirmenin kanatları gibi havada sallanarak kütükleri yakaladı. Oğullarından en küçüğünün bir büyüğü, kızıl ve hantal, babasının burnundan düşmüş, ensesindeki kıvrıma, kıvrımın üzerindeki ter damlacığına dek babasına benzeyen oğlan, kütükleri biraz önce çamaşır teknesinin durduğu yere, sundurmanın altına taşıyordu.

Sonra gittiler, inek arabasıyla, adam ve çocuk... Adam parmağını bir daha şaklattı, aklına bir şey geldiği için başını geriye çevirdi ve bağırdı. Kadın kendisinden istenileni kavramaya çalışıyordu: Ormana gitmek, bir şeyin unutulduğu ya da bekleyen birine bir şey söylenmesi gerektiği... Evden çocuk ağlaması geldi, öfkeli ve yırtınırcasına. Göğüslerini birdenbire

dolduran güç kendi bedeninden gelmiyordu. Üzerine ölüm güçsüzlüğü çökmüştü. O güç bedeninden hızla akıp gidiyordu. Odun kesilen yer uzak değildi, en fazla onbeş dakika çekerdi. Normalde küçük bir düşünceye bile dar gelen kafasında şimdi çok açık olarak iki düşünce belirdi: Odun kırılan yere gitmek ve geri gelerek çocuğu emzirmek ve çamaşırları yıkamak ve yemeği pişirmek ve sütü sağmak ve çocukları yatırmak ve hayvanları yemlemek ve bulaşığı yıkamak ve yeniden emzirmek ya da: kaçmak, bir daha geri dönmemek!

Bir süre, nasıl ikisini de birarada düşünebiliyorsa ikisini de yapabileceğine inandı. Sonuçta eve girdi. Üstünü silkeledi, başörtüsünü sıkılaştırdı. Köy yolu boyunca ilerlerken üç-dört kez kapıların ve çitlerin arasından «Nasılsın?» diye seslenildi. Sakince karşılık verdi, «Eh», «Sağolun.» Bu yolu karnının şiş olduğu dışardan anlaşılırken tek başına geçmek zorunda kaldığı günden bu yana ilk kez korkmadan geçiyordu. Bu kez sanki kendisi duruyormuş da evler, samanlıklar ve çitler önünden geçip gidiyormuş gibiydi. Sonra Merz'lerin evinin köşesinden dağa tırmanan yola döndü. Odun kesilen yer ile ilgili düşüncenin kırıntısı bile kafasında kalmamıştı. Doğru ormana girdi. Hızlı adımlarla yürüyordu. Çünkü, geriye bırakılması gereken olmayınca, herşey ortaya konulunca, her zaman güç bulunurdu. Bir açıklığa geldi. Ağaç kütüklerinin arası otlarla kaplıydı, ısıyı iyi tutarlardı. Oturdu. Oturduğu yerden alçak kayın ağaçları üzerinden vadiyi görebiliyordu. Bu vadiyi, ayaklarının ucundan, karşı yamaçtaki, yer yer kahverengi çizgiler oluşmuş ormanlık tepeye dek, koyu yeşil bir sessizlik doldurmuştu. Aydınlık, ama parlak olmayan öğle ışığı herşeyi birbirine karıştırıyor ve içiçe geçiriyordu. Bu ışık, nehrin üzerinde yoğunlaşarak güçlü bir parlaklık oluşturuyordu. Ve bu parlaklığın altında, kıyıdaki kulübeler ve nehirdeki kayıklar mutlu görünüyorlardı.

Kadın aşağıdaki nehre baktı. Ayağa kalkarak birkaç adım ilerledi. Suyun o bölgede ağaç oluklar içinden geçtiği küçük çaya ulaştı. İkinci kez yere oturdu. Yine nehri görebiliyordu, hatta ona yaklaşmıştı. Köyün bir kısmını da görüyordu. İşte orada herhangi bir evin arkasında çamaşır teknesi duruyordu. Bir evden çocuk ağlaması geliyordu. Nehrin kendi kaşları arasındaki çizgi ile olan ilintisi kadar çocuğun da kendi göğsüyle ilintisi hem çoktu hem azdı. Batağa saplanan insanın tutunacak bir parça kuru toprak araması gibi kafasındaki düşüncelerine tutunacak yer ararken yerden bir parça ot kopardı. Bulamadı. Birdenbire bir tutam ot koparırken buldu onu... Tamamen uzakta kalmış, on yıllık, ama yine de bir şey. Yabancı oğlanın gri, sakin gözlerindeki aydınlık noktalar; ve gülmek zorunda kaldı ve elini uzatmak; ve çocuk kolunu koltuğunun altına soktu ve iki yüz arasındaki iyi karanlık, gözlerindeki o aydınlık noktaları söndürmedi. Yaşamı boyunca yeryüzünde kadın için yakılmış tek ışıktılar. Biraz doğruldu. Havaya saçılmış aydınlık noktalar sönünceye dek bekledi. Tüm ağrı ve sızılarıyla bedenini yeniden hissetti. Aşağıdaki nehre nasıl ulaşabilirdi? Birden aklına geldi. Düşündü. Yanındaki ağaç oluklardan su akıyordu. İyice yaygın olmasına rağmen, hızlıydı. Elini içine soktu. Bıçak gibi keskindi. Titredi, elini önlüğüne sildi. Soluklandı ve ayakkabılarını çıkardı, onlara yazık olurdu. Naylon önlüğünü çıkardı, altındaki basma önlüğü de çözdü. Onlara da yazık olurdu. Giysilerin kendi bedeninden daha değerli olduğuna inanıyordu. Eteklerini topladı, dizlerinin arasına sıkıştırdı ve ağaç oluğun içine kaydı. Su bir saniye için kafasının oluşturduğu setin önünde birikti. Sonra köpürerek akışını sürdürdü, yeni yatağı üzerinden, kadının yüzü ve göğüslerinden geçti. Kadın boyluboyunca uzanmıştı. Aşağıdaki nehre ulaşmak için o işe yaramayan ayakları üzerinde yarım saat yürümesi gerekiyordu. Ama orada ölmesi için bir

parça sabıra ihtiyacı vardı. Bu da onda bulunmayan şey değildi.

Köylü akşamüstü eve geldiğinde ve çocuğu ağlamaktan mosmor olmuş bir halde gördüğünde ve karısını evde bulamadığında! birkaç bezi sıktığında ve arpa bulamacı ve sütten artakalanları mama tabağına doldurduğunda ve çocuk her ne şekilde olursa olsun yaşama isteğiyle tabaktakileri yuttuğunda ve karnı doymuş, sakinleşmiş olarak ağlama nöbetinden uykuya geçtiğinde ve öteki çocukların karınları zil çalmaya ve korkmaya başladıklarında ve kadın hâlâ ortalıkta görünmediğinde, yıllarca beslediği gizli isteminin gerçekleştiğini hissetmeye başladı. Ama aynı anda çok kötü bir şey istemiş olduğunun da farkına varıyordu. Şimdi tam herşeyin gerçekleştiği an, bir insanın bu kadar kötü bir şeyi isteyebileceğini aklı almıyordu. Üstelik bu insan kendisiydi. Bunlar pişmanlık denen duygular olduğu için, böylesi korkunç bir isteğin kendi içinde doğduğuna artık inanmaz olmuştu. Böylece, isteğinin yerine gelişini, herkesin başına gelen ve öyle ya da böyle yaşamı sürdürmek için kullanılması gereken bir olaymış gibi büyük bir iç huzuruyla karşılayabilirdi.

Akşamüstü yağmur başlamıştı. Kadın biraz daha aşağıya sürüklenmiş, nehre yaklaşmıştı. Ayakkabıları ve örtüleri bulan kişi önce çevreyi aramaktan korktu. Ceset bulamayınca sevindi.

Niklas odun kesme yerinden gelirken eşyalarla birlikte köylünün orada unuttuğu yeni ekmek bıçağını da getirdi. Giderken kadına bağırarak söylediği buydu. Niklas köy yolu boyunca yürürken elindeki eşyaları sallayıp durmuştu. Köylü onları gördüğünde kafasından gene aynı düşünceler geçti. Bir adam çeneleri çatırdayıncaya dek ağzını açabilirdi, yumruklarını sıkabilirdi, pantolonunun düğmelerini ilikleyebilirdi; ama yüreğinin sevinçten atışını engelleyemezdi. Köylü korktu ve soluklandı. Ne söyleyeceğini bilemi-

yordu, sonunda, «içeri gir!» dedi. Kendisinden yaşlı bir adamın önünde utanmasından rahatsız olmuştu. Yirmidört yaşındaydı. Uzun boylu ve zayıftı. İçindeki güç sanki bir yerde tostop olmayıp, tüm organları boyunca yayılmıştı. Köylü onu içeri aldığında hemen pişman olmuştu. Ama «Otur.» demek zorundaydı. Niklas ayaklarını sandalyenin bacaklarına doladı. Elini masanın üzerine koydu. Masa örtüsü herhangi bir nedenle örtük olmadığı için parmaklarıyla masanın cilasını yoklamaya başladı. Köylü o şaşkınlık içinde sanki Niklas'ın yere oturması gerekirken, yabancı kıçıyla gelip sandalyeye oturmasına çok kızdı. Köylü şimdi ne sevinç ne üzüntü duyuyordu. Yalnızca huzursuzdu. Anlattı: «Böyle, böyle.» Niklas: «Ne denir?» Köylü topuklarını yere vurdu. Kısık gözleriyle gencin yüzüne baktı, köylünün ezilmiş, uyanık yüzünü seyretti. İkisi de düşünmeye koyuldular ve Niklas'ın ıslak eşyaları elinde sallayarak getirdiğini gören tüm köylüler aynı anda düşündüler: Gerçekten talihsizlik. Köylüye iyi bir tarla, yeni bir ev ve hatta bir at miras kalmış da olsa, talihsizlik diye düşündüler. Aslında talihsizlik, talihsizlik olarak kalır ve insana ömür boyu silinmeyecek bir damga vururdu. Ama öte yanda kendi malı olan tarlayı sürmemek, yeni eve taşınmamak ve arabaya ineğin yerine atı koşmamak da saçma olurdu.

Yaşlısı rahat bir soluk aldı. Genci yaşlının artık yeni bir şey bulunmayan yüzünden bakışlarını çevirdi. Küçük oğlanın yatmaya başladığından beri tüylenen kadife kanepeye, saate ve komodine baktı. Bu mobilyaları, evlenirken kendisiyle alay edilmesinden korktuğu için getirtmişti. Diğer şeyleri evlenenlerin babalarından çok kendisinden öğrenmişlerdi. Bakışları Niklas'ın bakışlarını izledi; keskin ve üzüntülüydüler, köpek bakışları gibi...

Niklas o yıl evlenecekti. Kiminle evleneceği kararlaştırılmıştı bile. Bu nedenle karşısındakinin duru-

munu değerlendirebiliyordu, taşıdıkları sevinç ve üzüntüyle birlikte... Kendisininki tabi daha temizdi, ailesinin sözü sayılırdı, tarlaları düzenliydi. Arkadan bakıldığında kısa bacakları üzerinde biraz sağa sola yalpalardı. Yanakları toparlak ve parlaktı .Buna rağmen; biraz sıkıştırmak, sarılmak ve ekinlerin arasına yatırmak için ona keşke el sürmemiş olsaydı, oh keşke dokunmasaydı ona!

Kendi telaşına düşmüş köylü, onun birdenbire gözkapaklarını kapayıvermesine şaşırmıştı. Sonra onun bu yıl evleneceği aklına geldi. Ve kiminle evleneceği ve tarlaların düzenliliği ve birbirine öylesine uyan çift aklından geçti. Niklas birden ayağa kalktı. Köylü, «Bekle, ben de geliyorum. Aramak gerek.» dedi. Gerçek korkuyu şimdi duymuştu.

Kadını köylülerden önce ormancılar buldu. Orman idaresi Billingen'e bağlı olduğu için kadın oraya götürüldü, resmi işlemler orada yapıldı. Köylü, öğleden önce karısının kimlik tesbiti için Billingen'de olmasını isteyen yazıyı aldığında her şeyi çok önceden öğrenmişti.

Bu arada komşuları ev işlerini görmüşlerdi. Ölü ellerin geride bıraktığı işi bir düzüne el aralarında paylaştı. Meraklı eller komodine, yataklara, kanapenin döşemesine uzandı. Çocuklara bakıldı, yemek yapıldı, ev ile elma ağacı arasında hayal değil, gerçek çamaşırlar sallandı. Akılcı bir düzenlemeyle herşeyin yolunda gitmesinin önündeki tek engel ölü kadının kendisiydi. Çünkü ancak ölülerin sırtındaki yük alınabilirdi, dirilerin değil...

ALTINCI BÖLÜM

I

Köylü Schüchlin süt toplama yerinde kendisini süt arabasıyla kente götürecek olan Lüdeke'nin işini bitirmesini bekliyordu. Siyah giysisi ve güçlü bedeninin içinde korkuyordu. Sağlam şapkası binbir düşüncenin dolaştığı başını sıkıyordu. İnsanlara sırtını dönmüştü; ama kendi bakışlarından rahatsız olan, hatta korkan bakışların varlığını hissediyordu. Lüdeke'nin yanındaki koltuğa oturduğunda biraz rahatlamış gibiydi. Tepeden tırnağa deri giysiler içindeki Lüdeke, Billingen pazar alanındaki Straub, Süt, Tereyağı ve Yumurta Ticareti'nin sağ koluydu. Sabahtan akşama dek bir sürü iş hallederdi. Hepsi de yolunda giderdi; onları halleden Lüdeke'ydi. Evli değildi. Çünkü, işi hep kadınlar ve kızlarlaydı. Onların çizgili ve kareli temizlikleri boğazına dek ulaşmıştı; kulakları onların çekingen ve iğneleyici sözleriyle doluydu. Şimdi köy ile kent arasındaki, neredeyse herşeyin üstünü bir örtü gibi saran toz bulutu altındaki yolculukta, Lüdeke'nin içini, pratik işlerin altından kendine yararlı biçimde kalkmasını sağlayan -her zaman içinde taşıdığı- istek kapladı. Garip bir amaç için birlikte yürüdüğü kısa boylu köylüye suçluluğunu itiraf ettirmek istiyordu. Kayın korusundan geçen gölgeli yola geldiler. Sormaya başladı: «Anlat bakalım, bu iş nasıl oldu?»

Köylü gayet sakin cevap verdi: «Nasıl olsun? Süt başına vurmuş.»

Koruyu geçtiler. Soğuk güneş ışıkları çıplak tarlaların üzerine düşmüştü. Lüdeke, köylüye olayın ger-

çek görüntüsünü canlandırtabilse çok şey elde edebileceğini düşündü. Bu amaçla sordu: «Nerede bulduNuz?» Köylü kısaca karşılık verdi, «Bilmiyorum, ben yoktum.»

Şimdi nehir kıyısında ilerliyorlardı. Evlerden birkaçı nehire o kadar yakındı ki, adamlar bahçe duvarına oturmuş, balık tutuyorlardı. Nehirde belli belirsiz bir sal yüzüyordu. Üzerinde bir kulübe, bir köpek ve sırtüstü yatan, yarı beline kadar çıplak bir adam vardı. Nehir köylüye yabancıydı; sevmezdi. Kendi tarlaları yukardaki tepelerin üstündeydi. Yıl boyunca nehre hiç inmezdi. Duvara, sala ve titreşen suya güvensiz gözlerle baktı. İçindeki sıkıntı midesine taş gibi oturmuştu. Kamyon onu iyice sallıyordu. Kente yaklaşmışlardı. Ona eziyet ettim mi, diye düşündü. Tabi ettim, hem de nasıl! Beni böyle sıkıştıran ne, beni sıkıştıran neydi, diye sonsuz dayanıklı, sonsuz istekli, hayali Lüdeke'ye karşı konuşmasını sürdürdü.

Eziyet etmeden nasıl başarırdım? İhtiyar malını onun dirisine mi bıraktı? O mal için yanıp tutuştum. Şimdi kulağını dört aç. Yanıp tutuşmasaydım ona daha mı az eziyet edecektim? Olsa olsa bir parça daha az. Öyleyse! İlk çocuğunun doğumunda başından geçen bir olayı anımsadı. O zaman kadın daha ayaktaydı, patates çıkarmaya birlikte gitmişlerdi. O zamanlar daha zayıftı; dizleri üzerinde dururken öne düştü. Bütün patatesler yere saçıldı. Yüzü hep toprak oldu. Köylü kendi kaba Lüdeke'sine dönerek, sen belki unutmuşsundur, hiçbir şeyin ziyan olmasına razı olamam, dedi. Sonra ekledi: Bırak başımı dinleyeyim. Lüdeke, böylesi kararlı bir sessizliği bozamayacağını anlamıştı.

Demir köprüyü, asfalt caddeyi ve kent kapısını geçtiler. Araba Straub'un önünde durdu, vedalaştılar. Lüdeke kollarını kavuşturarak Schüchlin'in arkasından baktı. Schüchlin omuzlarını içeri çekti. Başındaki şapka beynini sıkıyordu, kent başına demir

bir halka gibi oturmuştu. Korktuğundan daha kısa sürede binaya geldi. Kapıda nereye gitmek istediğini sordular. Ceketinin düğmelerini açarak çağrıyı çıkardı. Uzun bir koridordan aşağı doğru yürümeliydi. Üzerinde yirmiyedi yazılı kapıya geldiğinde büzüldü. Ama yumruğu sağlamdı, kapıya vuruşları koridorda yankılandı. Oda düşündüğünden küçüktü. Bir masa ve raflar vardı. Masanın arkasında tel gözlüklü, her tarafı dökülen ufak tefek bir adamcağız oturuyordu. Masanın üzerine uzattığı kolları Schüchlin'e çok uzunmuş gibi göründü. Adamcağızın arkasında yan odaya açılan ikinci bir kapı vardı. Kapının üzerine Hindenburg'un çerçeveli bir resmi asılmıştı. Köylünün kafasında birdenbire bu odada yemin etmek zorunda kalacağı düşüncesi belirdi. Neye yemin edecekti bilmiyordu, ama yeminden korkuyordu.

«Ne istiyorsunuz?»

Schüchlin yeniden düğmelerini açtı ve çağrıyı uzattı. Adamcağız kağıdı incelerken Schüchlin onu izliyordu. Soru soruldu, yanıt verdi. Adamcağız yanıtları özenle bir kağıda işliyordu. Bu adamcağızda Lüdeke'nin ne isteği ne kararlılığı vardı, ama buna rağmen Lüdeke'nin Schüchlin'de hiçbir zaman ulaşamayacağı yere ulaştı. Köylüye sorular sorma ve yanıt verdirme gücüne sahipti. Kimin çocuğuydu, karısı kimin çocuğuydu, kaç çocuk doğurmuştu? Hatta sorularıyla karısının önceden doğurduğu, ölen çocuğu bile ortaya çıkardı. Bütün bunları sorması için kendisine güç verilmişti. Ama bu güç ona, elde ettiklerinden yararlansın diye verilmemişti. Yoksa şimdi olduğu gibi bitkin, beti benzi solgun, bir deri bir kemik kalmazdı. Yanıtlar en küçük bir tepki bile uyandırmıyordu. Özenle yazmakla yetiniyordu. İşte bu nedenle köylü, ilk kez gerçek utancın tadını tatdı. İmzalaması için kağıt önüne uzatıldığında ve kağıdın altındaki «yemin ederim ki», diye başlayan basılı cümleyi okuduğunda yakalandığını anladı, ama önceden kendisine verdiği

sözde durması gerektiğini düşünerek imzasını attı.

«Bir dakika.» Köylü korktu. Kadının da orada olduğunu tümden unutmuştu, hele cesedinin. Ağzını açtı ve soluk aldı. Adamcağız ayağa kalkarak arka odaya geçti.

Kısa bir süre sonra köylü rahatlamıştı. Kendisine ölüyü değil, resmini göstermişlerdi. Boğulmuş kadının mühürlü resmine ilk bakışta, kadını çalışkanlığı ve malı mülkü için karısı olarak almadan önce duyduğu tiksintiyi duydu. Şimdi tek isteği tanıma işinin bir an önce bitmesiydi. Böylece kadının üzerine toprak atılacak kendisi de o da huzura kavuşacaktı. Aceleyle, «Benimki» dedi.

Gömme ücreti ödemek zorunda olması ona hiç dokunmadı. Uzun koridordan kapıya doğru yürürken pencere karşısına asılmış kırmızı bir afiş dikkatini çekti. Beşyüz mark ödül. Ödülün büyüklüğü onu çok şaşırttı. Afişe yaklaştı, şapkasını eline aldı. Demir halkadan kurtulmuştu. Afişi okuduktan sonra ödülün, başka birini bıçaklamış, sarı saçlı, gri-mavi gözlü, üzerinde mavi gömlek ve anorak bulunan bir adamın yakalanmasıyla kazanılacağını öğrendi.

Aranan kişinin resmi de vardı. Schüchlin resme şöyle bir baktı. Son günlerde, doğum öncesi ve sonrasında insanların arasına girmemiş, yüzlerini görmemişti. Schüchlin, bu parayı alan biri olmuş mudur diye kendi kendine sordu. O kişiye bu para ana sütü gibi yarardı. Aranan ve öldürülen kişiden çok, parayı alacak kişiye takmıştı aklını. Bu kişinin bu paraya ulaşmak için yapacağı çalışma ile kendisinin aynı paraya ulaşmak için yaptığı yıllarca süren çalışmasını, kötü kaderi ve günahlarını karşılaştırarak kafasını salladı. Başı önde merdivenleri indi, alanı geçmeyerek kent duvarı tarafında kaldı. Orada gördüğü bir yere bira içmek için oturunca boş zamana sahip olma duygusu ve tiksindiği karısını artık evde görmeme rahatlığı tüm bedenini sarmaya başladı.

II

Salı günü sabahın erken saatlerinde Botzenbach'dan iki köylü delikanlı önlerindeki birkaç koyunu sürerek kente geldiler. Hayvanlarını ve kendilerini götürecek taşıt bulamadıklarından erkenden yola çıkmışlardı. Kent kapısından ve parktan geçmediler. Bu yoldan hayvanla geçmek yasaktı. Kum ocaklarının sağından dolaşan caddeyi kullanarak, kent duvarında açılmış gediğe yüz yıl önce doldurulmuş toprak yığınının üstünden geçtiler. Orada eski ve yeni taşlardan yapılmış, küflü ve temiz boyalı, parke taşlı ve asfalt yamalı, birbirinin içine girmiş yollar vardı. Genellikle ayakkabı boya fabrikasının işçileri ve kum ocaklarının işsizleri otururdu. Koyunlarını süren iki delikanlı kapıdan geçerken bir gurup gençle karşılaştı. Köylü delikanlılardan biri Zillich'in gurubuna bağlıydı, kapıdaki gençlerden biri ise pazar günü Rendel'in arabasındaydı. Gelenleri tanımadı, onlara diğer geçenleri izlediği bakışlarla baktı. Öteki onu tanıdı, çünkü köylü, kentliyi daha çabuk tanırdı. Sürtünerek yanından geçti, güldü v şöyle dedi: «N'aber, Ibst'iniz nasıl?» Diğeri hemen omuzuna yapıştı ve sakince karşılık verdi: «Şimdi sen nasılsan o da öyle,» dedi ve vurup yere indirdi.

Sabah saatlerini yaşayan sokak, hayvanların huzursuzlanarak iplerini çekiştirmeye başlamasıyla bir anda karıştı. İkinci köylü delikanlı akşama doğru Botzenbach'a geri döndüğünde, yumruğu vuranın başının kel olup olmadığı soruldu. Keldi, diye yanıtladı.

Akşamın oldukça geç saatlerinde Bira imalathanesinin kamyonu kente doğru ilerliyordu. Sürücünün yanına Zillich oturmuştu. Kunkel, kardeşi, Kösslin ve yaklaşık oniki kişi daha onunla birlikteydi.

Kumluğa geldiklerinde şöyle dediler: «Rendel

şimdi bardağı kafaya dikmiştir.» Köprüye geldiklerinde şöyle dediler: «Şimdi Rendel karısına gitmiştir.» Parka girdiklerinde şöyle dediler: «Şimdi Rendel pantolonunu çözüyordur.»

Zillich arkaya bakmıyor, gülüyordu. -Kentin girişinde lastik patlayıp değiştirilmesi gerektiğinde derin bir soluk aldı. Kunkel'in sesi çıkmıyordu, bu işten rahatsız olmuştu. Kardeşini azarladı. Kardeşinin yüzü solmuştu, bitkin bir hali vardı; ona yabancı gibi bakıyordu. Kösslin her zamanki gibi sakindi, iyiydi. Yeni yapılarda ışıklar hâlâ yanıyordu; varlıklılar, memurlar, tüccarlar, yahudiler, geç yatıp geç kalkanlar. Bağırmaya başladılar: «Yahudiler gebersin, gebersin, gebersin!» Zillich kendine gelerek arkaya döndü ve tek başına bağırdı. «Gebersin!» Sonra bakışlarını yeniden ileriye dikti. Kent kapısından girerek alanın çevresini dolaştılar. Gediğe giden Eichelgasse sokağına girdiler. Arâdıkları birahanede ışık ve radyo açıktı. Durdular, aşağı atladılar. Aynı anda dükkanın içinde kepenkler kapandı. Hep birlikte kapıya yüklendiler. Yaklaşık denk bir güç kapıya içerden destek oldu. Dışardan ve içerden kapıya yükleniyorlardı. Yüz yüze, diş dişe, göğüs göğüse gelmelerine aradaki tahta engel oluyordu. Sürücü aniden kamyona koştu, demir çekici getirdi ve vargücüyle kapıya ve arkasına dayanmış alna indirdi. Bir saniye sonra hepsi eşiğe birikti, ölmekte olan adam ayaklarının altında kaldı. Kavga bitecek gibi görünmüyordu. Birisi bağırdı: «Rendel!» Neredeydi? Gözler çevreyi araştırdı. Yaşayanlar arasında yoktu. Ve ölen adam da -bu sırada eşikteki adam ölmüştü- o değildi. Zillich deveyi andıran adımlarıyla sokağı titreterek ileri atıldı. Diğerleri de peşinden gittiler. Üç ev öteye. Aralanmış kapılardan dar ve çarpık merdivenlere ışıklar vuruyordu. Şaşkın insanlar dışarı çıkmışlardı, kadınlar, çocuklar ve içdonlarıyla iki yaşlı adam. Zillich merdivenin başında birden durdu. Bağırdı: «Rendel!»

Kısa boylu şişmanca bir kadın sahanlığa çıktı. Hırkasını giymeye çalışıyordu, kısa ve gür saçları omuzlarına dökülmüştü. O da bağırarak karşılık verdi: «Ben karısıyım. Ne istiyorsunuz?» Sözünü bitirmemişti ki Rendel göründü. Biraz önce kurulandığı havluyu çıplak omuzlarına atmıştı. O da sordu: «Ne istiyorsunuz?» Kadının yanında daha küçük ve daha zayıf kalıyordu. Zillich hâlâ durduğu yerdeydi, saldırmaya hazırdı, başı öne eğikti. Rendel yukardan onun parlayan kafasına, kaşlarına baktı. Kunkel merdivende diğerlerinden daha üst basamakta olduğu için kendisini cevap vermek zorunda hissetti. Sürücünün elinden çekici kapmıştı. Eline silah almaya alışkın değildi. «Adamımızı dövmüşsün!» Rendel karşılık verdi, «Ben mi? Hayır.» Bir saniye için Rendel'in aklından hayır demenin doğru olup olmadığı geçti, kendininkilere bunun yararı var mıydı? Bir saniye için Kunkel'in aklından saldırmanın doğru olup olmadığı geçti, yararı olur muydu? O ana kadar Kunkel'i başka bir güç yönlendirmiş, korumuştu. Ama aynı gücün kendisini şimdi de koruyacağından emin değildi; belki korurdu, belki korumazdı.

Rendel bu duraksamadan yararlanarak tüm gücünü kullanıp sesini alçalttı: «Toplantıya giriş iznine yanıtın bu mu, Zillich?» dedi. Şimdi Zillich tüm basamakları sarsarak birkaç adımda üst basamağa çıkmıştı. Aynı anda sokakta bağırıldı: «Polis!»

Kimse sesini çıkarmadı. Yatak giysileri içindeki insanlar da üniformalı gençler de aynı kafes içindeymiş gibi merdivende birbirlerine bakıştılar. Giriş kapısının arkadan sürgülendiği duyuldu.

Rendel bu ikinci sessizlikten de yararlandı, yavaş ve alçak sesle konuştu: «Bana geldiğine göre sana gelmeme gerek kalmadı. Geçen pazar yolda karşılaştığımızda iki soruma 'Doğru!' diye yanıt vermiştin. Şimdi yine soruyorum: İki yıl önce birlikte Beuren'den değirmene gitmiştik. Yolda bana şunu anlatmıştın;

'Soyguncu Enders'in yanında gündelikle çalışmak zorundayım' demiştin. Hâlâ hatırında mı, Zillich?» Rendel konuşurken Zillich başını kaldırmıştı. Bu bir saniye içinde oldu. Merdivende bekleşenler Zillich'in başka bir hareket yapmamasına şaştılar.

Ama Rendel şimdi Zillich'in yüzünü durduğu yerden aşağıda görünce kendinden geçti, bağırmaya başladı: «Şimdi Enders belki bir gurup lideridir, Zillich, Zillich ve sen bir SA önderisin ama ağzına bir parmak bal sürdürüyorsun. Sen bir tarım proleterisin ve neysen o olarak kalacaksın. Hedi şimdi Üçüncü Reich'a koş bakalım...»

Zillich atıldı. Birdenbire başlanılan yere geri dönülmüştü, kana... Ve artık kaba güçten başkası geçerli değildi. Rendel ayağa kalktı. On Rendel olarak Zillich'in göğsüne, yüzüne, boğazına sarıldı. Zillich'in adamlarından biri bıçağı sapladı, Rendel yere düştü, kendini çabuk toparlayarak eve girdi, ötekiler arkasından içeri daldı; ama Rendel hemen pencereden dışarı atladı, çatıların üzerindeki yolu tanıyordu, güçlü değildi ama çevikti. Köy saldırı gurubunun gençleri güçlüydüler ama yeterince çevik değillerdi. Pencere kenarına Rendel'in kanı damlamıştı. Geçtiği yollarda çatıların üstüne de damlamış olmalıydı. Sanki ortalığı alevler kaplamış gibi, Rendel'in karısı yatağı yorganı çocukların üzerine örttü. Evdeki tüm mobilyalar parçalandı, camlar kırıldı. Gottlieb Kunkel, Rendel'in çocuklarından birinin kolundan asıldı. Bir an için aklına geldi; neden? Çılgın duygularını artık tüketmişti, zavallı bir şekilde çevresine bakındı. Bu yabancı odada kendi evinden farklı bir koku vardı; ama yatak, sandalye ve dolap kendi evindekilere benziyordu; yalnız bunlar parçalanmıştı. Koridora kalabalık birikmişti. Kapıda durdu, çocuksu yüzüne hiç de çocuksu olmayan kin ve kuşku ifadesi yerleşmişti. Aynı ifade abisini her izleyişinde ortaya çıkardı. Sokakta, evin hemen yakınlarında polis düdükleri çalıyordu. Kapı

nın sürgüsü açıldı. Zillich adamlarını yanına topladı. sırayla hepsinin kimliği saptandı. Hepsi gülmekten ayakta sallanıyordu. Kimliği saptananlar yine sırayla kamyona bindi.

Rendel, Wolf'un atölyesine saklanmıştı. Ertesi gün, kentten ayrıldığı söylentisi yayıldı. Ama Wolf'un yanına yerleşerek, seçim çalışmalarını oradan yönetti. Kent küçük olmasına rağmen uzun süre orada kaldı, daha sonra da öldürüldü.

III

«Babamın söylediği doğru mu?» dedi genç Merz, «Her gece ağlıyormuşsun.» Sophie yüzünü çevirdi. Yaşlı Merz tüm hafta boyunca drahoma konusunda Konrad Bastian'la atışmıştı. Ama o, kızı daha yedi yaşındayken dokuzyüzyirmiüç enflasyon yılında derlediği oldukça zengin çeyizden başka bir şey vermeyeceğinde direnmişti. Hatta kızını o yıl evlendirmek zorunda olmadığını da söylemişti. Genç Merz'in kızın peşini bırakmaya niyetli olmadığını sezince yaşlı Merz'i rahatça sıkıştırabiliyordu.

«Neden ağlıyorsun? Söyle! Yüzüme bakar mısın?» İki eliyle başını tutarak zorla yukarı kaldırdı. Sophie ona korkuyla baktı. Ağlayarak, «Evleneceğiz, onun için.» dedi. Son pazardan beri daha da zayıflamıştı. Yüzü yine bembeyazdı. Üzerinde aynı giysi vardı. Kuşağı buruşuktu, ütülenmemişti. «Seni yemeyeceğim.» Kolunu doladı, elini kuşağın altına doğru indirdi. Kız kendisinden uzaklaşmaya çalıştığı için kolunu sıkı tutmalıydı. Kız titremeye başladı, ama kendisi de kızın göğüslerini hissedince birden ürperdi. Kıza çıkıştı: «Rahat. dursana!» Botzenbach'lı kızın kendini korumaya çalıştığı gibi bu da kendini korumaya kalksaydı ...Geçen yılki şu genç hizmetçi... Ama bu kız korkudan taş kesilmişti, sessizdi. İsteği geçen genç

Merz ardından kahkahayı koyuverdi. «Çarşamba günü kızlar size geliyor. Annem de sana Luise ile kocaman bir pasta yollayacak.»

İki gün sonra Luise gerçekten Bastian'lara büyük bir pasta götürdü. Yetersiz beslenmiş Sophie ilk kez güldü ve sevinçten kızardı. Bütün kızlar pasta ve armağanlar getirmişti. Bunları büyük bir masanın üzerine dizdiler. Sophie yavaş yavaş bu ayrılık eğlencesinin gerçek nedenini unutarak güçlü şarkının içinde yiten ince sesiyle şarkı söylemeye başladı.

Çağrılı kızlar arasında Dora Bastian da vardı. Önüne önlük bağlamıştı. Birkaç gün sonra aynı eğlence Luise Merz için de düzenleneceğinden kızlar alacakları çift armağan için evdekilerle atışmışlardı. Armağan konusunda en çok Dora zorlanmıştı. Hatta Johann ağaçtan bir şeyler oymayı önerdi. Ama evde yapılandan armağan olmazdı, satın alınmalıydı. En sonunda Bastian'ın karısı iki gümüş kaşık çıkardı, vaftiz anası ona vermişti. Dora Bastian pastanın kokusundan, tereyağlı ve tatlı olduğunu anladı. Ama küçük bir parça ısırınca kum gibi taneli olduğunu farketti. Üzerinde armağanlar ve pastalar dizili beyaz örtülü masada kaşıkların gümüşü parıldıyordu. Sophie ile Dora'nın birbirine benzediklerini gördüler. Ama Sophie beyazlar giyinmişti. Konrad Bastian iki kez kapıdan baktı. Kız babasına ne kadar da benziyordu. Ama ev yabancıydı, sağlamdı, dışardaki tulumbanın çevresine duvar örülmüştü, tulumbanın garip bir biçimi vardı, düğmeli şapkaya benziyordu. Sanki geçmişte güçlü armut ağaçlarının kendiliğinden bittiği gibi yerden çıkıvermişti. Dora, Sophie'ye baktı. Diğer kızlar gülüşüyordu. Yalnızca bu iki yüz onlara katılamıyordu.

Sophie Bastian'lara gelen kızlar aynı hafta içinde Merz'lerin evindeydiler. Ama Sophie konukları arasında kaybolmuşken Luise Merz masanın başköşesinde oturuyordu. Yaşlı Merz'in resmi masalığını ve

nüfus idareliğini yapan kahve masası, bu odaya hazırlanmıştı. Öğle sonu saatleri bitmek üzereyken büyük bir tas içinde tatlı şarapla kalaylı bir kepçe getirildi. Kızlara birer bardak dolduruldu. Kızlar büyük masayı duvara yanaştırdı, odadaki kırılacak eşyaları bir sepete doldurdu, radyoyu açtı ve dansettiler. Genç Merz eve her zamankinden erken döndü. Merdivenin alt basamağına oturarak içeriyi dinledi. Bu eğlenceyi düğünün izleyeceğini bilmesine rağmen sevinçli değildi. Güçlü, ortalığı çınlatan kahkahalar arasında sessiz, ince gülüşü duydu. Onu önceden hiç duymamış olmasına rağmen kimden geldiğini, hemen tahmin etti. Bedenini öfke sardı; her yer karanlıktı, onun için zaman önemli değildi, anında yapılmayan yapılmadan kalırdı. Bu arada kızlar iki gelin adayının dans etmesini istemişlerdi. Merz ayağa kalktı ve sessizce kapıyı açtı. Luise göğüsleri ilerde, yüzündeki ciddi ifadeyle kollarını Sophie'nin sırtına dolamıştı. Sophie, ellerini Luise'nin omuzlarına koyabilmek için kollarını havada tutmak zorunda kalmıştı. Başını arkaya atmıştı; gülümsüyordu, mutluydu. Merz kızın yüzünü hiç böyle görmemişti. Yaşamı boyunca bu yüzü bir daha göremiyeceğini hissetti. İşte hemen donuklaşmıştı. Kız onu görünce kollarını indirdi, olduğu yered durdu. Dans bozulmuştu. Kızlar gülmeye, bağırmaya başladı: «Dışarı! Dışarı!» Genç Merz hâlâ orada duruyordu. Yüzü öfkeden titriyordu. Bağırdı: «Hemen dışarı gel!» Sophie söyleneni yaptı, buna alışıktı. Kızlar damada gülmeye devam ettiler. Genç Merz kapıyı kapadı, kızı merdivenlerden yukarı çıkardı. Orasına burasına savurduğu bir iki yumrukla kızı duvara yapıştırdı. «Şimdi içeri girebilirsin.» Merdivenlerden aşağı yuvarladı, arkasından iterek odaya soktu. Genç Merz kapının arkasında, içerdekilerin kızı karşılarken attıkları yabanıl kahkahaların dinmesini belkedi.

Hava kararmıştı. Merz bahçeye doğru giderken öğretmen pencerenin önünde durmuş kimseye sezdir-

meden içeriyi gözlüyordu. Genç Merz kaşlarını çattı ve iyi akşamlar dilemeden onun önünden geçti. Rifke yuvarlak yüzleri ve küçük memeleri izlerken hoşnuttu. Kendisinden de hoşnuttu, çünkü bunlar kendi sıraları üzerinde, kendi çarpım çizelgesi ile büyümüşlerdi.

IV

Yaşlı Merz sabah dokuzda Café Krall'da olması için Naphtel'e haber yollanıştı. Naphtel saat dokuzda kahvede oturuyordu. Ama yaşlı Merz'in tam zamanında geleceğinden şüpheliydi. Günler, gecelerdir nazi arabaları kentin içinde dört dönüyordu. Tükenmek bilmeyen «Gebersinler!» bağırışlarının güçlü ve güçsüz darbeleri başını ağrıtmış, yaşlı yüreğini yormuştu. Eppichmauergasse sokağındaki kilisenin yanında oturuyordu. Kendisi orada doğmuştu, babası da orada doğmuştu. Dedesi bahçede tavuk ticareti yapardı. Onun babasının da aynı yerde ödünç giysi dükkanı vardı. Kendisi ise birkaç yıl öncesine dek hayvan ticareti yapmıştı. Böbreklerinden hasta olunca herşeyi damadına bırakmak zorunda kalmıştı. Şimdi eski müşterileriyle arada bir küçük işler çeviriyordu. Bu işler, kırda uzun yolculuklara çıkmasını ve yağmur altında saatlerce dolaşmasını gerektirmiyordu. Kazancından hoşnuttu. Sanki onlarla, hasta olduğundan beri çok korktuğu ölümden birkaç haftalık zaman daha satın alıyordu. Üzüntülü bir şekilde gereksiz yere ısmarladığı kahvesini yudumladı. Pazar tarafından gelen dinmek bilmeyen bağırışmalar yaşlı Merz'in onunla anlaşmasına engel olurdu. Öğleyin eve gene kuşkulu dönerdi. Karısı mutfak penceresinden sorardı; Yine mi bir şey yok? Gelmedi, diye yanıtlardı.

Yaşlı Naphtel büyük kahve salonunun arkasındaki bilardo odasına oturmuştu. Bazen pencereden yola

bakıyor, bazen ön odadaki mermer masaların üzerinden çift kanatlı kapıdan pazarı izliyordu. Sabahın erken saati olmasına rağmen içerde likör ve kahve içen bir düzine müşteri, köylü ve tüccar vardı. Kırmızı, canlı yüzlü dört nazi pencerenin kenarına oturmuş kaygana yiyorlardı. Naphtel onların sağlıklı ve çocuksu ısırışlarına güvensizlik ve şaşkınlıkla baktı. Pazara yavaş yavaş insanlar ve hayvanlar doluyordu. İki saat önce damadı. Heinrich Elster evden çıkarak pazara gitmek istemişti. Gece bildiri dağıtan gençler tarafından kapının önünde tartaklanmıştı, Seçimler, Papen hükümeti ve nazilerin talepleriyle ilgili bildiriler arasında küçük sarı kağıtlar da vardı. Bunlar özel olarak o gün için hazırlanmıştı. Bu bildirilerde kente hayvan getiren köylüler, yahudilere karşı uyarılıyordu. Naphtel yerlerde gezen ıslanmış, çiğnenmiş, buruşturulmuş bildirileri tanıdı. Kahverengi renkli parlak sırtlı hayvanlar hoo haaa sesleri ve kamçı şaklamaları arasında sokaklardan akarak pazar alanını dolduruyordu. Pencereden pazar alanını gözleyen yaşlı Naphtel parlak ve hareketsiz hayvan gözlerine baktı. Onların ılık soluklarını yüzünde duydu. Süt ve pislik kokusu sokak kenarındaki evleri doldurdu. Yaşlı hayvanların ayaklarını sürüyerek, danaların sıçrayarak yürüyüşü odalarda yankılandı. Şimdi pazar alanı sağlı sollu birbirinin içine geçmiş yığınların parlak kahverengine bürünmüştü. Bu yığınlar arasında yalnız lamba direkleri ve köylülerin şapkaları görünüyordu. Yaşlı Naphtel, küçük kentin üzerini koca bir örtü gibi saran koskoca ahırın huzur verici ılık kokusunun farkına varmadı. (Belki bir yerlerde bu kadar büyük ve dolu ahırlar vardı. Buradaki büyük ahır, çok sayıda köylünün kazancını ve korkusunu taşıyordu.) Yaşlı Naphtel, damadının bulunması gereken yerin boş olduğunu gördü. Tüccarlar o yere «ada» derlerdi. Gerçekte bir lamba direğinin çevresinde asfaltlanmış dörtköşe bir yerdi.

Birden Naphtel'in yüreği ağzına geldi. Elster bilardo odasına girdi. Üzerinde her türlü havada giydiği açık renk, lekeli naylonumsu ceket vardı. «Günaydın, baba.» Naphtel: «Yine geldin mi?» Elster: «Yoo, uzaktan bakıyorum.»

«Bir şey yapabileceğini sanmıyor musun?»

«Seçimlerden önce sanmıyorum. Canım uğraşmak istemiyor.» Kahve ısmarladı, ama masaya oturmayarak içeri geçti. Bir sigara yaktı. Yağlı, gür saçları yandan ayrılmıştı, sağlıklı yüzünde heyecan izi yoktu. Parlak kahverengi gözleri biraz önce kayınbabasının baktığı uzaktaki lekeye takıldı. Kendisinin orada olmasına izin verselerdi, herşey yolunda diyebilirdi. Belki de kendisi orada olsaydı, bütün işler yoluna girmiş olacaktı. Biraz düşündü, düşündüklerini tarttı, sonra, yoo izin vermeseler daha iyi, dedi. Dışardan kendisine bağırıldığında oturmak üzereydi. «Hey, Elster!» Kısa boylu, biraz çarpık bir tüccardı, onun sırtında, da aynı ceketten vardı. «Nerede kaldın?»

Elster omuzlarını silkti ve parmağıyla kaygana yiyen gençleri işaret etti. Öteki omuz silkerek başını salladı ve uzaklaştı. Bir süre sonra birbirine çok benzeyen ufak yapılı iki köylüyle birlikte geldi; baba oğul oldukları belliydi. «Bunlar bir şey istiyor.» Köylülerin sözleri birbirine karıştı. «Nerede kaldınız, yahu? Seni bekliyoruz! Hadi, yürüsene!» Elster: «Düşümde bile bu işe girişmem.» Masadakiler kulak kabartmıştı. «Şuna baksana, ha ha ha... Altını doldurmuş.» Elster ikinci, kez, «Düşümde bile bu işe girişmem.» dedi. İki köylü, anlamamış gözlerle birbirlerine bakıp gittiler. Yaşlı Naphtel bağırdı: «Otursana oraya!» Ama Elster oturmadı, köylülerin arkasından baktı. Az sonra geri geldiler, yanlarında uzun boylu, yaşlı bir köylü daha vardı. «Bu da bekliyor.» Yaşlı köylü Algeier'e benziyordu, başındaki dent de öyle. Adı Müller Hartberg'di O gün Elster'le buluşmayı kararlaştırmışlardı. En iyi ineklerinin üçünü pazara getirmişti. Borcunu ödeyip

ödeyemeyeceği bunların satılmasına bağlıydı. Borcunu ödese bile hacizi yalnızca geciktirmiş olacaktı. Çünkü, durumunu beş ineğe sahip olduğu zamanki gibi sürdürmesine olanak yoktu. Yılgındı. Derdini açmadan ağzı kurumuştu bile. Satış çok zoruna gittiği için, belki yarım gün sürecek olan pazarlığa hemen başlamak istiyordu. Müller Hartberg kendisine bir odunluk yapmak için gerekli olan parayı Beuren'de oturan ve kardeşiyle evlenmeden önceden beri en iyi dostu olan kızkardeşinin kocası Mücke'den borç almıştı. Ama Mücke son iki yılda günden güne yoksullaşmış ve borcunu ödemesi için onu sıkıştırmaya başlamıştı. Kendisine haciz gelmemesi için kayınbiraderini, mallarına haciz koydurmakla tehdit etmişti. Yaşam düzeyindeki bu düşüş ve bu düşüşün peşinde sürüklenen dostluk ilişkileri, Müller Hartberg'i işlerini bitirdikten sonra, yakında bomboş kalacak ahırında bir taburenin üzerine oturan ve kimseyle konuşmayan bir adam yapmıştı. Çünkü tüm konuşma gücünü o güne saklamıştı. Ertesi gün eniştesine ödeyeceği her mark için Elster'in boğazına sarılmaya hazırdı. Sarı bildirilerden onun eline de tutuşturulmuştu. Beklediği süre içinde, nefret ettiği eniştesinin açık renk, dağınık bıyıklı yüzü bildirinin çizdiği resmin önüne çıkıyordu. Yani, bu ceketli yabancı adamın resminin. Müller Hartberg onu iç kapıdan girerken görmüştü. «Hey, Elster, buradayım!» diye bağırdı. Elster yerinden kıpırdamaksızın karşılık verdi, «Orada olduğunuzu görüyorum. Ama ben burada değilim.» Müller Hartberg şimdi masaların arasındaydı. Bundan önceki seslenişlere kimse dikkat etmemişti; şimdi bütün başlar çevrilmişti. Düdüklü bir delikanlı kahveye yaklaşırken kendi ineğini uzakta tutuyor, bir yandan da iki ipi daha aceleyle bileğine sarıyordu. Müller Hartberg Elster'in bir düğmesine elini uzattı. «Üç tane getirdim. Sözleşmiştik.» Elster, «Bugün iş olmaz.» dedi. Pazarlıkta heyecanlanan köylülere her

zamanki sakin bakışlarıyla bakıyordu. Bu bakışlar Müller'i çılgına çevirdi. Alnı yanan bir evin çatısı gibi açık geldi ona. Başındaki derdi sanki görebiliyordu. Hiç kimse ona bakamaz ve sakin duramazdı. Elster'in kolunu yakaladı. «Şimdi başka biriyle iş yapamam. Öğleye geri dönmeliyim. Bu işi bitirmeliyim.» Elster: «Düşümde bile bu işe girişmem. Olmaz diyorum. Kendinize bir başkasını bulun.» Müller kolunu bıraktı, çevresine bakındı, düdüklü delikanlıyı gördü ve birden bağırdı: «Martin!» Delikanlı elindeki ipleri başkasına verdi, koşup geldi. «Ne var? Sakin ol! Yahudiye ne yapacaksın?» «Gelmek istemiyor!» İkisi kolundan yakaladı. Küçük, çarpık tüccar bağırıyordu: «Elster, Elster!» Birbirine benzeyen iki köylü de geldiler. «Yapmalı! Yapmalı!» Müller kolunu iyice kavradı. Çift kat giysinin altından etini hissediyordu. Yüzü değişti. Yüreği ağzına gelen insanın yüzü... Martin gülüyordu. Elster'in dizinin iç tarafına bir tekme indirdi. «Lanet olası Yahudi!» Elster başına gelenleri düşündü.. Kahverengi sakin gözlerindeki parlaklık yalnızca görünüşteydi. Bu gözlerde heyacan yoktu. Kolundaki elleri, dizindeki tekmeyi duydu. Bir şey olmamış gibi çevresine bakındı. -Bunlar daha hiç bir şey değildi, malın tümü bu ticarete dahildi. Köylüler ona baktılar. Bu daha bir şey değil, malın tümü buna dahildir; diye düşündüler. Üstelemenin yararlı olmasını umut ederek düşünceli bir şekilde, «Yahu, kendinize bir başkasını bulun!» dedi. Artık kendisini izleyen yüzler bir halka olmuştu. Müller Hartberg bağırdı, «Geliyor musun gelmiyor musun?» Elster sakin gözlerle ona baktı; bakışları küçümseyici değildi, belki çok sakindi, belki de bir tek kendi dolgun yüzünde huzursuzluğun izi yoktu. Müller, Elster'in çenesine bir yumruk salladı.

Elster önce keskin tırnakların yüzünü kestiğini sandı. Ama genç köylü Müller'in kolunu arkaya büktü, «Yoksa, belânı mı arıyorsun?» Müller'in yumruğu-

nu açtı, bıçağı alarak babasına verdi. Herkes şaşkınlıkla birbirine bakıyordu. Elster elini önce çenesine götürdü, sonra ceketinde gezdirdi. Müller Hartberg'i, hayal kırıklığıyla seyrediyordu.

Müller'in yüzündeki tehdit ifadesi üzüntüye dönüşmüştü. Elster'in ağır ve iri gövdesi önüne enişte-sinin, yitirilmiş dostunun ince ve çevik bedeni geçti. Elster'in çenesindeki yara normal traş kesiğine dönüşmüştü. Ceketindeki kan lekesiyse ceketteki sayısız lekelerden biri olmuştu. Üniformalı dört genç masaların üzerine çıkmış bağırıyorlardı: «Dışarı, dışarı, dışarı!» Savurdukları tekmeler, vurmak istedikleri kişilerin kıçlarını bulmuyordu. Düdüklü delikanlı ve küçük, çarpık tüccar Elster'in koluna girmişlerdi. Şimdi gerçekten yolda sürükleniyordu. Bir dakika sonra, kahverengi benekli hayvanların itişmeleri arasında, Elster'in yassı şapkalı kafası ve Müller Hartberg'in geniş kenarlı şapkası altındaki kafası sallanmaya başlamıştı bile.

Kayınbabasını çoktan unutmuştu. Bilardo odasındaki Naphtel sapsarı kesilmiş, titriyordu. Damadının çok iyi tanıdığı enli sırtını ve Müller Hartberg'in değişen yüzünü görmüştü. Damadını o kadar çok sevmese de onu tanıyordu. Eski tavuk ticaretinden kalma boş kümeslerin bulunduğu bahçeye açılan üç odalı evini; Naphtel'in kendi kızı olan, hastalıklı, coşkusu, kansızlıktan saldırganlaşmış ve Naphtel'in delice sevdiği karısını; annesinin modeli, incecik kollu, kara gözlü, çelimsiz ve haşarı kız torununu... Müller Hartberg'in elindeki bıçak alınırken bir an onun da bir odası, karısı ve çocukları olabileceğini düşünmüştü. Naphtel doğruldu, dik oturdu. Karşıdaki adaya baktı. Yüreği daraldı. Her boşluktan korkuyordu. Ölümü düşündü; her an gelebilecek, -örneğin o anda cam kapıdan yeşil çuhalı boş bilardo masasından geçerek geliverecek ölümü düşündü. Birden pencereye vuruldu. Naphtel başını çevirdi, uçları aşağıya kıvrık kent-

li fötr şapkanın altında yaşlı Merz'in yüzünü gördü. Merz acele acele alan yönünden dolaşarak içeri girdi. Üzerinde iyi bir kentli giysisi vardı, elinde gümüş saplı baston taşıyordu ve herhangi olağan bir nedenle geç kalmıştı. Bildirileri o da okumuştu. Onu etkilememişlerdi. Yaşlı Naphtel ile çok seyrek giriştiği işlerini konuşmaya alışkındı. Bunlar için başka birini araması, ona papazı yeni atanmış bir kiliseye gitmek kadar zor gelirdi. Her biri ötekinin sakalını inceledi. Son görüştüklerinden beri ikisinin de sakallarındaki aklar artmıştı. Merz'in sakalı sert ve düzgünken Naphtel'in sakalı dağınık ve seyrekti. Merz ağzını açar açmaz Naphtel onun ne istediğini anladı. Yaşlı Merz çocuklarını evlendirmeden önce işlerini yoluna koymak istiyordu. Naphtel, Merz'in durumunun kendi düşündüğünden daha kötü olmasından korktu. Yaşlı Merz kendisi yaşadığı sürece herşeyi dengede tutabilmekten ötesini düşünmüyordu. Ömrünün uzun olacağını da sanmıyordu, en çok beş-altı yıl daha yaşardı. Babası ve büyükbabası da kendisi gibi güçlüydüler, ama ölüm onları yatağa düşürmeden aniden yakalamıştı. Naphtel'in eve müşteri aramasına karar verdiler. Bir hafta sonraki pazar günü yine aynı yerde buluşmayı kararlaştırdılar. Naphtel'in önünde şimdi, oraya buraya gidip gelmeler, konuşmalar, görüşmelerle dolu bir hafta vardı. Sanki zamanının dolduracak bir uğraş değil, zamanın kendisi sunulmuş gibi sevinçliydi.

Yaşlı Naphtel kaygılıydı; ama herşey kötü olduğu için şaşkın değildi. Tüm insanların kötü olduğuna inanıyordu. Herşeye rağmen gelen ve masasına oturan yaşlı Merz ona bir istisna gibi geliyordu. İyi yürekli ve adildi.

V

Bir kürek darbesi sonra sandal sazlığa girecekti. Sazlık nehri ve güneşi saklıyordu. Eğilen sazların ge-

ri doğrulurken çıkardığı güçlü hışırtı Johann'ın hoşuna gitti. Marie küreksi tahtasından, yırtık bir örtü yayılı sandalın içine kaydı. Eski mavi elbisesinin koltuk altları söküktü. Kalın çorapları aşağı kıvrılmıştı. Mavi elbisesinin altındaki jiponu beyaz ve temizdi. Bacakları pürüzsüz ve yuvarlaktı. Johann dikkatle döndü. Elini elbisesinin içine soktu, kızın yüreğini aradı ve elini orada tuttu. Eğer bazı şeyler çok ciddi, çok önemli ve uzun süreli ise böylesi bazen iyi olur, diye düşündü. Ama her zaman bu kadar iyi olmuyordu. Yabancı biri üzerine düşünürmüş gibi düşündü. Yaşamım boyunca bir kadınla olabilsem, böyle bir kadını seçerdim. Yaşamım boyunca bir oğula sahip olabilsem, böylesi bir göğüs onun için iyi olurdu. Gülümsedi ve düşündü: Odun kesme yerinde Niklas'ın yaptığı gibi ben de oğlumu düşünüyorum. Marie, «Ne gülüyorsun?» dedi.

«Buradan çok gülünç görünüyorsun, çenen ve burnun.»

Bir gün sonra sazlıktan ayrılarak sandlı bir sala bağladılar. Sonra ormanı geçerek yola çıktılar. Marie, «Bastian'larda daha kalacak mısın?» diye sordu. «Ben mi? Bilmiyorum.» Marie devam etti, «Babam meseleyi anladı galiba. Biraz önce sana nasıl baktı, farketmedin mi?»

«Farketmedim. Nasılsa bir şeyi değiştirmez.» «O kadar da değil.»

Ormanı arkalarında bıraktılar. Johann, «Eh iyisi geçen sefer oturduğumuz yere otur, kanalın yanına. Kastrizuis'e ve başka bir yere daha gideceğim. Sonra seni alırım.» dedi. «Bu üstümle oraya gidemem.» «Nedenmiş? Kime ne zararın olur?» «Bastian Kastrizius' un taksidini ödeyebiliyor mu?. Nasıl ödüyor?» «Ödeyebileceğini sanmıyorum.» Marie yürürken tokasını çıkardı ve saçlarını düzeltti. «Bu zamanda böyle saçmalık, böyle tulumba, böyle masraf olur mu?» «Dora için.» «Dora içinmiş. Ben de kendimi ezdirmiyorum.»

«Sen onun üç mislisin.» «Evet, ondan tavşan yavrusu da olsa ,şişman olmazdı. Evet, bir insan güçsüz olursa.»

«Evet, bu toprakta yaşayanlar onun gibi güçsüzseler, hiç durmasın onun altına girsinler. Artık toprağın üstünde yapacak işleri kalmaz.» «Ama onun elleri çok becerikli, Dora'nın. Ceketimi öyle bir onardı ki.» «Dora'ya iyice tutulmuşsun.» «Elleri gerçekten becerikli olduğu için böyle söylüyorum. Yoksa on yaşındaki kızın tutkunu değilim.» «Öteki Bastian'ların kızını evlendirmesine sizin Bastian'lar ne diyor?» «Ne desinler? Sen de davetli misin?» «Bizden kimseyi davet etmediler. İyi bir düğün olacak.» diye Marie konuşmasını sürdürdü. Ama Johann'ın kentin huzursuzluğuna gömülmüş olduğunu ve kendisini dinlemeyip yalnızca sesini duyduğunun farkına varmadı. «Öyle bir düğün ki,» dedi yeniden. «Güzel havada çayırların üzerine masalar kurulacak, kazan kazan yemekler yenilecek. Bademli kurabiyeler yutulup, kahveler içildikten sonra yine yemeğe oturulacak. Yaşlı Merz çok cimridir, düğünde bir yıllık yemeği mideye indirir. Hayır, bizi çağırmadılar.»

Birahanenin küçük bahçesine girdiler. Bahçe yine boştu. Johann hiç oturmadı, Marie'ye bir şeyler ısmarladı. «Bekle, seni alacağım.» Marie onun köprüden geçişini izledi. Yüzündeki kaygısız huzur ifadesi silindi; şimdi yorgun ve düşünceliydi. Hâlâ bir iş bulamamıştı. Köyde Johann'la ve Johann'sız geçireceği kış iki ayrı kıştı. Johann, Bastian'larda sürekli olarak kalamazdı. Kendi ailesinin yanında da ona yer yoktu. İkisi de er ya da geç kente dönmek zorundaydılar. Hemen pancar ve patates hasadından sonra. Geçen sefer olduğu gibi yine ayakkabı boya fabrikasından birkaç işçi geldi. Marie sökük elbisesinden utandı ve kollarını iyice aşağı bastırdı. Babasını düşündü. Burada oturmuş arkadaşını beklerken ilk kez aklına geldi. Onun bakışlarını, sakallı, bitkin yüzünde gizli aydınlık noktaları aile içinde belki de bir tek o tanıyordu.

Belki kızının sevgilisinden haberi vardı, ama tatsızlık çıkarmak istemiyordu. Son zamanlarda kendisinde bir değişiklik olmuştu. Arada bir annesine «Neden ağlıyorsun?» diyordu. «Seni kimse duymuyor ki.» Paul'e, «Sen herkesi zorladığını sansan da inanmıyorum buna.» Marie'ye, «Merz'ler ve Bastian'lar kızlarını evlendiriyorlar. Ben bunu yapamam. Yirmiüç yılında da sana yatak yorgan alacak durumum yoktu. Elimde para yoktu. Savaştan bir şey kazanmadım. Kendine başka bir baba bul!»

Masalarda oturanlardan bazıları Maire'yi tanımıştı. «Bayan, yalnız mı?» «Size eşlik etmemizi istemez misiniz, bayan?» Marie başını salladı ve gülümsedi.

Kum ocaklarının kıyısında, güz akşamının tek bir hareketle sarmaladığı katırtırnağı ışıklandı, ocaktan havalanan bir kuş sürüsü kanalın üzerinde bir tur attıktan sonra ikiye ayrıldı, bir kümesi fabrikanın çatısına, diğerleri suyun üzerinde titreşen yağ lekesine kondular. Marie üşüdü. Birden Johann'ın gelmeyeceğine inandı. Üzüntüsünü içine atarak var gücüyle eve doğru koşmaya başladı.

VI

Johann Marie'yi tamamen unutmuştu. Taksidin ikinci yarısını ödemek için Kastrizius'a gitmişti. Orada kendisine, gelecek taksidin durumunu sormuşlardı. Ondan haberi olmadığını söyledi. Ama paranızı alacaksınız, dedi. Sonra Wolf'un atölyesine koşmuştu. Wolf'un atölyesini çocuklar doldurmuştu; tüm bisiklet zillerini harekete geçirmişlerdi. Wolf'un lehim ocağının ve karısıyla şişman bir yabancı kadının çalıştıkları masanın üzerinde siperliksiz, parlak lambalar yanıyordu. Johann sordu: «Rendel nerede?» Wolf mutfağın kapısını işaret etti. «Uzakta değil. »Sonra ekledi:

«Bu onun karısı, bunlar da çocukları.» Lehim ocağına döndü. Rendel'in karısı, «Haaa, sen Johann'sın.»

El sıkıştılar. Johann o güne dek bakışları bu kadar derinlere ulaşan bir kadın tanımamıştı. Parlak ışık altında kadının yüzü aşırı gerginlikten perişan olmuştu, yaralı gibiydi. Yalnızca kara gözleri sağlam kalmıştı. «Rendel'in durumu düzeldi. İkide bir polis bastı, benim evi ve burayı. Tutanak düzenlediler. Burasını aramadılar ama benim evi aradılar. Herşeyi altüst ettiler. Onlara şunu söyledim: Kocamı bıçakladıkları bıçağı mı arıyorsunuz? Gitsen iyi olur Johann.» Johann: «Hemen mi? Benim durumum da kötü. Hep yalnızım, artık dayanamayacağım.»

«Bak! Dayanmamız gereken daha çok şey olacak. Sen daha gençsin. Vahşiler gibi işe başlayıp bıçağı sallamışsın. Şimdi sakin ol bakalım, bir şeyler öğren.»

İşte o zaman Johann bağırmaya başladı: «Sakin ol bakalım ,sakin ol bakalım. Her zaman, sakin ol bakalım, dersiniz.» Wolf lehim ocağının yanından seslendi, «Sahi, sen kimi paylıyorsun?» «Kimi, kimi, kimi?» Benim gibi yalnız ol, benim gibi yalnız kal da bağırma bakalım! Benim gibi başın belada olsun da görelim. Benim gibi köyde yalnız kal bakalım! Ve ötekilerin nasıl çoğaldığını görüyorsun. Elindeyse bağırma!»

«Kime bağırıyorsun gerçekten?»

Wolf pürmüzün alevini kapadı, yanlarına geldi. Zilleri çalmaktan vazgeçmeleri için Rendel'in çocuklarına bağırdı. Sonra onlara acıdı. Her birine, eski bisikletlerden çıkardığı kedi gözlerinden birer tane verdi. Şimdi Johann'ın yüzü, kendisine de bir tane kedigözü verilmediği için üzgün gibi görünüyordu. Wolf kısa bir süre için gözlerini ona dikti. Johann'a bakarken birdenbire kendisinin de nedenini anlayamadığı keskin bir acı duydu. Sanki onun amansız kederi kendisine bulaşmıştı. «Şimdi otur, ye ve iç.» dedi. Kendisi Rendel'in çocuklarının yanına gitti. Çocuklar

yemeği bisikletlerin üzerinde yemek istiyorlardı. Bisikletleri masayla duvar arasına sıkıştırdı. Rendel'in karısı küçük lokmalar hazırlıyordu. Johann bunları çocukların ağzına koydu. Dakikalar boyunca sanki normal bir akşam sofrasında gibiydiler. Rendel'in karısı, «Pazar günü köye geleceğim. Rendel'in bıraktığı yerden ben sürdüreceğim.» dedi. Johann, «Hiç tavsiye etmem. Bizim orda Rendel adını duyanın gözünü kan bürüyor.» diye karşılık verdi. Rendel'in karısı, «Buna rağmen, yeryüzünde ve gökyüzünde onlara bizden başka hiç ama, hiç kimsenin yardım edemeyeceğini herkesin öğrenmesi için, tüm gücümüzü, tüm kanımızı ortaya koymalıyız.» dedi.

Tartışma sırasında Johann'ın güneşten yanmış yüzü solmuştu, sapsarıydı. Son zamanlara yüreği hızlı hızlı atmaya başlayınca elleri de titriyordu. Aç olmasına rağmen, diğerleri titrediğini farketmesinler diye ellerini masanın altına sakladı.

YEDİNCİ BÖLÜM

I

«Sen ne sanıyorsun, Johann,» dedi Bastian, «olanağı yok. Bendeki ayakkabı derisi çoktan bitti. Tuğlacı bile bana maliyet fiyatından vermiyor. Sen ya ayakkabıcısındır ya değilsindir, diyor.» Johann sessizce, «Ayakkabımda taban diye bir şey kalmadı.» dedi.

Bastian onun ayakkabılarına baktı. İlk geldiği günü düşündü. Ayaklarındaki yuvarlak kemiklerin bu kemikler için yapılmış parça üzerine gelmediği dikkatini çekmişti. «Sana bir ayakkabı yapacağım. Deriyi satın alır, kendim yaparım.»

Şimdi karısı, Dora, Johann, hatta küçük çocuklar merakla Bastian'ın ağzına bakıyorlardı. Uzun zamandır bekledikleri konu üzerinde konuşacaktı. Bastian söze başladı: «Johann sen iyi bir delikanlısın. Evet, elin işe yatkın, tezcanlı ve isteklisin. Ama bu ne kadar sürecek? Gün gelecek Botzenbach'a gideceksin. Henüz akrabalarının yanın ada uğramadın, senden beklenildiği gibi davranmadın. Artık gitme zamanı geldi. Pancarlar çıkıncaay kadar burada kalabilirsin, ama sonra ne yapayım?»

Bastian sözlerini bitirmek istiyordu ama, herkesin ağzına baktığını görünce konuşmasını sürdürmek zorunda kaldı.

«Ne yapayım, diyordum. Johann beni yanlış anlama. Sana değer veriyorum, seni seviyorum. Bak, Johann, kendi masrafını çıkarırsın sandım. Şimdi içimden geçenleri olduğu gibi söylüyorum. Çıkaramadın,

Johann. Benim işimi ne kadar paylaşırsan o kadar kâr etmiş olurum, diye düşünmüştüm. Ama nerden kâr edeyim? Dön çevrene, şöyle bir bak, sonra kendin söyle. Şimdi sana ayakkabı gerek, geçenlerde bir gömlek gerekmişti. Hepsi bir araya gelmiyor.» Hepsi yine ağzına bakıyordu. Konuşmasını sürdürmeliydi. «Bana kolay mı geliyor sanıyorsun? Kendi çocuğuma da başka türlü davranmıyorum. Bu kış onu da ellerimle başkasına teslim edeceğim.» Şimdi hepsi Dora'ya bakıyordu. En sonunda söyleyeceğini açık olarak söylemişti. Gri havada yine bir delik açılmıştı, Dora bu delikten solgun yüzünü uzatmıştı. Konrad Bastian'ın kızının dünür geldiği günkü haline benziyordu. Babasına bakmayı bıraktı. Keskin, parlak gözlerini sırayla herkesin üzerinde dolaştırdı. Bakışları hepsinin içinde derin yaralar açtı. Bastian, «Kızını evlendiren abim Konrad, yıllık ücret karşılığı öğleden sonraları yanında çalıştıracak, tatillerde de tam gün çalışacak.»

Şimdi Dora'nın yüzü gökyüzü gibiydi, griydi. Tüm odada onun gözlerinden başka aydınlık bir şey kalmamıştı. Şimdi yalnız Johann'a bakıyordu. Johann ayağa kalktı, biraz eğildi ve iki eliyle masayı kavradı. Köylü bu hareketin nedenini anlayamadı. Oturduğu yerden ayaktaki Johann'a bakıyordu. Johann sinirden omuzlarını içeri çekmişti.

Yüzü değişti. Adam ve kadın ağızlarını açmış, Johann'ın bu yeni yüzünü seyrediyorlardı. Bu yüzü şimdiye dek hiç görmemişlerdi. Johann yeni bir sesle konuştu: «Kızı onlara mı vereceksiniz, gerçekten verecek misiniz?» Masayı kaldırdı, kenarını köylünün göğsüne dayadı. Duvar ile masa arasına sıkışmış köylü sözlerini yineledi: «Buna zorunluyuz.» Sonra ekledi: «Bunu yapmak zorunda olunca, kendi kanımızdan birinin yanına girsin daha iyi.» dedi.

Johann, köylüyü iyice duvara sıkıştırmaya cesaret edemedi. Kendi tırnağını sıkıştırdı. Son zamanlarda her şeyi içine atmıştı, dün Wolf'un atölyesinde de

öyle. En sonunda tüm ululuğu ve büyüklüğüyle kaygıyı hissetti.Köylü karşılık vermiş olsaydı, çılgına dönebilirdi. Ve bu duyguyu şiddet eylemi izlerdi, ancak kaygının sonrasında yaşanan rahatlama duygusuyla karşılaştırılabilirdi. Ama Bastian, sıkıştığı yerde kımıldamadan duruyor ve yalnızca,» «Hepiniz dışarı çıkın», diyordu.

Anne, Dora ve küçük oğlan sırayla bahçeye çıktı. Kapıyı açık bıraktılar. Arkasından tırmık sesi duyuldu. Bastian ve Johann bu sesi dinlediler. Johann masayı bıraktı. Yüreğinin atışları, tırmığın sesi, köy ineklerinin ve kendi ineklerinin sesleri bir akşam sessizliği oluşturuyordu. Bir şiddet hareketinin eşiğinden geri dönmüştü. Tek tek kan damlalarına dağılmış olan kendi mutsuzluğunu hissetti. Masaya bir yumruk indirdi. Bastian, «Niye sırık gibi ayakta duruyorsun? Otursana, Johann. Ne yapayım? Kara toprağa mı gireyim?» dedi. Johann karşılık verdi:

«Evet, evet, daha iyi olurdu.»

«Bunun kimseye yararı olmaz, hayır.»

«Olur, olur?.»

Bunun üzerine köylü, «Ya otur ya dışarı çık. Neden bu kadar sinirlendin, bilmiyorum. Bu işler burada böyle olur. Sahi, bu seni neden bu kadar ilgilendiriyor? O senin kızkardeşin değil, sen de benim oğlum değilsin.»

Kötü bir söz ettiğinin hemen farkına vardı. Johann'ın oğlu olmadığını söylemişti. O akşam ne yapacağını düşünerek kıvranırken Johann içeri girmişti. Son haftalar içinde Johann'ın kendisinin oğlu olabileceğini düşünmüştü. Hâlâ ayakta duran Johann'ın yüzüne baktı. O da kendisine kötü bir şey söylendiğini farketmişti.

Johann bir an için patlamaya hazır gibi durdu. Sonra yüzü değişti.

Oturdu. Bastian onun öne eğik aydınlık yüzünü gördü. Kızgınlığının nedenini şimdi anlıyordu. Tüm

benliğini şaşkınlık ve sevecenlik duyguları sardı. Ama bu duygular ona acı veriyordu. Çünkü, çok istediği halde elini bu yabancı saçlar üzerinde dolaştıramıyordu. Böyle yaparsa kendi yaşam sınırlarını aşmış olacaktı. Her akşam olduğu gibi tulumba gene gıcırdıyordu. Kovalar birbirine çarptı. İkisi de masada oturuyor ve kaçınılmazlık duyguları içinde dışarıyı dinliyorlardı. Kadın bağırdı:

«Dora! Tut!» Birden Johann, Bastian'ın daha önce farkettiği şeyi farketti. Değişmişti. Sabır kendisine egemendi. Bastian'la o güne dek olduğundan daha iyi nasıl konuşabileceği üzerine kafa yordu. Orada bulunuşunun son haftaları yararlı geçmeliydi. Bu arada Bastian, Johann'ı bir kış boyunca yanlarında tutmanın yolları üzerine derin düşüncelere dalmıştı.

II

Genç Merz eve geldi. Ama sofraya oturmayarak temiz bir gömlek giydi ve Konrad Bastian'ın evine yollandı. Nişanlısının gün boyunca Botzenbach'da vaftiz anasının yanında dikiş diktiğini ve akşam eve dönmesi gerektiğini öğrenmişti. Onu karşılamak için yola çıktı.

Açık bir gün yaşamışlardı. Şimdi güneş hızla batıyordu. Nehrin yamaçlarındaki tepeler üzerinde gökyüzü açık ve parlaktı. Yamacın eteklerindeki iki köy ve kayın ormanları kızıla bürünmüştü. Nehrin bu yakasında herkes yuvasına çekilmişti. Çıplak tarlalar grileşmiş, pancar tarlalarının üzerine ölü-sarı parlaklıklar çökmüştü. Tarlanın bir ucundan pancarlar sökülmeye başlanmıştı. Sekiz dokuz yığın halinde toplanan pancarlardan bir süre duman çıkmıştı. Köylüler evlerine gitmişlerdi. Genç Merz nişanlısıyla köyden olabildiğince uzakta buluşmak için hızlı yürüyordu. Köy yolunun ana yola birleştiği yere çıkınca onu birden

yakınında buldu. Kolunda bir sepet vardı. Başına örtü bağlamıştı. Önünde kocaman çizgili bir önlük asılıydı. Kendi isteği dışında yol kenarındaki arkın üzerinden atlayarak tarla kenarına oturdu. Gri toprak ve kızıl gökyüzü arasında, akşamın alacakaranlığında, bu kız ona öncekinden daha güçsüz görünüyordu. Avucunda tuttuğu küçücük böcek gibiydi. Ama o kadar da ürkekti, hatta belki de tutulmazdı. Ondaki anlaşılmaz korku hiç bu kadar büyük olmamıştı. Kız ya elinden kaçsaydı. Bağırdı. «Sophie!»

Kız korktu, ama yürümeyi göze alamadı, sepeti yere bıraktı. Genç Merz ona elini uzattı. «Bu tarafa atla.» Kız yanıt verdi: «Hemen eve gitmeliyim.» «Boşver, ben sepetini taşırım.» Sophie sepeti yerden aldı. Aklına başka bir şey gelmediği için, bir kez daha, «Hemen eve gitmeliyim.» dedi. Birkaç adım yürüdü. Merz de tarla kenarından ilerledi. Sonra arkın içine atladı, kızı yakaladı, aşağı çekti. Hemen dudaklarından öptü. Kızın kuş gibi hafif, korkudan gevşemiş bedenini kolları arasında tutarken, soluk soluğa, kuşkulu ve bu durumda herkesin dediği gibi, «Bugün ya da yarın, er ya da geç, kimse görmez, kimse duymaz» dedi.

Kız bağırmaya başladı: «Hayır, hayır, hayır!» İlk kez direniyordu; şimdi güçsüz değildi. Gri ve hâlâ korku dolu gözlerinin kenarlarında kesin kararlılıkla kaplı yeni bir yüz belirdi. Kızı sıkıca kavradı ve gücünü kanıtlamak için toprağın üzerine yatırdı. Kız, «Seninle asla evlenmeyeceğim.» dedi. Kızı ayakları üzerine o kadar sert dikti ki, kız neredeyse dizleri üzerine çökecekti. Sonra kızın büyük, dolu sepetine saldırmak ve içini karıştırmak aklına geldi. O gün Bastian'tn bahçesinde yaptığı gibi bir kahkaha attı, rahatlamıştı, içinde çeyize ait bir sürü çamaşır vardı.

Yanyana köye döndüler. Alçak sesle, çok yumuşak konuşuyordu. İyi bir adamın tek oğluyla evlenmenin, köyün en gözde kadını olmanın ne demek oldu-

ğunu kıza anlatmaya çalışıyordu. Atlarını, tarlalarını, ormanını, arılarını anlatıyordu. Bütün bunları o güne dek babasının malı gibi görmüş, kendinden ayrı tutmuştu. Şimdi ona yeni, parlak renklerde görünüyorlardı. İlk kez babasının ölümünü hoşnutlukla andı. Sophie hiç konuşmuyordu. Yol boyuncu başını onun tersi olan yöne dönük tuttu.

Genç Merz eve geldiğinde herkes yemeğini bitirmek üzereydi. Hizmetçi tavaya hamur dökerken söylendi. Masada büyük bir toprak çanak içinde yabanmersini reçeli duruyordu. Oturup soluklandıktan sonra hizmetçi çatalına kayganayı tutuşturdu. Yaşlı Merz hâlâ oturuyordu. Kadınlar masayı topladı, bulaşığı yıkadı ve sandalyelerin çevresindeki taş fayansları parlattılar. Yaşlı Merz oğlunun yemeğini bitirmesini bekledi, sonra, «Defolun, sürtükler.» dedi.

Yüzünde ,ağız kenarlarında reçelden mor lekeler oluşmuş oğlunu seyrediyor, gülümsüyordu.

«Nasıl?» Oğlu isteksizce sordu, «Ne nasıl?» Sonra ekledi. «İstemiyor, öyle diyor, hiç istemiyormuş.»

«Kim? Ne? Yaaa. Sen deli misin? İstemiyorum der, sırtını döner, yüzünü döner. Tabi senin gibi açgözlü birinden korkuyor. Ama senin karın olacağı, şu şekerliğin şurada durduğu, şu çanağın bizim olduğu kadar kesin. Yalnız ne yazık ki bu bizim yararımıza olmayacak.» Şimdi genç belirgin bir şekilde rahatlamıştı. Babasının sesi korkusunu azaltmıştı. «Beni düşündüren bu değil, oğlum. Başka bir şey. Çok düşündüm. Kunkel ve ötekiler. «Hey» diye seslendi «şu çeneni sil, prusya mavisine bulanmışsın.» Genç, bir parça ekmek aldı, dişlerini ve dudaklarını iyice temizledi; bu arada vereceği yanıtı düşünüyordu. Babası sözlerini sürdürdü, «İstersen, onlara katıl. Tanrı adına katıl onlara. Onlardan fazla hoşlanmıyorum. Ama işte sırf bu yüzden, onlardan fazla hoşlanmadığım için, onların içinde olmak, ne yaptıklarını öğrenmek iyi olur diyorum. Nasıl, sen ne diyorsun? Breideis'ın önce

davranması beni pek etkilemedi. O adamın pohpohlanmaya ihtiyacı var, onunki gevezelik. Konuşmayı sever, kendinden söz ettirmeye bayılır. Ama şimdi, ayakkabı boya fabrikasının ikinci müdürünün de katıldığını duydum...» «Ne?» diye sordu oğlu. «Evet, onun aklı başı yerinde. Nereye yatırım yapılacağını bilir. Yani, diyorum ki... Sen ne dersin?»

Delikanlı maviye boyanmış ekmek parçasını tabağının kenarına bıraktı ve rahatlamış olarak dişlerini göstererek güldü.

«Tabi, seninle bu konuları önceden konuştuğumuzu Kunkel'lere söylemezsin. Hemen onların kucağına de koşma. Kendini biraz ağır sat. Bırak çevrende biraz dönsünler.»

«Tamam baba, onlarla çoktan konuştum.»

«İyi öyleyse.» Yaşlı Merz ayağa kalktı, duvardaki çividen iş önlüğünü aldı ve sakalının altında göğsüne ve göbeğine gelecek şekilde bağladı. Akşamları birkaç iş yapmak için fazla yorgun olmuyordu. Konrad Bastian'larda gördüğü gibi, bahçe için ağaçtan mobilya yapacaktı.

III

Çitin arkasından, yerden seslenildi: «Johann!» Kösslin karnının üzerine yere uzanmış, camları macunluyordu. Tesadüfen karşılaştıklarında birkaç laf etmek, birbirlerinin gözlerinin içine bakmak isteği duyarlardı. «Orada ne yapıyorsun?» «Seraya yeni bir ek yapıyorum. Burada ısı beş derece daha yüksek olacak. Boruları burdan geçireceğim.» Johann çitin üzerinden atladı ve toprağa oturdu. Kösslin'in ellerinin büyük bir beceriyle macun sürüşünü, çivi çakışını izledi. Bu görüntü Johann'ı yatıştırdı. Kösslin'in parmakları sanki huzur dağıtan gizli bir düzen içinde çalışıyordu. Kendisi de aynı şeyi yapmak isteğine kapıl-

dı. Kösslin arada bir aydınlık gözleriyle, aydınlık yüzünün en aydınlık parçasıyla Johann'a bakıyordu. Onun da Johann'ın arkasında olmasından ve kendisini izlemesinden memnun olduğu anlaşılıyordu. Parmağıyla macunu yokladı, bir bezle camdaki macun bulaşıklarını temizledi, parlattı. Sonra doğruldu, «Biraz zamanın varsa, gidip birkaç parça ekmek getireyim, evde kimse yok onlardan, biraz çene çalarız.» dedi.

Eve girdi, ekmek, bıçak ve bir kavanoz reçel getirdi. «Şu çiçeklerin yanına yaklaşalım da biz de yararlanalım. Burası benim en sevdiğim yer. Düşünsene, yıldız çiçeklerinin hepsi şimdiden ısmarlanmış. Merz' lerin düğününe. Sanki kendi çiçekleri yoktu. Kunkel güle güle öldü.» Kösslin dizine temiz bir mendil yaydı, ekmeği kesti. Johann gene Kösslin'in ekmek kesen parmaklarına huzurla bakıyordu. Sıcak bir öğleden sonraydı, camlar parlıyordu. Mavi, beyaz ve mor yıldız çiçekleri kendilerine özgü, çok parlak olmayan, ama güçlü ışıklar içindeydiler. İkisi de arada bir birbirlerine bakarken sessizce ağızlarındakini çiğniyorlardı. Kösslin şunları düşünürdü: Bununla birlikte iyi çalışırlardı, bununla birlikte iyi gezilirdi. Johann ise, bununla konuşulabilir, diye düşünüyordu. Birden Kösslin'in yüzü değişti. «Yakında gidiyorum,» dedi Johann sordu: «Sen mi? Neden?» «Kunkel'in kışın adama ihtiyacı yok. Burada işler nasıl yürür, biliyorsun, Kunkel neyse, ya, o kadın yok mu! Kızına ilişkin saçma sapan şeyler kuruyor.»

«Seni içgüveyi mi almak istiyor yoksa?»

«O iyi bir kız, ama içi de dışı da hoşuma gitmiyor. Bir yere bağlanmak istemiyorum. Nasıl?» «Tabii ki hayır.» Kunkel kardeşler o kadar değil, ama anneleri. Herşey yolundayken dostça ayrılmak en iyisi.»

«Sonra ne yapacaksın?» «Kente geri döneceğim. Buna oradakiler çok sevinecek. Breideis beni iyi tanır, iki yıl onun yanında kaldım. Yeni bir sera yapacağı-

nı haber aldım. Onu bitiririm.»

Kösslin mendili topladı, reçel kavanozunun ağzını kapadı ve hepsini eve taşıdı. Geri geldiğinde Johann ayağa kalkmıştı. Karşılıklı ayakta duruyorlardı. Johann, «Ben bunlar için bir çivi bile çakmazdım.» dedi. Kösslin şaşırdı, «Neden? Ne yaptı ki? Bana karşı hep iyiydi. Benim dostum o. İyi çocuktur. Bütün bunlarla seranın bir ilgisi yok. Elleri ve ayakları üzerinde durabilen bir şey yapmak çok hoşuma gider.»

«Boşa çalışmış olursun.»

«Doğru dürüst yapıldıktan sonra neden boşa gitsin?»

«Bu, Christian Kunkel'in bankası.»

Kösslin güldü. Gülüşüyle birlikte yüzü daha gençleşti, aydınlandı ve üzüntüden temizlendi. «Boşa gitmez,» Ellerini Johann'ın omuzlarına koydu. «Bizimle olmadığın için bunları anlayamıyorsun. Bunların hepsi büyük bir tek para, tek bir ulus. Bastian'ın çorabında, Merz'in banka hesabında olmuş ya da Kunkel' in kasasında durmuş, bir şey farketmez. Ve Christion... Biraz sabret bak, bizim yanımızda kaldıkça bambaşka biri olup çıkacak.»

Johann, «Bambaşka biri olmayacak. Şu kadar tarlası, şu kadar malı ve serası olan varlıklı biri olarak kalacak. Sen de serası, toprağı ve malı olmayan biri olarak kalacaksın. Sen, sen, Merz, Merz, Zillich Zillich kalacak.»

«Ah, Johann. Bizi hiç tanımıyorsun. Öyle konuşuyorsun. Zillich bunalmış. Borçları üstüne bir çizgi çektik mi o da başka bir insan olur.»

«Merz toprağını elinde tutacak. Zillich toprağını elinde tutacak. Bak bakalım onlara. Karşılaştır bir kere.» Hâlâ ayakta duruyorlardı. Kösslin'in yüzündeki aydınlık kararmaya başladı. Alnında beliren bir çizgi yüz ifadesini büsbütün değiştirdi. Ellerini Johann'ın omuzlarından çekti. «Yoksa Rusya'daki gibi tüm insanların bir hizaya mı getirilmesini istiyorsun?

Belki bir de götlerine kızgın demirle numara dağlanır, koyunlar gibi.»

«Bırak, Kösslin! Sana malzeme ve bir parça toprak verilse, aynı malzeme ve aynı toprak Kunkel'e de verilse gör o zaman, kim daha iyi çiftçiymiş»

Kösslin'in yüzü gene aydınlandı, şenlendi. «Ya sen, Johann, yaptığın iş benden farklı mı? Hakkında konuşulanları bir duysan. Gavur gibi çalışıyor, ama kime? deniyor.» «Onlara şu yanıtı verdiğimi söylersin: Bir yoksulun başka bir yoksula yardım etmesi iyidir, dersin.»

Seranın arkasında ayak sesleri duydular. Küçük Kunkel, Gottlieb, yanlarına geldi ve öfkeli bir şekilde abisinin gelip gelmediğini sordu. Kösslin, gelmedi, diye yanıt verince, rahatlamış göründü. Kösslin kolunu delikanlının boynuna doladı. Gottlieb yüzüyle Kösslin'in omuzunu itti. Kösslin onu macunu ısıtması için eve gönderdi. Sonra söyle dedi: «Garip bir çocuk. Benim dediğimi yapıyor, yanımda iyi çalışıyor, ama abisinin yanında oldu mu somurtmaya başlıyor, elleri tutmaz oluyor.»

IV

Naphtel damadı Elster'i bilardo odasına oturduktan sonra gördü. Sinirlendi. Elster'in sabahleyin karısıyla yaptığı kavgayı açık pencereden duymuştu. Pişmanlık duyacağı yerde kahvede pinekliyordu. Kızının evliliği üzerine düşünürken sinirleri bozulmuştu. Yaşlı Merz'in evine bir alıcı bulmuştu. Şu an dünyada hiçbir şeyden korkmuyordu. Ne kızının kötü yazgısından, ne son haftalarda artan böbrek sancılarından, ne de ölüme göz kırpan güçsüz yüreğinden korkuyordu. Şimdi bir tek korkusu vardı: Tek korkusu, yaşlı Merz'in çok fazla ikirciklenerek alıcıyı kaçırmasaydı.

«Hayır, beni rahatsız ediyorsun. Masanda kal!» Pencereden dışarıya baktı ve ekledi: «İşte geliyor.» O sabah pazar alanını dolduran hayvanların arasında yaşlı Merz neşeli bir yaşlı çoban gibi ortaya çıkmıştı. Bastonunu kaldırarak gümüş sapıyla, sanki onu dört gözle beklemiyormuş gibi duran yaşlı Naphtel'e dokundu. Kısa bir süre sonra bilardo masasını dolaşarak masaya yaklaştığında, Naphtel'e sanki bastonuna geçen seferkinden daha çok yaslanıyormuş gibi geldi. Yaşlı Merz ise, Naphtel'in gözlerinin altındaki keseler bir haftada daha da aşağı sarkmış, diye düşündü. Gözleri hâlâ birbirleriin ineclerken sakalları ve elleri titreyerek birbirlerine uzandı. Naphtel, «Oldu, Bay Merz, birini buldum.» dedi. «İyi öyleyse.» «Bu işin tam adamını buldum. Bir Amerikalı. Pazar alanında tek fiyattan mal satan bir mağaza açmak için dükkan arıyormuş. Büyük bir şans bu.» Sonra bu müşteriyi bulana dek geçen hafta neler yaptığını anlatmaya başladı. Ama yaşlı Merz bu öyküyü dinlemeye istekli görünmüyordu. «Evet, gözönüne alınabilir.» Naphtel, «Ama hemen karar vermek gerek. Adam Straub'la da görüşüyor. Hemen kabul etmelisiniz.» dedi. Yaşlı Merz, «Elimizden kaçacak bir şey yok ya. Önce bir düşünmek gerek.» diye karşılık verdi. İşte Naphtel'in korktuğu da buydu. Yaşlı Merz'in ayaklarına kapanabilir, ona yalvarabilirdi. Ya da beynini çıkarır yerine granitten bir beyin yerleştirebilirdi. Bunlardan hangisi daha yararlıysa onu yapabilirdi.

Yalnızca şunu dedi: «Hayatım boyunca size kötü bir şey önermedim.»

«Zaten size yakışmazdı, Bay Naphtel.» Kendi kendi ne evi elden çıkarmanın yararı olup olmayacağını soruyordu. Rastlantı sonucu edindiği bir mülktü, hatta lanetliydi. Ama yine de bir mülktü, yoksa alıcı bulmazdı. Bu adam evini ne yapmak istiyordu? Kendisi öyle bir ev yapamaz mıyıdı? Kendisinin tabi peşin paraya ihtiyacı vardı. Tanrı bilir, bu Amerikalıyla

Naphtel ne işler çevirmişlerdi. Merz'i korku sardı. Bu, tanıdığı tek korkuydu; kendisinin olan bir şeyin elinden gitmesi korkusuydu.

Naphtel kuşkuyla, «En azından bana bu adamla pazarlık yapmak için yetki verin. Bunu o istiyor. Bu arada siz enine boyuna düşünebilirsiniz. Sizin imzanız olmadan satış yapamayız, bunu biliyorsunuz.» dedi.

Merz öfkeyle, «Aman ne iyi olurdu.» diye karşılık verdi. Naphtel konuşmasını yine kuşkuyla sürdürdü: «Adam tabi Kastrizius'u çıkarmak istiyor. Dükkana kendisi yerleşecek.» Merz biraz sakinleşti. Bilmediği bir nedenle, dükkandan çıkarma işi hoşuna gitmişti. Kendisi en iyi durumdayken Kastrizius her zaman en kötü durumdaydı. Makinaları ve tarım gereçlerini Kastrizius'dan almıştı. Ama yaşlı Merz için kazıklandığı insanlar, kazıkladıklarından önce gelirdi. Buna rağmen kuşkuluydu, «Vekâletname için artık Erler'e gidemeyiz. Geç oldu, eve zamanında dönmeliyim.» dedi.

İşte o zaman sırtı Naphtel'in masasına dönük olarak yan masada oturan Elster ayağa kalktı ve onlara yaklaştı. «Özür dilerim, Baylar. Erler'e gitmeye gerek yok. Resmi daireye gitmek de yeterli olur. Bay Merz vekâletnameyi kendisi yazabilir ve orada tastik ettirilir.»

Naphtel alnını buruşturdu, ama Elster'e hak verdi. Sonra, «Öyle.» dedi. Daha sonra kabaca, «Bizi yalnız bırak.» Elster sakince kendi masasına oturdu. Sanki kulakları sırtındaymış gibi arkasını onlara döndü. Merz sordu: «Oğlunuz mu yeğeniniz mi?» «Damadım.» Ayağa kalktı. «İzninizle, Bay Merz.» Arka arkaya bilardo masasının çevresini dolaştılar. Yaşlı Merz'in içinde o an herhangi bir işe girişmeye karşı güçlü bir duygu vardı. Nasıl geldiyse öyle gitsindi, dayanabildiği kadar dayansındı. İşleri karıştıran, arap saçına çeviren böyle bir alışverişe bir daha hiç girişmeyecek-

ti. Eve olabildiğince çabuk varmak istiyordu. Naphtel' le yalnızca bunun için çıkmıştı.

Pazar bitmişti. Hayvan gübreleri süpürülmüş, son insan ve hayvan gurupları da hareket etmek üzereydi. Arabalar sokakları doldurmaya başlamıştı Arabalara geri yüklenen hayvanlar burunlarını tahta parmaklıklara sürtüyordu. Arabaların yanlarına yapıştırılmış kağıtların çoğu sökülmüştü. Koşum kayışlarının bileklere dolandığı ellerde bildiriler vardı. Alışılmış pazar gürültüsü arasında bağış kutularının sallanırken çıkardığı sesler duyuluyordu. «Seçim fonuna yardım edin!» Belediye Binası üzerindeki yeni seçim afişlerinin kimi yerlerin yapışık, kimi yerler uzunlamasına yırtıktı.

Yaşlı Merz düşünüyordu: Eve, olabildiğince çabuk gitmeliyim. Naphtel onu Belediye Binasının sol girişindeki merdivenlere sürekledi. «Hemen biter, Bay Merz.» Yaşlı Merz'i elinden kaçıracağını hissetmişti. Bu işin pürüzsüz sonuçlanması için tanrıya yakardı. Akşam eve gittiğinde karısına, «Bir şeyler oluyor.» diyebilseydi.

Yarım saat sonra ellerinde birer beyaz kağıtla odadan çıktılar. Naphtel keyfini, yaşlı keyifsizliğini gizlemeye çalışıyordu. Uzun koridorun ortasına gelmişlerdi ki duygularını birbirleriyle değiştirdiler. Naphtel henüz halledilen bir şey olmadığını, yaşlı Merz'in satış anlaşmasını kesinlikle imzalamayacağını düşündü. Aynı şeyi yaşlı Merz de düşünmüştü ve bu düşünce onu keyiflendirmişti. Naphtel, Merz'i pencerenin altındaki bankların birine oturmaya ikna etti. Yüreği çarparken herşeyi bir kez daha baştan anlatmaya başladı. Naphtel konuşmasını sürdürürken bakışları karşı duvardaki kırmızı afişe takıldı. Beşyüz rakamı hemen beyninde yer etti. Bir saniye sonra köydeki yabancı gencin resmini tanımış ve her şeyi anlamıştı. Ama konuşmasını sürdürdü. Üzerinde fazla düşünmeye gerek olmaksızın bulduğu şeyin Merz

tarafından asla öğrenilmemesi gerektiğinin farkına varmıştı. Yaşlı Merz ise daha banka oturur oturmaz resmi tanımıştı. Naphtel'i sürekli konuşturdu, ki çevresine bakınmasın. Nihayet Naphtel ayağa kalkıp birlikte yürümeye başladıklarında rahatladı. Naphtel'i evine bırakarak Belediye Binasına geri dönmek istiyordu. Birbirlerinden ayrıldılar. Naphtel ise Merz'i Weilerbach'a dönecek bira kamyonunun kalktığı Bira İmalathanesine götürmeyi düşünüyordu. Oradan kendisi Belediye Binasına dönecekti.

Yaşlı Merz yaptığı ilk plana rağmen, koca sakalının peşinden Bira imalathanesine doğru yavaş yavaş yürüdü. Olay ilk anda düşündüğü kadar basit değildi. Para cebe girecek, ortaklıkta dolaşan bir serseri daha azalacaktı. Bu genç uşak Andreas Bastian'ın evinde sıcak yemeğe kavuşmuştu. Andreas Bastian ne de olsa oğlu aracılığıyla kendisine akraba olacaktı. Buna köyün, özellikle Konrad Bastian'ın nasıl tavır göstereceği bilinmezdi. Bu düşüncelerden bağımsız olarak yerde ayakları arasında dolaşmakta olan güvercinlere gırlağından bir ses çıkardı. Güvercinler tınmadı. İki sandalye arasında kalmış, hangisine oturacağını bilmiyordu. Böyle insanlarla akraba olmayı hiç istemiyordu. Şimdi tüm düşüncelerine büyük bir güçle karşı gelerek -ah şu haylaz, aptal oğlum- bastonuyla yere vurdu. Ayrıca, nişanı bozsalar köylünün ağzına sakız olurdu. Bu bağ bu çuvala değmezdi. En iyisi bu işi tümden düğün sonrasına ertelemekti. Bunun için Billingen'e gitmesine gerek yoktu, köydeki resmi temsilci nasıl olsa kendisiydi. Genç elinin altından kaçacak değildi; para da öyle. Evde hiç kimseye bundan söz etmemeye karar verdi. Hele oğluna, o kansız, kupkuru kızla yatağa girmeden önce hiç söylenmezdi. Naphtel yaşlı Merz'in karşıdaki sokağa dönmesini bekledi. Hangi odaya gideceğini ve hangi sözlerle bunu bildireceğini düşündü. Üç aylık dönem sona ermeden parayı alıp alamayacağını hesapladı. Ağır bir suç

işleyen yabansı bir insanın ortalıkta elini kolunu sallayarak dolaşmasına engel olmak kötü bir şey değildi. Belki eve giderek bu olayı çok değer verdiği karısıyla konuşmak iyi olacaktı. Alana doğru birkaç adım attı, bir güvercin sürüsü havalandı ve hemen arkasından aynı yere yeniden kondu.

Para zordu ve tadsızdı. Naphtel paranın ne kadar pis olduğunu ve ona ulaşmanın ne kadar güç olduğunu biliyordu. Buna rağmen, yüreğini, belki de sönmekte olan, ya da ilk kez parlayan bir tiksinti kıvılcımı kapladı. Cinayet, soygun, yalan ya da bunun gibi bir suç karşısında duyulan tiksintiden daha güçlü olarak, ilk çağlardan beri insanın temiz yüreğinde yer etmiş tiksinti... Aranan birini devlet erkine teslim etmeye karşı duyulan tiksinti... Ad verilmeden de yapılabilse, diye düşündü Naphtel, ama neden bu işe bulaşayım? Neden onlara yardımcı olayım? Başka biri değil de neden ben? İnsanları hapsetmelerine yardım mı edeyim? Peki bana kim yardım ediyor? Peki yaşlılık günlerimde halim ne olacak? O bana elini uzattı mı? Karşılıksız olarak bahçemdeki kümesleri mi kaldırdı? «O» demeyle kimi kastettiğini kendisi de bilmiyordu. Belki yaşlı Merz'i, belki evsahibi Alwin Meier'i, belki devleti, belki de inandığı tanrıyı kastediyordu.

Eve geldiğinde karısı onu görür görmez, ne olduğunu sordu. Naphtel her zaman yaptığı gibi torunuyla oynamak için aşağıya, kızına gitmedi; karısının yanına oturarak ona her şeyi anlattı. Kara gözleri, siyaha boyadığı saçları ve küpeleriyle kısa boylu, sarı yüzlü kadın onu ağzı açık dinledi ve tüm ayrıntıları sordu. En sonunda kocasına hak verdi. Sofraya oturduklarında yaşlı Naphtel, hasta yüreğinin her çarpışında yaptığı gibi elini birden yeleğinin altına götürdü. Kadın korktu. Naphtel belki de ilk kez çok sakin olarak şöyle dediğinde kadın daha da korktu: «Herkesin sırası gelecek.»

V

«Seni yine boşuna mı bekleyeceğim?» «Hayır, Marie», dedi Johann, «Senin yanında kalacağım.» Birahanenin bahçesine oturacaklardı sırada yağmur yağmaya başladı. İçeri girdiler. Kapı açık olduğu için oturdukları yerden çınarların arasından bulanık kanalın kıyısında yükselen ayakkabı boya fabrikasını görebiliyorlardı. «Hayır, bugün bira içmeyelim. İki fincan kahve. Kentte bir arkadaştan bir mark kopardım.»

Kızın elini tuttu. Ellerini bırakmadan kahvelerinden birer yudum aldılar. Johann, «Belki bu son olacak.» dedi. Kızın elinde bir şeylerin değiştiğini hissetti. Yüzünde ilk kez beliren umarsız ve derin huzursuzluğu farketti. Kız sanki bundan utanmış gibi hemen gözlerini kapadı. Sonra yüzünü başka bir yöne çevirdi. İki eliyle fincanı tutarak yavaş yavaş kahvesini içti ve Kahveyi bitirdiğinde sakinleşmişti.

«Hani birlikte kente yerleşecektik.» dedi.

«Bu nasıl olacak, Marie? Sen gözünü kapayıp kente yerleşeceksin, bir iş bulmadan. Bense üzerimdeki tek gömlekle mi?»

«Başlangıçta hep düşündüm, belki bizim eve yerleşirsin...»

«Sizin Paul, baban. olmaz bu. Sen de biliyorsun.» Kızın elini yine tuttu. «Başka birini bulursun. İyi birini.» Marie sakince yanıtladı.

«Bir de bu mu?»

Kız elini çekti ve parmaklarını birbirine geçirdi. Önce yalnız olmamak için dostluk kurmuşlardı. Sonra iş değişmişti. Kız onunla olacağına inanmıştı. Ama erkek, dört-beş kez buluşuruz sonra biter, diye düşünmüştü. Kız, bugün ve hergün, hasta ya da sağlıklı, iyi ya da kötü günde, ölünceye dek birlikte olmayı düşünüyordu. Bir an için kendisini ve tüm yaşamını tek bir ayrılık olarak hissetti. Bir süre sonra duyduğu acı ar-

tık artmıyordu; iyileşmeye başlamıştı. Geriye yaslanmanın hiç bir yararı olmadığını farkederek elini ona uzattı. Sonra, «Beni çabuk unutursun.» dedi. «Asla, asla.» Johann ayağa kalktı. Kızın korktuğu gibi parayı ödemek için tezgâha gitmedi. Kapıda durarak dışarıyı seyretti. Şimdi fabrika, ışıklardan oluşmuş satranç tahtasına benziyordu. Orada burada çalışıyorlar, diye aklından geçirdi. Bazı şeylere hâlâ ihtiyaç vardı, örneğin ayakkabı boyasına. Yeniden oturarak kızı sıkıca kucakladı. «Ah, Marie.» «Ne var? Senin neyin var?» «Yok, yok bir şeyim.»

İkisi de aynı anda sanki aralarında hiç bir söz söylenmemiş gibi davranmaya başladı. Yüzlerini birbirlerine dayandılar. Parmaklarının karşılıklı okşayışları, gittikçe koyulaşan karanlık, kanalın ötesindeki ışıklar ve yağmur; bunların hiç biri bitmeyecek, sonsuzluğa dek sürüp gidecek gibiydi. Ta ki Johann, «Şimdi hesabı ödeyip eve dönmenin zamanıdır.» deyinceye dek...

VI

«Seni karı kılığına girmiş domuz, tanrının lanetlediği sürtük, seni kızıl kahpe seni, işte şimdi belânı buldun, burnunu yanlış yere soktun!» Zillich adamlarını toplamış, onları köyün tüm girişlerine yerleştirmişti. Kızıl kamyon önce en uzak eylem noktasına, Beuren'e gitmişti. Adamlardan bir bölümü Niederweilerbach'a giderken, bir kısmı da ellerindeki propaganda malzemesiyle yürüyerek Botzenbach'a giriyordu.

«İşte Rendel'in karısı, yüzsüz, utanmaz! Herhalde kocası kaybolduğu için başka bir erkek arıyordur. Ona yardımcı olalım. Yakalayın!» Sarı yüzlü çelimsiz bir genç tüm gücüyle Zillich'in beline yüklenerek dişleriyle neresini tuttuysa ısırdı. Zillich Rendel'in karısını sıkıca tutarken ufak tefek, dağınık saçlı bir SA

köylüsü kadının eteğini yukarı çekmeye çalışıyordu. Zillich genci silkeledi. Genç öteki gurubu yardıma çağırmak için tarlaların içine doğru koştu. Kadının eteğinin altı bekledikleri gibi çıplak değildi; kentlilere özgü kalın iç çamaşırı vardı. «Şurda, şurda, şurda... Bir daha görünürsen...» Kadın kendisini başarıyla savunuyordu. Yüzü sapsarı ve soğuktu; şaşkın değildi. Kara gözlerini önce Zillich'e, sonra ufak tefek, dağınık saçlı köylüye dikti. Köylü yumruğunu sıktı, kadının iki gözü arasında vurarak yere düşürdü. Tarlaların içine doğru koşan genç durmuştu, ama kadının beklenenin tersine hemen ayağa kalktığını ve onlarla tek başına başettiğini gördü. Sonra kendine gelerek yola çıktı. Birbiriyle uğraşan insanların çevresinde yerlere dağılan bildirileri toplamaya başladı.

Zillich yirmi dakika sonra evinde iş giysilerini giyiyordu. Kısa boylu, dişsiz ve annesi yaşında görünen karısı, sekiz kişilik sofrayı hazırlıyordu.

Kapı çalındığında ikisi de şaşkınlıkla, «girin!» dediler. Zillich karanlıkta kimin geldiğini görememişti. Ama duyduğu kadın sesi ona yabancı gelmedi: «Girebilir miyim?»

Zillich ışığı yaktı. Birbirlerine şaşkınlıkla baktılar. Zillich alnını ileri uzattı. Zillich'in sırtından kötü bir şey olacağını sezen karısı onlara yaklaştı. Rendel'in karısı bakışlarını Zillich'in yüzünden odaya kaydırdı. Dişsiz kadını ve sekiz kişilik masayı gördü. Bakışları ocağın üzerindeki, dallardan örülmüş koskocaman gamalı haça takıldı.

Zillich'in şaşkınlığı bir anda öfkeye dönüştü. En yakınında duran şeyi, ocak demirini kaptı. Karısı yabancı kadına bağırdı: «Gidin! Gidin!» Rendel'in karısı, Zillich'in kolunun altından geçerek odanın içine doğru birkaç adım attı. Masaya, önünde duran tabağa birkaç bildiri bıraktı. Zillich onun omzundan tuttu. «Dışarı!» Korkudan yüzü daha da buruşmuş köylü kadın, kocasının sırtına dokundu. Farkettirmeden

elindeki demiri aldı.

«Siz hep böyle mi yaparsınız? Öne kadınları mı sürersiniz?»

«Kadınları siz de işe yollarsınız. Sen tarlaya tek başına mı... gidersin?»

«Burada bir daha görünürsen!»

«Özellikle burada sık sık görüneceğim.»

Zillich masadaki bildirileri kaptı, onları iki elinde buruşturduktan sonra, bir elindekini Rendel'in karısının göğsüne, diğerini ocağa attı. «Defol!»

Kadını önüne katarak bahçeye sürükledi. Küçük, kirli, gübre ve pislik yığınlarıyla dolu bahçede, bir grup çocuk, ters çevrilmiş elarabasının üstünde oynuyordu. Zillich tam elini kaldırmıştı. ki kadın birine seslendi: «Hadi, Ulrich!» Zillich'in karanlıkta, kendi çocukları arasında bir yabancı olduğunu farkedemediği, çelimsiz, kara kuru bir oğlan el arabasının sırtından kayarak Rendel'in karısının yanına seğirtti.

Zillich eve girmek üzereydi. Yerdeki pis su birikintileri arasında birkaç bildiri daha duruyordu. Eğildi, kağıdın birini açık kapıya doğru tuttu. Yazı ve resim Wolf'un atölyesinde aceleyle basılmıştı; çarpuk çurpuk ve silikti. Zillich resmi hemen tanıdı, Yan gözle bakan, sivri sakallı bir adamın resmiydi: Toprağı, fabrikaları, demiryollarını ve tüm makineleri alın ve gözünüz gibi koruyun! Bunlar şu andan sonra yalnız sizin malınız olmalı!

Zillich sanki onu tanımamış ve tanımamak istermiş gibi adamın yüzünü ortadan ikiye ayırdı.

Bahçeye geri döndü. Kocaman kel kafasını düşünceli düşünceli sallıyordu. Kendisine uygulanması çok güç ve karşı konulması imkansız bir güç onu sarstı; birdenbire yumruklarıyla havayı dövmeye, ayaklarıyla yeri tekmelemeye başladı. Yerden pislik havalandı, çocuklar korkuyla eve kaçıştı.

VII

Pazar sabahı Papaz Braumüller, şaşkın ve korkulu topluluğa alışılmamış bir neşeyle, ölümü değil, seçimi düşünmelerini buyurmuştu. Onlara, yaşam insana bütünüyle yararlansın diye sunulmuştur, halkına karşı ilgisiz kalan, tanrıya karşı da ilgisizdir, demişti. Seçim yapmaya alışmış kimseler için bu seçim güç gelmeyecektir. Çünkü, bu da diğer seçimler gibi iyi ile kötü arasındaki seçimdir. İnsan her zaman bu kadar kolay bir seçim önünde bulunmaz. İnsan şunlardan hangisini seçeceği konusunda ciddi bir kaygı duyamaz: Günahlarının azalması mı çoğalması mı; çatıya kızıl horoz mu, yeni kiriş mi; yurdunun özgür olması mı tutsak olması mı; haçın kırılması mı, yeniden yapılması mı; malının mülkünün çevresine yeni bir çit çekilmesi mi; çetlerin kaldırılması mı? Braumüller keskin gözleriyle hepsini tek tek inceledi. Küçük kilisenin büyük ve parlak pencereleri vardı. Duvarlar beyaz boyalıydı ve papazı dinleyen ezik yüzlere daha fazla aydınlık serpiyordu. Papaz kendisine verilen yanıtları yüzlerden okuyabiliyordu: «Uğraşma benimle, haklısın, işini biliyorsun, önümüze bir parça kemik atıyorsun. En sonunda bakışları Algeier'e takıldı. Algeier başında şapkası olmadığı zamanlar sinirli ve ezik görünürdü. Papazın adamına, adamın papazına attığı bakışları, temiz ve aydınlık kilise içinde metal para gibi parladı, ses çıkardı.

Kiliseden sonra herkes, dağılmadan alana doğru yürüdü. Seçim sandığı birahaneye konulmuştu. Tüm alanı ve yolunu beyaz renkli kâğıtlar doldurmuştu. Hatta çatılarda bile kâğıtlar vardı. Bazıları çitlerin üzerine, ıhlamurun dallarına takılmıştı. Bugün birahaneye bayrak asılmamıştı. Ama köy yoluna, görmeye alışkın oldukları dört -biri yeni

gelmişti- gamalı haç bayrağı asılmıştı. Ayrıca birçok siyah-beyaz-kırmızı bayrak dalgalanıyordu. Hava soğuk ve rüzgârlıydı. Gökyüzünde mavi ve gri lekeler vardı. Kara insan yığınlarının çevresi her zamankinden daha renkliydi. İnsanlar buna rağmen daha sevinçli değillerdi, düşünceli ve üzüntülüydüler. SA'larla dolu bir kamyon Billingen yönünden gelip, köyün içinden geçerken arkasında «Heil!» sesleri ve yeni bir bildiri yağmuru bıraktı. İnsanlar bir an için iki guruba ayrıldı, bu guruplardan tek tük gençlerin «Heil!» sesleri duyuldu. Onbeş dakika sonra siyah-kırmızı-altın rengi bayraklı bir kamyon geçti. Kamyondakiler« Özgürlük!» diye bağırdı. Tek bir kişi karşılık verdi: Ebe Willgerber'in kocası. Köylülerin çoğu buna güldü ve başlarını salladı. Yarım saat sonra arka arkaya giden iki nazi kamyonu geçti, Arabalar yavaş gidiyor ve üstündekiler koro halinde seçim taleplerini bağırıyorlardı. Köylülerin yüzünde yorgunluk, şaşkınlık ve her yüze bir parça dağılmış olarak, en sonunda kazığı yiyenin kendileri olacağı şüphesi vardı. Bazıları oyunu kullanmaya gitmiş ve yine yerine dönmüştü. Bir köylü, yanındakine eski hükümet, Hindenburg, Dünya Savaşı ve Reichstag hakkında hatırlayabildiği şeyleri anlatıyordu.

Birahaneden seçim gününün ilk sarhoşu çıktı. Grossmann'ın büyük oğlu. Köylüler her zaman ne kadar ayıksa o da o kadar ayık olurdu. Köylüler garip bir şekilde, her zaman yaptıkları gibi onunla dalga geçmediler. Yalpalayarak önlerinden geçmesine izin verdiler. Onun ülkeyi batıran eskilere savurduğu küfürleri ve şimdi de yenilerin insanları bıçağın altına yatırmak istediği yolundaki sözlerini sessizce dinlediler. Bu pazar seçim yeri olarak düzenlenen birahanede sandık kurulu oturuyordu. Seçmen listesi kaba sakallı yaşlı Merz'in önündeydi. Yanında Konrad Bastian vardı. Algeier içeri girdiğinde çocuklarının düğünü sırasında bayrakların asılı kalmasını konuşuyor-

lardı. Merz, Algeier'in adını listede aradı. Aslında aramasına gerek yoktu, Algeier'in A ile başlayan adı, yalnızca bu işte köydeki sıralamanın en üstünde yer alıyordu. Konrad Bastian, o gün oy kullananların listesini tuttuğu kağıda Algeier'in adını da yazdı. Algeier bunu görünce Konrad Bastian'a öfkeli bir bakış fırlattı ve masanın öbür tarafına geçerek başını perdenin arkasına soktu. Oyunu herhangi birine vermek için gelmişti. Şimdi başka türlü davrandı ve zarfa boş bir kağıt koyarak, okul dönemlerinden beri yapmadığı bir şey yaptı; dilini çıkardı. Perdenin arkasından geri geri arkası dönük olarak çıktı, tekrar masayı dolaştı ve evine gitti. Öğleye doğru kızılların kamyonu gene geçti. Köylüler hâlâ birahanenin önündeydiler. Arabada, örneğin Bayan Rendel gibi tanıdık yüzler olmasına rağmen hiç kimse selam vermedi. Saçlarını kulaklarının üstüne toplamış kadının karanlık ve ürkek yüzü, köylülerin yüzlerine gülücükler değil, keder dağıtıyordu. Arkasından bakan köylülerin yüzlerine gene şaşkınlık çöktü; her yüze bir parça dağılmış olarak şüphe ve hatta çocukça bir korku belirdi: Bu işin aslını nasıl öğreneceklerdi. Hangi amaca hizmet ediyorlarsa, o iş için ellerinden geleni yapmış gibi görünüyorlardı. Birisi Andreas Bastian'a yaklaşarak oyunu kullanıp kullanmadığını sordu. Bastian, «Kullandım,» diye karşılık verdi. Bir başkası onun hiç içeri girmediğini söyledi. Bastian, «Girdim, girdim.» dedi. Korkuyla karısına baktı, kadının yüzünden bu yalanı duyup duymadığı anlaşılmıyordu. Bastian ne olursa olsun oy kullanmak istemiyordu. Neden oy kullanmak istemediğini kendisi de bilmiyordu. Ama bildiği tek şey vardı; kendisine hiçbir güç oy kullandıramazdı. Yalan söylediği için içinde bir burukluk duydu. Yalanı bir işe yaramayacaktı, seçmen listesinin başında yaşlı Merz oturuyordu. Ve kimlerin oy kullandığını bilirdi. Yalan söylediği için bir ceza olarak, Neugebauer yanına yaklaştı ve Johann'ın gelip gelmediğini sordu.

Bastian, Johann'ın kente gitmesi gerektiğini ve oyunu orada kullanacağını söyledi. Söylediği doğru olmasına rağmen öteki inanmadı ve bıyık altından güldü. Yaşlı Merz'e ve Konrad Bastian'a kızları öğle yemeği getirdiler. Onlar yemeğini yerken yerlerini öteki kurul üyeleri aldı. Ama öğle saatinde oy kullanmaya gelen olmadı. Öğleden sonra birahanenin önü kalabalıklaştı. Bir çoğu oyunu öğleden önce kullanmış, şimdi bir şeyler içmek ve çevreyi kolaçan etmek için gelmişti. Arada bir keskin «Heil» sesleri ve kulak tırmalayıcı marşlar duyulsa, sövgüler ve tahminler söylense de hiç kimse o rahatlatıcı sarhoşluğa ulaşamadı. Kararsız bir kitle halinde akşama dek ağacın altında bekleştiler. Kendilerini kalabalık bir bütün sanıyorlardı. Birahanenin açılıp kapanan kapısından dışarı vuran ışık aldatıcıydı.

Üç nazi içeri girerek kendisini ve karısını oy kullanmaya çağırdıklarında Bastian yemeğe oturmak üzereydi. Bastian yine, «Ben kullandım» dedi. Ama Niklas bağırdı: «Kullanmadınız. Biz biliyoruz.» Bunun üzerine Bastian, «Tamam, tamam,» dedi, «geliyoruz.» Niklas: «Süre bitiyor ama.» Bastian korkulu gözlerle karısına baktı. Kadının verdiği yanıt kendisini hem şaşırttı hem rahatlattı: «Bebeği emzireceğim.» Giderlerken sordular: «Johann nerde?» «Kentte.» «Tam bugünü bulmuş. Oyunu nerede kullanacak?» «Kentte.» «Kime kullanacak?» «Sormadım.» «Aynı çatı altında yaşayıp da sormamak olur mu?» Bastian onların yolda da Johann hakkında konuştuklarını farketti.

Seçim süresi dolduğunda Konrad Bastian kapıyı içerden kilitledi. Kurul üyeleri ayağa kalkarak gezindiler. Yaşlı Merz perdeyi aşağı çekti, oy sandığını önüne koyarak içindeki oyları birbirine karıştırmamak için büyük bir dikkatle sandığı açtı. Sonra birahane sahibinin karısından bir firkete istedi. Oyları sandıkta durdukları sırayla firketeye dizdi. Sonra Konrad Bas-

tian önündeki listeden, yazdığı sırayla adları okumaya başladı. Her ad okunuşta yaşlı Merz elinde sıraladığı oylardan birini açıyordu. Yaşlı Grossmann'ın nazileri seçmesine şaşırdılar. Neugebauer'in ve büyücü karısının da aynı seçimi yapmasına güldüler. Ebenin ve kocasının yine sosyalistleri seçmesine sinirlendiler. (Bu seçimi, devlet o zamanki kursu karşılıksız verdiği için yaparlardı.) Algeier'in boş oy kullanmasına ve onu bir türlü anlayamamalarına kızdılar. Sonra hesap yapmaya başladılar. Bitirdiklerinde yaşlı Merz seçim sonuçlarını o güzel memur yazısıyla büyükçe bir kağıda yazdı. Sonra kapıyı açarak kağıdı kapının dışına yapıştırdı. Herkes kağıdı önüne toplanarak mırıldanmaya başladı. Yarıdan çoğu nazileri seçmişti. Yaklaşık dörtte biri oyunu Ulusal Alman Partisine vermişti. İki kişi de sosyalistlere oy kullanmıştı. Gerisi oyunu kullanmamıştı. Sanki bu sonucu kendileri yaratmamışlar gibi hepsi şaşkındı. Bir kısmı bu arada yeniden birahane haline getirilen dükkana girdi. Bir kısmı ise büyük bayrakların alışılmamış gölgelerinin vurduğu karanlık yoldan yürüyerek evlerine gittiler.

Birahanede radyo açıldı. Radyonun metal hoporlöründen duydukları tanımadıkları kent adlarına ve yüksek sayılara hepsi şaşırdılar. Duydukları, insansız, ormansız ve topraksız; sayıları ve adlardan oluşan bir ülkeydi. Kendilerinin seçtiği partinin daha bir çok kişi tarafında seçilmesine hayret ettiler. Ama bir çok kişinin de başka partileri seçmesine bir o kadar şaşırdılar. Evet, Rendel ve karısı gibi, ölü Ibst gibi düşünen pek çok kişi vardı.

Birden içeriye Botzenbach'dan gelen bir haberci girdi. Bir bardak bira yuvarladıktan sonra bir solukta Botzenbach'da olanları anlattı. Orada naziller daha çok oy almışlardı. Ulusal Almanlara yalnız sekiz oy çıkmıştı. Ama on kişi sosyalistleri seçmişti; çoğu Beuren'den gelen işsizlerdi ve dört oy da komünistler almıştı. Eskiden komünistleri yalnız Ibst seçerdi. Bu

arada Ibst hastanede ölmüştü. Bu kez onun yerine karısı, kayınbabası ve iki kayınbiraderi oy kullanmıştı. «Onlarla ilgilenilecek.» Haberci, geçen hafta Rendel'in karısına yumruk atan kısa boylu, dağınık saçlı SA'lı köylüydü. Hemen Kunkel'lere koştu. Kunkel'lerin evinden kalkacak kamyon onları Botzenbach'da yapılacak şölene götürecekti.

Akşam evlerinde oturan köylülerin tüm istekleri, kuşkuları ve, umutları ortaktı. Geri dönülemeyecek bir alışverişe girdikleri için pişmanlık duyuyorlardı. Yıl boyunca akıttıkları onca terin, onca yorgunluğun ve işledikleri onca günahın hiçbir yararını görmemişken o gün yaşadıkları pazar gününün, durumlarında nasıl bir değişiklik yapabileceğine akıl sır erdiremiyorlardı. En sonunda herkes kendisinin yararsız bir yola sokulduğunu ve borçlarından bir kuruş bile silinmeyeceğine inandı.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

I

Hiç beklemediği Jakob Schüchlin kapıyı çalarak içeri girdiğinde, Andreas Bastian yeğeninin düğünü için traş olmak üzereydi. Schüchlin sol tarafındaki komşusuydu. Ama sırf bu yüzden ondan uzak duruyordu. Bir yıl süreyle karısının yasını tutacağı için düğüne gitmeyecekti. Yoksa çağrılılar arasında bulunmamasının bir nedeni kalmamıştı. Karısının ölümünden beri görünüşü çok değişmişti. Üstü başı temizdi, traşlıydı. Hatta dışa dönük kıllı burun delikleri bile küçülmüş gibiydi. Çocukları şimdi tertemizdi. Evinde ufak tefek onarımlar yaptı, badanaladı. Artık evi de derli toplu görünüyordu. Bastian, Schüchlin'in gelişine şaşırmış, hatta ne istiyor acaba diye korkmuştu. Ama onun da Schüchlin karşısındaki duyguları değişmişti ve oturması için sandalye gösterdi. Temiz gömlek içindeki Schüchlin şapkasını dizlerine koyarak konuşmaya başladı. «Evi düzeltmekle uğraşıyorum. Aman... Traş suyunuz soğuyor.» «Zararı yok, soğusun.» «Benim bahçe çok dar.» «Evet,» dedi Bastian şaşkın, «bizimkinin tersine, bizim ev küçük, bahçe büyük.» Schüchlin, «masrafları karşılayabilirim», dedi. Bastian sordu, «Neyin masraflarını?» Schüchlin, tüm masraflar kendisine ait olmak üzere duvarı biraz ileri alabileceğini söyledi. Evin yanındaki kümesi de masrafı kendisine ait olmak üzere eve bitişik olarak yeniden yaptırabilecekti .Bastian. «Ne, ne, ne?» dedi.

O anda Johann içeri girdi. Kapıda durarak bir Schüchlin'in kat kat kırmızı ensesine, bir Bastian'ın

şaşkın yüzüne baktı. Schüchlin, «Bunun karşılığında en büyük derdinizden kurtulacaksınız. Taksitleri ben üstlenirim.» Johann adamın tek cümlesinden bile ne istediğini anlamıştı. Ama Bastian bir şey anlayamıyordu. Sürekli, «Ne, ne?» deyip duruyordu. Schüchlin, «İyice sıkışmışsınız.» dedi. Bastian, «Ben mi, ben mi?» dedi. Schüchlin, karşısındaki adamın oturduğu sandalyede kıvranışını izlerken, kendi sandalyesinde rahatça oturmanın ne demek olduğunu ilk kez şimdi kavrıyordu. Sonra, «Ama bu gizli bir şey değil. Sözlerimle sizi kırmak istemedim, komşum.» dedi. Bastian, «Bunu da kim çıkardı.» dedi. «Bunu kardeşiniz Konrad söyledi. Taksitleri ödemekte güçlük çekiyormuşsunuz.» Schüchlin ayağa kalktı ve «Duvar öyle kalacak öyleyse...» Bastian'ın yüzüne, şimdi tulumbanın bu tarafına çekilen yeni duvarın gölgesi vuruyor ve onu daha yaşlı gösteriyordu. Tulumba için toprağa delik açılırken çıkan sesler arasında, gelecekte yapacağı işler ve kazanacakları konusunda, tabi gene kötü duygular ve korkularla karışık hayaller kurarken yüreğinin nasıl attığını anımsadı. Üç gün boyunca evlerinden toz eksik olmamıştı. Karısı sürekli olarak masayı, sandalyeleri ve yerleri silmişti. Johann bu çözümün Bastian için iyi bir fırsat olduğunu düşündü. Kastrizius uyarı mektupları göndermekten vazgeçmemişti. Haciz işlerine girişmemesi için bir nedeni olamazdı. Johann, Schüchlin'in yuvarlak, taranmış başına baktı. Schüchlin arkasını dönünce Johann'ı gördü. El sıkıştılar. Johann'ın soğuk bakışları Schühlin'i afallattı.

Johann'ın görünüşünde Schüchlin'i şaşırtacak bir şey yoktu. Burun delikleri genişledi. Ama Schüchlin henüz kendisine gelemeden, köyün içinden güçlü bir müzik duyulmaya başladı. Beklenmedik anda çalmaya başlayan flüt, akordeon ve ağız armonikası seslerini türkü ve şarkıların karışımı bir gürültü bastırdı. Schüchlin, Johann ve Bastian sesi duyunca dışarı çıktılar. Aşağıdaki alanda Konrad Bastian'ın evi önünde

Sophie Bastian'ın çeyizini Merz'lerin evine taşıyacak olan araba duruyordu. Arabaya atlar koşulmuştu. Çalgıcılar çevrelerine rasgele toplanmış bir gurup gencin arasında kendilerinden geçmişcesine çalıyorlardı. Evden çıkan her parça, gece mi gündüz mü kullanılacağına bağlı olarak aaa ya da ooo sesleriyle karşılanıyordu. Çeyizin zenginliği, müzik ve özellikle atların köy içindeki alışılmamış görüntüsü -Merz'lerin tarlaları güneyde, Bilingen yakınlarındaydı- Schüchlin ve Bastian'ı o kadar etkilemişti ki, herşeyi unutmuşlar, sürekli olarak iyi komşular gibi kadeh tokuşturuyorlardı.

II

Bastian'ın aceleyle yolladığı Johann, kente giderken düğüne gelen bir sürü insanla karşılaştı. İki kız ellerindeki koca renkli kartonlarla okuldan koşarak çıktılar. Hizmetçi kız, Konrad Bastian'ın evinden bir teneke dolusu makarna götürdü. Küçük bir çocuk ağız armonikası ile biraz önce çalınan ezgiyi çıkarmaya çalışıyordu. Çitlerin arkasında duran, düğüne çağrılmamış yüzler, kırgın ve üzüntülüydü. Birçok evde bayraklar dalgalanıyordu. Merz ve Bastian'lar kendi evlerindeki bayrakları çıkarmadığı için tüm evlerdeki bayraklar seçim gününden beri yerlerinden indirilmemişti. Seçim bayrakları bütün hafta süresince düğün bayrakları olmuştu. Johann köyden çıktığında iki küçük yeşil arabanın, otlağın kenarında durduğunu gördü. Sahipleri bir atlıkarınca ve bir poligon kuruyorlardı. Panayır arabaları normal olarak her hasat sonu Beuren'den yola çıkarlardı. Bu kez yaşlı Merz onları önce buraya getirmişti. Karısının memleketinin geleneğine uyarak üç gün sürecek düğün boyunca konuklarını eğlendirmek istiyordu.

Johann onlara yardım etmeyi çok isterdi, ama he-

men kente gitmesi gerekiyordu. Önce Kastrizius ile konuşacaktı. Bastian, belirli zorunluluklar sonucu ulaştığı kararın kabul edileceğinden şüpheliydi. Ama Johann bu çözümün Kastrizius tarafından dikkate alınacağını tahmin ediyordu. Sonra bir saatliğine Wolf'un atölyesine uğrayacaktı. Kısa ve sonuçsuz tartışmalarından sonra sözden çok işte anlaşmışlardı. Bugün iki bildiri hazırlayacaklardı.

Johann, Marie'yle birlikte sazlıkların içine girdikleri yere geldi. Son kez kente birlikte gitmelerinden beri Marie ortadan kaybolmuştu. Belki de gözyaşlarıyla ıslanmış yüzünü ondan gizliyordu. O gün geri dönerlerken karanlık yolda ağladığını farketmişti. Ormandan aydınlığa çıktıklarında kendiliğinden susmuştu. Johann onu teselli edecek cesareti kendisinde bulamamıştı. «Geri döneceğim.» demeye utanmıştı. Ormanı çıkınca önde yürüyen kişiyi tanıdı. Gidenin arkasından seslendi: «Kösslin!» Kösslin onun sesini tanıdı ve durdu. Kösslin ona Breideis'la konuşmak istediğini ve sonra çalışma belgeleri için devlet dairesine gideceğini anlattı. Johann neden Kastrizius'a gittiğini aktardı. «Senin Bastian kendini çok zorladı. Çemberi kırmak istiyordu. Şimdi gününü gördü.»

Johann karşılık vermek istedi, ama bir şey söylemek için dilini ısırdı. Yalnızca şunu sormakla yetindi: «Bir insan çocukları için neden çevresindeki çemberi kırmak istemesin?» «Bizlere babalarımız ne bıraktı ki?» «Ama Kösslin, ben oğluma çok daha iyisini bırakmak isterim.» Kösslin güldü: «Hani senin ufaklık?» Johann karşılık vermedi. Bir süre gittikten sonra kendi kendine, «Dört duvar, bir çatı, bir döşeme.» dedi. «Ne, ne?» «Yok bir şey, Kösslin.»

Demir köprüyü geçtiler. Johann başını birahane tarafına çevirdi. Çınarın altındaki masalar boştu. Parka geldiler. Çimler hâlâ yeşildi. Bakımlı tarhlar içinde renk renk dalyalar vardı. Kösslin Johann'dan ayrıldı ve beyaz evlerden birine, Breideis'ın evine

gitti. Johann pazar alanını geçerek Kastrizius'un dükkanına doğru yürüdü.

III

Masalar, Merz'in bahçesinin yanındaki çayıra atnalı biçiminde dizilmişti. Daha sonraları, Merz'in bu düğün için kendini çok zorladığı konuşuldu. Miras kendisine kaldığında genç Merz de böyle dedi. Aslında yaşlı Merz kendini hiç zorlamamıştı. Ölüm saatleri yaklaşmış bir adamın, hâlâ gözünde yaşattığı bir olay için yaptığı masraflar kendisini zorlama sayılabilir miydi? Yaşlı Merz, Naphtel'e söylediği gibi beş yıl daha yaşamadı; ertesi yaz öldü. Belki de ölümü iç sıkıntısı olarak değil de, yürek ferahlığı olarak önceden duymuştu. Şöleni bunun için düzenlemişti. Böyle bir şölende akılı başta tutan bağlar kopardı; cimri yüreği göğüste tutan, mahzenin parmaklıklı kapısını, reçel kavanozlarının kapağındaki gutaperkayı, eti tütsü bacasında tutan bağlar... Mersin ağaçlarının beyaz çiçeklerini, ister düğme deliklerine taksınlar, ister başlarına dolasınlar, bu düğünde Merz için çocukları, öteki konuklarla aynı değer ve anlamdaydılar. Gözlerinin önünde, şimdi yanında oturmakta olan kısa boylu, şişman, içine kapanık karısı Babette Andernach'la evlenirken yaptığı düğün vardı. Çevrede belli bir adı ve saygınlığı olan herkesi çağırmak istediğinden, oğlunun da bahçecilik yapan Kunkel'i, Beuren'li Müller'i ve Saldırı Birliği önderi Zilicch'i çağırmasına ses çıkarmamıştı. Genç Merz, Zillich'in ayağına giderek düğün bittikten sonra onlara katılacağına söz vermişti.

Düğün alayı kiliseden dönüp bahçedeki çalgıcıların müziğe ara verdiği bir an konukların atnalı masaları görünce çıkardıkları «aaa» sesleri yaşlı Merz'i çok mutlu etti. Evlenen iki çift, atnalının ortasına dü-

şen masaya oturdular. Luise hiç bu kadar gururlu ve gösterişli olmamıştı, sessizce çevresine bakınıyordu. Sophie'nin yüzü bile ortada yoktu. Duvağın çevrelediği incecik bembeyaz tenin üzerine kirpiklerinin gölgesi düşmüştü. Bazı konuklar çocuklarını da getirmişti. Ya anneleriyle babalarının arasına sıkışmışlar ya da onların dizlerinde oturuyorlardı. Daha yemek ortaya gelmeden önce çocukların ağızları ve elleri yapış yapış olmuştu. Duayı yaşlı Merz okudu. Yüreği tıp tıp atmasına rağmen sakalını kımıldatmamaya çalışıyordu. Çorba kazanı ortaya getirildi ve taslara çorba dolduruldu. Çorbanın içinde makarna, köfte ve bir miktar maydonoz vardı. Yaşlı Merz ve karısı, ilk kaşıklarındaki çorbaya mutlu gözlerle baktılar. Adı şimdi Luise Rifke olan Luise Merz, her zamanki gibi sessizdi ve çok yiyordu. Öğretmen de çok yiyordu. Bu evlilik hakkındaki olumsuz düşünceleri son haftalarda giderek artmıştı. Ama şimdi, ağzının kenarından dışarı taşan makarnaları diliyle yakalayınca; bahçedeki müzik yeniden çalmaya başlayınca; hizmetçi, et kızartmasının habercisi olarak, üzerinde tabak tabak kavrulmuş patates, salata, sebze ve salatalık dolu koca bir tepsiyle dışarı çıkınca ve gerçekten güzel görünen Luise'ye baktıkca bu evliliği kabullenmişti. Bunu kabullenmesinin önemli nedenlerinden biri, artık hiç bir şeyin değiştirilemez oluşuydu. Sophie ağzına tek lokma bile götürmedi. Genç Merz ona fısıltıyla, «Ye!» dedi. Sophie kaşığı ağzına götürmeden dudaklarını oynatmaya başladı. Genç Merz bir eliyle kaşığı tutarken diğer elini kızın dizine koydu. Sophie gözlerini açtı. Kendisini içine alan, yüzlerden oluşmuş halkaya baktı. Köftelerin şişirdiği avurtları, ağızlardan sarkan makarnaları, yağlı burunları gördü. Kendisini çoktan unutarak çorbaya dalan annesiyle babasına baktı. Yılbaşına doğru evlenecek olan Niklas ve nişanlısı Johanna, kendileriyle alay edilmesine aldırmadan masanın altından elele tutuşmuş, birisi sol eliyle, di-

ğeri sağ eliyle çorbayı kaşıklıyorlardı. Mutlu gibi görünüyorlardı. Küçük bir çocuk elindeki kaşıklarla çorbaya vurdu, bir tokat yedi ve zırlamaya başladı. Beuren'li Müller sürekli olarak Zilich'e bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Zillich arada bir yanıt veriyordu. Çatık kaşlarıyla sürekli yiyordu. Müller'i çoğunlukla üçkağıtçı olarak görürdü. İki patlama noktası arasında çoğunlukla böyle suskun ve sessiz olurdu. Konuklar arasında Niklas ve Kunkel'i görmek onu rahatlatıyordu. Karısı gelmemişti; büyük bir olasılıkla çağrılmamıştı bile. Çorbayı düşünceli düşünceli kaşıklıyordu. Alışkın olduğu üzere, daah iyi doyabilmek için her kaşıktan sonra ekmekten bir lokma koparıyordu. Müzik, yabancı yüzler topluluğu ve yemek kokuları onu yormuştu. Keşke buraay gelmeseydim, diye düşündü. Genç Merz'ten hoşlanmıştı. Bu zengin köylü oğlu, gurubuna katılmak için kendisiyle konuşmaya Botzenbach'a gelmişti. O zaman memnunlukla evet demişti. Şimdi iri gövdesinin bunun üzüntüsüyle dolduğunu hissediyor, bundan utanıyor ve duygularını herkesten gizlemeye çalışıyordu. Ekmek yemekten vazgeçti. Çorbanın tadına vardı.

Hizmetçi geldi ve şarapları doldurdu. Yaşlı Merz'in mahzeninde babasından kalma bir miktar daha beyaz şarap vardı. Babasının zamanında her varlıklı köylünün nehir kenarında kendine ait bağları olurdu. Şimdi oraları tarla haline gelmişti. İkinci hizmetçi patates ve sebze tabaklarını dağıttı. Yaşlı hizmetçi et kızartmasını getirdi. Konukların yüzü güldü. Biraz sonra kızarmış ya da doldurulmuş piliçlerin gelmesi gerektiğini düşündüler. Çünkü çorbada tavuk etine rastlamışlardı. Merz'ler ve Bastian'lar aralarında kadeh tokuşturdular. Tüm konuklar kadehlerini tokuşturdu. Öğretmen ve Luise bardaklarını kaldırdı. Genç Merz ve Sophie bardaklarını kaldırmadı. Sophie, Merz'in elini itmek için uğraşıyordu. Merz elini masanın üzerine koydu. Sanki kızı asla elde edemeyecekmiş gibi

bir şüpheye kapıldı. Sophie ikinci kez gözlerini açtı. Artık gözleri küçülmüş, ağızları büyümüş olan yüz yığınını gördü. İlerde oturanın, ötede tıkınanın dişleri arasına marul parçaları girmişti. Babasının umursamaz yüzünü önce yakınında gördü. Sonra yüz, masanın bir başka yerine, en kötü yere kaydı. Korktu, bu yüzün amcasının yüzü olduğunu unutmuştu. Genç Merz, «Ye, ye.» diyordu.

Christian Kunkel bitişik gözleriyle büyük porselen taslar içindeki turpları ve marulları inceledi. Hepsi kendi serasında yetişmişti. Beuren'li Müller'in yeğeni, onyedi yaşlarındaki, zayıf, sevimli ve mavi giyimli, saçlarını arkaay toplamış kız, Kunkel'den oldukça uzakta oturuyordu. Kunkel bu kızın kendisine yakışıp yakışmayacağını düşündü. Kendi kendine bu soruyu, evet diye yanıtladı. Hemen kolları sıvadı, kıza baktı, kız da ona baktı ve kızardı, gevşedi. Masanın altındaki bir şey onları birbirine yaklaştırdı. İkisi de aralarındaki konukları kovup birbirlerine yaklaşmayı çok istiyordu.

Erkekler sırayla ayağa kalkarak konuşma yaptılar. Bazıları yalnızca yeni evli çifti ve ailelerini kutlamakla yetinmeyip, tüm ulusa ve tüm halka mutlu ve iyi yıllar diliyordu. Oturanlar, dolu tabakların önünde sabırsızlıkla bekleşirken konuşmaların bitmesini diliyorlardı.

Niklas ve Johanna ikide bir bardaklarını değiştiriyorlardı. Biraz sarhoş olmuşlardı; öpüştüler. Öğretmen iyice kafayı bulmuş ve neşelenmişti. Luise ise çok yediği gibi çok da içiyordu ama sakindi, davranışında bir değişiklik olmamıştı. Genç Merz bardağı iki eliyle tutarak kafasına dikiyordu. Sanki damat değil, kuraklıktan çıkmış herhangi biriydi. Sophie artık çevresine bakınmıyordu. Ama çevresine bakınsa da bakınmasa da konuklar başını çatlatırcasına beyninde dönüyorlardı.

Zillich, duymak istediği bir şey varmış gibi kulak

kabartmış konuşmacıları dikkatle izliyordu. Şimdi üzüntüsü yüreğine işlemişti. Hızlı içiyordu. Yaşlı Merz'in oğlunu evlendirmesi böyle oluyordu demek. Zillich, Merz'lerin mahzeninde yıllanmış şaraptan bir bardak tatdıktan sonra üzüntüsü yerini buldu. Büyük oğlunu düşündü. İki aylıkken boğmacadan ölen ilk oğlunu... O zamanlar karısının çocuk doğurmasına alışık değildi. O zamanlar çocukların öksürükten ve kasılmadan ölmesine alışık değildi. Kasları karnına baskı yaptı, ikinci bardağı yuvarladı. İsteklerini yerine getirseydi içeri atılırdı. Ne taraftan bakarsa baksın kendisine şunu soruyordu: Senin gibi zavallı bir solucanın düğünde ne işi var? Seni ayağımın altında ezeceğim Merz, diye düşündü damada bakarken. Herşey karmakarışıktı.

«İç, içmelisin.» Sophie bir şey yememişti, bardağı aldı ve zorla bir yudum içti. Genç Merz, o bardağını masaya koymadan, bardağımı bardağına çarpabilirsem benim olur, diye düşündü. Aceleyle göğsüne doğru kolunu uzattı ve bardakları çarpıştırdı. İkisi de korktu. Ama Merz kendini hemen toparladı ve gülmeye başladı.

Müllerin onun amcası olduğunu düşünüyordu Kunkel. Ama babası kim, o da konukların arasında mı? Onun nesi var? Ben adalet için çalışan bir insanım. Herkesin borcu var. Benim sera işi iyi gidiyor. Bu işi nasıl yoluna koyacağını düşünürken, Beuren'li Müller'in yeğeni, Christian Kunkel'i masanın altından kendine çekiyordu.

Yaşlı Merz başını çevirmiyordu, sanki sakalı kurşundan yapılmıştı. Yalnızca gözlerini oynatıyordu. Konuklarının kırmızı ve beyaz yüzleri, aylardan oluşmuş bir halka gibi çevresine ışıklar saçıyordu. Herşey hoşuna gidiyordu: İçerden kendisinin ısıttığı gövdesine düşen güz ışıkları, akordeonun sesinden daha ağır düşünceleri bile silip götürebilen müzik...

İkinci bardağı bitirdikten sonra içindeki kopuş

gerçekleşmişti. Oğlu hangi güçlükle karşılaşırsa karşılaşsın, kendisi bu güçlüklerden yakasını zamanında sıyıracaktı

Andreas Bastian, abisinin düğününden bir bahaneyle hemen ayrılmak istiyordu. Geleneklere daha fazla ters düşmemek için karısına bir süre daha orada kalmasını söyledi. Konrad Bastian'ın evinin yakınlarına geldiğinde, birdenbire kızı Dora'nın yüzünü gördü. Köy yolunun yukarı tarafından beyaz bir alev kendisine doğru akıyordu. Uçlarına iki kova asılmış kalın taşıma sopası omuzlarındayken zincire vurulmuş bir tutsak gibi görünüyordu. Babasını gördüğünde kovaları hemen yere indirdi. Ama bu işi öyle beceriksiz yapmıştı ki ayakkabılarına su doldu. Taşıma sopasını kovaların üzerine koymak ve yüzünü babasından gizlemek için yere eğildi. Üç gün önce Konrad Bastian, Dora'nın hemen işe başlayıp başlayamayacağını sormuştu. Düğün nedeniyle evde işten geçilmiyordu. Andreas Bastian, kızının açık renk, ince ve ortasından ayrılmış saçlarına baktı. Konrad Bastian'la karısının bunu kıza ve kendilerine eziyet olsun diye düzenlediğini biliyordu. Şaşkınlığını gizledi ve sordu: «Sizin çeşme akmıyor mu?» «Düğün süresince orada çamaşır var.» Kız eğildi, sopayı omuzlarına koydu. Bastian arkasını döndü ve kızının güçsüzlükten titreyen ensiz omuzlarına baktı.

IV

Johann, Wolf'lardan çıkarak belediye binasının önünden geçiyordu ki, içeri girmekte olan Kösslin onu görmüş, biraz bekledikten sonra köye birlikte dönmeyi önermişti. Johann da onunla birlikte merdivenleri çıkarak pencerenin altındaki banka oturdu. Kösslin hemen içeri çağrıldı. Biraz sonra sinirli bir şekilde dışarı çıktı. Belgelerinden biri eksikti, bir daha gelmesi

gerekiyordu. «Hepsi böyledir. Hadi gidelim.» Söyleyerek merdivenlere doğru yürüdüler. Johann birden durdu, hatta Kösslin'in kolunu sıkmaya başladı, duvardaki kendi resmine bakıyordu; kendine hakim olamamıştı, gözlerini resme dikmişti. Kösslin de onun baktığı yere baktı. Johann, Kösslin'in kolunu hâlâ acıtırcasına sıktığının farkında değildi. Kösslin de bunun farkında değildi. Oldukları yerde duruyor, resme bakıyorlardı. En sonunda Johann Kösslin'in kolunu bıraktı. Sonra, «Her neyse, gidelim.» dedi. Kısa bir süre daha resmin önünde durduktan sonra kendine gelerek koridoru geçti, merdiveni indi. Kösslin yanındaydı. Hiç olmazsa Kösslin yanımda, diye düşünüyordu. Ona bakma isteği duymuyordu. Düşündü: Hemen Wolf'a ...anlamsız. Düşündü: Hemen uzaklaş... doğru. Şimdi pazar alanındaydı, Kösslin'in yüzüne bakmak zorunda kaldı.

Kösslin'e baktı, Kösslin de ona baktı. Sakindi, ama o da biraz sararmıştı Yine başlarını yere çevirdiler ve konuşmadan yürüdüler. İlk bakışmalarından sonra sanki uzun bir zaman geçmiş ve başka bir yerde buluşmuşlar gibi yeniden bakıştılar. Kösslin, «Seninle bir kez daha konuşmayı çok isterim.» dedi. Johann, «Ben de konuşmak istiyorum.» dedi.

İkisi de soluk aldılar. Kent kapısını ve parkı geçtiler. Kösslin, «Neden Johann, bunca zamandır benden sakladın? Seni yemezdim ya!»

Johann, «Kimin kimi yiyeceği dışardan belli olmuyor.» dedi.

Kösslin, «Sen de bir şey belli etmedin.» dedi.

«Tanımak? Kimsenin içini dışına çeviremezsin.»

Kösslin, «İlk zamanlar arada bir kızıl olduğunu düşünürdüm. Partidesin, değil mi?» dedi.

«Hayır, değilim. Ama kızılım.»

«Bunu senden beklemezdim, seni anlayamıyorum...» (Beni anlamalı ama, diye düşündü Johann, anlamalı beni, anlamalı. Yoksa durumun çok kötü olur.)

«Ama beni anlamalısın, Kösslin.» Sözünü kesti ve düşünmeye başladı.

Kösslin onun düşünmekte olduğunu hissetti. Merakla beklemeye başladı.

Yürek atışları, düşünürken ikisini de rahatsız ediyordu. «Bu yolla bir şeye ulaşamayacaksın, Kösslin. Kunkel'in istediği senin istediğinin tam tersi. O kendisine bir uşak istiyor, ucuz bir uşak. Ucuz bir uşak. Ucuz bir uşak olmak ister miydin?»

«Bir efendi ve bir uşak olması iyidir. Hiç olmazsa belli bir düzen vardır. Hele uşak bile olamayan iki kişiden, iki hiçbirşey olmayandan çok daha iyidir. Sizin istediğinizden çok iyidir. Bu düzende her şeye bir çomak sokulursa, ortaya karmaşadan başka bir şey çıkmaz. Onu da çöpe at gitsin.»

«Evet, Kunkel'le senin arana bir çomak sokulacak, ama Kunkel'in kıçına çivi dürtülmeyeceği için, o ömür boyu eğerde kalacak.» Koruya geldiler. Johann, Kösslin'in soluyuşundan, düşünmekte olduğunu anladı. Koruya çıkıncaya dek konuşmadılar. Ama suskunlukları ikisini de çelik sözcükler gibi sıkıyordu.

«Bu yaşam, yaşam değil.» dedi Johann. «Yoksa mı?» «Çok çok iyi değil.» «Emekçinin önüne çıkanın göğsüne, onu yanlış yola sürükleyenin kafasına bir tane vuracaksın.»

«Ben emekçi değilim. Ben değilim.»

«Yaa? Sahi mi? Artık emekçi değil misin? Benim için emekçi olmak, bu büyük boğuşmada hiç kimsenin elimden alamayacağı bir sandır. Benim için emekci olmak şimdi içinde bulunduğum gibi kötü bir durumdan kurtulacağıma olan inançtır.»

«Bir insanın başka birinin hem uşağı hem dostu olabileceği senin kafana girmiyor, Johann.»

«Hayır, bunu kafam almıyor. Onlar sana bir gömlek armağan etmişler, sen onlara derini sunuyorsun. Önüne bir parça kemik atılmasına razı olma. Gözün kör mü? Onlar sana bir düğme veriyorlar, sense onla-

ra para vermişler gibi teşekkür ediyorsun.»

Koruyu çıktıklarında beklenmedik bir şekilde, koca bir orgun gürültülü melodisini duydular: «Otlaktaki atlıkarıncanın... Yüzlerindeki tasasız ifade kayboldu, kaşlarını çattılar. Otlağa yaklaştıkça, yemekten, sonra eğlenmek için panayır yerine gelen düğün kalabalığının gürültüsünü işittiler. Kösslin uzaktan Kunkel'i gördü ve irkildi. Durdu, Johann'a elini uzattı. «Daha konuşacak çok şeyimiz vardı.»

«Dur bakalım, yeni başladık.»

Johann eve yürüdü. Bastian'ın garip bir şekilde kımıldamadan masada oturduğunu ve elleriyle yüzünü kapamış olduğunu gördü. Johann, Bastian'ın bir an önce odadan çıkarak kendisini düşünceleriyle yalnız bırakması için sabırsızlanıyordu. Bastian'ın Kastrizius'da neler olduğunu sormaması dikkatini çekmedi. Bastian'ın ellerini birden yüzünden çekerek, biriyle konuşmaya can atan bakışlarla kendisine baktığı da dikkatini çekmedi. Johann yere eğildi, eskiden Dora'nın yattığı sedirin altındaki sırt çantasını çıkardı. Burada şimdi Dora'dan sonra gelen en büyük iki çocuk yatıyordu. Bastian sessizce dışarı çıktı. Johann ayağa kalktı. Şaşkın şaşkın çevresine bakındı. Biraz önce Bastian'ın nasıl umutsuz bir şekilde sandalyeye çökmüş olduğunu o an kavradı. Bastian'lar düğüne çağrılı oldukları için ahırdaki işlerin kendisine kaldığını anımsadı. Ortanca çocuğa baktı. Bu çocuk güçsüz olduğundan çevreye zarar veremeyeceği için her zaman evde bırakılırdı. Kapıya kadar sürünmüş, orada oynuyordu. Koca kafası omuzuna düşmüştü. Saçları darmadağınıktı. Öteki çocuklar neredeydi? Belki Dora'nın yanında durmasına izin vermişlerdi. Kafası çatlayacak gibi oldu. Bilmediği bir nedenle, Kösslin'in yarına kalmadan yanına geleceğini düşündü. Şimdi ayakkabılarını çıkarmak ve eskilerini giyerek ahıra gitmek istiyordu. Eğildi, vazgeçti. Doğrularak düşünmeye başladı. Kösslin ile ilk tanıştığından beri neler

konuştuğunu anımsamaya çalıştı. Birden sırt çantasını açtı, iki odada kendine ait ne varsa çantaya doldurdu ve bir parça da ekmek koyarak çantanın ağzını bağladı.

V

Kunkel, Breuen'li Müller'in yeğeniyle konuşmak için yemekten kalkılmasını sabırsızlıkla beklemişti. Terslik çıkmadı. Müller, Kunkel'in kıza baktığını görmüş ve masasındakilerden Kunkel hakkında olumlu bilgi edinmişti. Kızla birlikte yürüyen Kunkel'in yanına yaklaşarak birkaç ortak tanıdığı anımsattıktan sonra onu Beuren'e davet etti. Müller, Kunkel ve şimdi ayaktayken otururken olduğu kadar uzun boylu ve güzel görünmeyen kız, yolda durmuşlar, birbirleriyle konuşuyorlardı. Öteki konukların tümü Merz'in bahçesinden otlağa gitmişler ve orada bulunan diğer köylülere karışmışlardı. Diğer köylüler düğüne çağrılı olmadıklarından panayırda eğleniyorlardı.

İki poligon kurulmuştu, birisi tüfek atışı, öteki top atışı içindi. Atlıkarınca dönmeye başlamıştı bile. Dönenler yakalasın diye ortaya bir de halka asılmıştı. Kısa boylu, şişman Paul Algeier atış poligonuna yaklaştı, koca tüfeği yumuşak yanağına dayadı ve iyice nişan aldı. Ama yel değirmeninin kanatları dönmedi, saatin tokmağı vurmadı, Çinli kafa sallamadı. Parası bitti. Zillich, Niklas ve nişanlısıyla yaklaştı, gülerek Paul'ün omuzuna vurdu, elindeki tüfeği aldı. Çabucak nişan alıp attı. Bedava atış kazandı. Yavaş yavaş Züllich'in çevresi, onun nasıl atış yaptığını görmek isteyenlerle doldu. Elle top atış poligonu iş yapmıyordu. Zillich'in sıkıntısı şimdi dağılmıştı. Onu sıkan şeyleri içine atmıştı. Şurasında burasında hâlâ biraz sıkıntı hissediyordu, ama artık düşünmüyordu. Adamlarından üçünün yanında bulunması, herkesin kendisini

seyretmesi ve evine götürebileceği bir şeyler kazanması onu sevindiriyordu. Tetiği her çekişte yüreğini saran şey biraz daha gevşiyordu. Ateş ettiği saniyeler içinde dertsiz ve mutluydu.

Birdenbire atlıkarınca yönünden bağırışlar geldi. Tüm atlar üç tur süresince doluydu. Tam dördüncü tur başlamak üzereydi ki, Neugebauer yanında büyücü karısıyla otlağa girdi. Kadın iyi giyimliydi, ama yolda eteğinin uçlarına basmıştı. Boş bir at gördü, kocası bırakmak istemedi; yalvardı. En sonunda kocasını dinlemedi, onu orada bırakarak ata bindi. Köylüler kadını farkeder farketmez atlıkarıncaya binmekten vazgeçip atlardan indiler. Atlıkarıncanın sahibi bir tek bu kadın için motoru çalıştırmayı istemedi. Sonra kadının birkaç tur atmadan aşağı inmeyeceğini anlayınca atlıkarıncayı döndürmeye başladı. Son hızla döndürüyordu. Bütün köylüler şimdi atlıkarıncanın çevresinde toplanmış tek başına dönen Neugebauer'in karısını seyrediyor, gülmekten katılıyorlardı. Arada bir, olduğu yerde büzülmüş kalmış Neugebauer'i dürtüklüyorlardı. Ama o da yukarda çığlıklar ata ata dönen karısına bakıyordu. Ortada halka asılıydı. Kadın herkes kendisini izlerken bu halkayı tutmak istedi, Kolunu uzattı ve sıçradı. Ama çok hızlı döndüğü için başarılı olamadı. Seyredenler gülüştüler. «Yakala!» Artık gözü bir şeyi görmez olmuştu; atıldı. Ama o kadar hızlı atılmıştı ki, halkayı tuttuktan sonra havada asılı kaldı. Atlar bomboş olarak iki kez daha döndü ve durdu. Bekleşenler heyecanlandı. Zillich atış poligonundan gelerek kadını aşağı indirdi. Gerilmekten kemikleri sızlayan kadın, acıdan inleyerek kocasının yanına sokuldu. Neugebauer, «Bekle bakalım, hele bir eve varalım...» dedi.

Zillich'in atış yapacak parası kalmamıştı. Biraz sonra Merz'lerin evine çağrıldılar. Hava serinlediği için bahçede durmayarak eve girdiler. Zillich için herşey birdenbire eskisinden daha da kötüleşti.

Otlağa gitmemiş ve hiç para harcamamış olan Kunkel, kimseye çaktırmadan eve gitmeyi ve biraz çalışmayı düşünüyordu. Çünkü Müller'in yeğeni ile bugünlük yapacak bir şeyi kalmamıştı. Kösslin'in yanına yaklaşması çok işine geldi. «Hadi, hemen bahçeyi sulayalım.» Sonra ekledi: «Kentte uzun kaldın.» «Ne yapsaydım?»

«Sen şimdi önden git, hemen başla, hadi, hadi! Ben biraz daha kalayım.»

Bana neden hadi dedi. İki kez hadi dedirtecek ne yaptım? diye düşündü. Kösslin. Saçma. Neden hadi demesin. Yoksa Johann benim aklımı mı karıştırdı? İkisi de yavaş yavaş otlaktan ayrıldı. Kunkel ona evde yapılması gerekenleri anlattı. Kösslin huzursuzlandı, «Tamam, Kunkel.» Öyle de olsa, böyle de olsa bu adam benim sorumlum, diye düşündü. Üstümdeki bu yükten hemen kurtulmalıyım. Ve binlerce kez Johann'a acısam da... Güçlükle, «Baksana Kunkel, başıma neler geldi...» dedi.

Düğün sahipleri, yeni evli çiftler ve en yakın akrabaları bardaklarının başında kalmışlardı. Çok içmediler; çok içmek burada iyi karşılanmazdı. Kayın ormanından hafif bir rüzgâr esiyordu. Kalkmak üzereydiler. Tam o anda yaşlı Merz evden çağrıldı.

Kösslin Kunkel'e, «Paraya karışmak istemiyorum. Para beni hiç ilgilendirmiyor.» dedi.

Kunkel, «Bırak bunu şimdi.» diye karşılık verdi. Kafasında bir düşünce ağı oluşmuştu. Bu işten yararlanma, para ve düğün. «Bunu yaşlı Merz'le ben hallederim. Zaten sen şimdi eve gideceksin.»

Kunkel, Kösslin'in yüzünün onu tanıdığından beri hiç görmediği bir ifadeye büründüğünün farkına varmamıştı.

Kösslin bir an duraksadı. Sonra kendisine herşeyi unutturan ağır çalışmaya büyük bir açlık duyarak birden eve doğru koşmaya başladı.

Biraz sonra yaşlı Merz bahçeden geldi. Üzerinde-

ki şölen havasını hemen attı. Bakışları keskindi. Kunkel'i dinledi.

«Bu iş tamam, Kunkel. Herşeyi önceden hallettim. Elimden kaçmaması için önlem aldım. Söylediğin yeni bir şey değil, Kunkel.»

Masanın çekmecesinden üzerinde bir gün öncesinin tarihi ve damgası olan kendi dilekçesini çıkardı.

«Şimdi, bırakalım kendisini güvencede hissettiği yerde kalsın. Birazdan yeğenimi orman idaresine yollayacağım. Reisinger Hanomag ile jandarmaları getirmeye gitsin.»

Yaşlı Merz, olayın bu şekilde sonuçlanmasından şaşkın ve kızgın olduğu her halinden belli olan Kunkel'e bakarak zevklendi.

VI

Johann askıları sıkıladı. Telaşlı adım sesleri duydu. Aklına hemen Kösslin geldi. Kunkel ve Niklas'ı bahçede görünce şaşırdı. Niklas hemen koluna sarıldı: «Şimdi yakaladık seni.» Johann, bir Niklas'a bir Kunkel'e baktı, biraz gülümsedi. Yoldan gelen deve adımlarına benzer, telaşlı adım seslerini işittiler. Zillich çitin kapısını tekmeyle açtı. Kendi yoksulluğunun nedeni olan düşmanı eline geçirmiş gibi yüzü kıpkırmızı kesilmişti. Johann'ın yüzü de değişti, birden patladı. Üzerine atılmasına fırsat vermeden Zillich'in boğazına sarıldı. İşte o an sessizlik sona erdi. Herşeyin içinde varolan yabansılık ortaya çıktı. Gökyüzü ve yeryüzü hemencecik yer değiştirdi. Tulumba, üzerine konulmuş yünleri yere silkeledi, ortanca çocuk birbirine girmiş erkeklerin arasına yuvarlandı ve ağladı. Horoz sanki yeni bir günün doğuşunu haber veriyormuş gibi ötmeye başladı. Zillich, avını kaçırmamak için Johann'ı kolları arasında tutuyordu. Onu yakalamıştı, sıcak ve canlıydı. Onu dizleri üzerine çökertti ve di-

ziyle Johann'ın başına bastırdı. Johann ayağa kalkmak istedi, ama Niklas ve Kunkel onu Zillich'in önüne tuttular. Zillich olanca öfkesiyle vurmaya başladı. Bu yabancı gencin en sonunda kendinden geçtiğini görmüyor, ama hissediyordu. Onu şimdiye dek hiç görmemişti, yüzü kendisine yabancıydı; bu yüze bakmadan önce onu yumruklamıştı. Şimdi onun herşeyini öğrenmişti. Yabancı kanı elinde hissederken kendi damarlarından akıyormuş gibi korkunç bir rahatlama duymuştu. Tüm kara yazgıyı dışarı akıyordu, en azından o an... Bu arada birçok köylü Bastian'ın bahçesine doluşmuştu, en başta Schüchlin. Dikkatsizliği yüzünden kaçırdığı şeylerin farkına varınca ileri atılarak vurmaya başladı. Şimdi bütün erkekler, ona vurma hakkına yalnızca Zillich'in sahip olmadığını anlamışlardı. Herkes kaygılarını yumruk yapıp Johann'a indirdi.

Gürültüye Marie de gelmişti. Johann'ı bir daha görmek istememişti. Onun genç yüzünü ardına kadar açtığı gözleriyle şimdi boş yere arıyordu. İyice zevkine vararak izledikleri oyundan yorulan kadınlar, bakışlarını Marie'ye çevirdiler. Arada bir Marie'yi bu yabancıyla gördüklerini anımsadılar. Marie'nin son günlerde solan toplu yanağına utanç gölgesi düştü.

Bastian tarladan eve çağrıldı. İyi giysilerini giymiş, düğüne gideceği yerde pancar sökümüne gitmişti. Bu davranışıyla kendi kızını yaralayan abisini cezalandırmak istiyordu. Şimdi bahçesindeydi, önce kimsenin dikkatini çekmedi. Titredi. Ertesi gün kendisini, neyin beklediğini biliyordu. Evine nasıl birini aldığı belki içine doğmuştu. Ama soru sormak için çok yorgundu. Tanrıya herşeyi anlatmayı denedi. Kendi korkusu ve bahçedeki büyük gürültü içinden derdini anlatamadı, kendisi de bir şey anlamadı.

Yaşlı Merz'in konuklarının bir kavgayı izlemesine bir diyeceği olamazdı, ama düğünü rezil ettirmek istemiyordu. Hepsini çağırması için küçük hizmetçiyi yol-

ladı. Zilich'ten başka tüm konular geri döndüler. Zilich tarlalar içinden sessizce uzaklaştı. İsteğini fazlasıyla yerine getirmişti. Oberweilerbach'dan uzaklaşmak için attığı her adımda yüreği yeniden sıkışmaya başladı. Bahçesine girip te çocuklarını ters çevrilmiş el arabası üzerinde bağrışıp çağrışarak oynarken, karısını gene masa hazırlarken bulunca, böylesi bir şölenin akşamı çok farklı olması gerekiyormuş gibi korkunç bir hayal kırıklığına uğradı. Beklentisi gerçekleşmediği gibi bir gün içinde çocuklarının üstü başı daha paramparça, karısı daha yaşlı, ve önüne koyulan ekmek daha bayat geldi.

Johann, jandarmalar gelene dek gözaltında tutulduğu Bastian'ın evine taşındı. Yavaş yavaş kendine geliyordu. Bundan sonra olayla ilgilenenler düğüne davetli olmayan, işleri bulunmayanlardı.

Bastian kendisine anlamlı gözlerle bakan bu insanlara, hiçbir şeyden haberi olmadığına yeminler ediyordu.

Biraz sonra karısı geldi. Olup bitenlerden hiç haberi olmamış gibi hâlâ çok sakindi. Kısa bir süre Bastian'ın neler söylediğini merakla dinledi, ona dik dik baktı ve biraz şaşırmış olarak eve girdi. Johann'ın görüntüsü onu korkutmadı; su getirdi, başının altına bir yastık koydu.

VII

Konukların bir kısmı öğretmen çiftini evlerinin önüne dek izledi. Ama ne Luise'nin görüntüsü takıları içinde şimdi daha kibirli, daha havalı görünüyordu ne öğretmenin duruşu, izleyenlerin sevinç haykırışları ile oyunlar oynamalarını sağlayamadı. Konuklar aralarında konuşuyordu. Damadın, gelinin ne istediğini kavrayabilecek yaşlarda olduğunu söylüyorlardı. Eğer kavramazsa, bu güçlü ve becerikli kızın ne iste-

diğini ona öğretmesinin zamanı geldiğini söylüyorlardı.

Okulun önünde çocukların yazdığı büyük bir hoşgeldin yazısıyla ağaç dallarından örülmüş çelenk asılıydı. Son sınıflardan altı kız kapının önünde şarkı söylüyordu. Luise, şaşkınlık belirtisi göstermedi. Sanki onları ilk kez görüyormuşcasına baktı. Birkaç el, avuçlarındaki tahıl tanesini gelinle damadın üstüne serpti. Luise duvağına düşen taneleri silkeledi. Bunlardan biri öğretmenin bıyığına girmişti. Merdiveni çıkarak evlerine girdiler. Ev, alt katta yer alan iki büyük sınıf kadardı. Mutfak, antre, bir oturma, bir de yatak odasından oluşuyordu. Küçük loş odalarda Merz'lerin evinden getirilmiş eşyalar vardı. Yaşadığı sürece öğretmenin annesinin ve kendisinin kullandığı keten örtülü çam karyolaların yerini üzeri yatak yorgan dolu ceviz karyolalar almıştı. Elbise dolabının kapaklarına lavanta demetleri asılmıştı. Luise hepsini sessizce izledi, pencereden dışarıya baktı. Aşağıdaki okul bahçesinde bir barfiksle bir cimnastik aleti vardı. Odaya döndü. Öğretmen ellerini tuttu. Luise bakışlarını sakince ona çevirdi. Öğretmen onun ellerini bırakmak zorunda kaldı. Bu iri ve hareketsiz, gelinlikli kızın neresinden ve nasıl tutacağını pek kestiremiyordu. Birden sinirlendi, kızı kolundan yakaladı ve sarstı. Kız hâlâ sakindi, yüzündeki ifade değişmemişti. En sonunda ona arkasını dönerek dikkatlice duvağını çıkardı, özenle topladı ve sandalyenin arkasına astı. Öğretmen yakasını çıkardı, soyundu ve giysilerini askıya astı.

Genç Merz birdenbire sessizleşen evde, karısını merdivenlerden çıkararak eskiden kardeşine ait olan odasına götürdü. İkisi de şimdi kendilerini ancak bir mucizenin ayırabileceğini biliyordu. Kız, kocasına bir kez bile bakmadan ve orasına burasına takılmış duvağını bile toplamadan doğruca pencereye koştu. Evinden kaçmamıştı, kendisini nehre de atmamıştı.

Ama şimdi çiçekli bahçenin üzerinden geçerek, arkasında güneşin batmakta olduğu ormana doğru uçmak istiyordu. Kocası onu adıyla çağırdı. Yerinden kıpırdamadan başını çevirdi. Mat altın sarısı, gökyüzüne, kuştüyü yatak yığınlarına, kızın gelinliğine, duvağına, alnına ve ellerine düşmüştü. Genç Merz ortak yaşamlarında son kez kıza üzüntülü bir şekilde aptal aptal baktı. Akılları durduracak güzellikteki kızın zayıfça yüzü, bu yabancı ışık altında bir an için parladı. Sanki şimdi büsbütün güvencede olduğunu sanıyormuşcasına dudaklarında sakin bir gülümseme belirdi.

Akşam alacası gitti, karanlık bastırdı. Babasının kutsal 1923 yılında bu gün için aldığı beyaz yorganlar karanlıkta ışıdı.

Genç Merz güldü ve ellerini ileri uzattı.

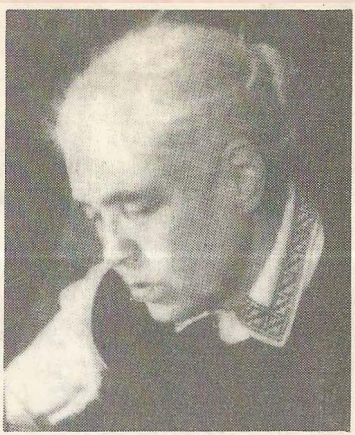
Yaşlı Merz kapının arkasında gülmesini zor tutarak, kızın derinden gelen, «Hayır! hayır! hayır!» deyişlerini ve oğlunun mutlu fısıltılarını dinledi.

VII

Johann'ı sürükleyerek götüren jandarmaların peşinden çok kişi koştu. Sonra onların önüne geçerek köyün çıkışında, yolun iki yanına dizilip aralarından ancak üç kişinin geçebileceği, bağırıp haykıran bir geçit oluşturdular. Jandarmalar, Johann'ın kollarına girmiş onu ayakta durmaya zorluyorlardı. «Yere bas, namussuz herif! Bas yere!» Johann biraz kendine gelir gibi oldu. Her tarafı yandan gövdesini tek bir bütün olarak hissedeceği yerde, bedeninin her yerinde keskin ağrılar duyuyordu. Karnında, sırtında ve göğsünde. Dilini ağzında dolaştırdı, dişlerinden birini tükürdü: Jandarmalardan biri güldü: «Haa, bonbon acı mı?» Asık suratlı yaşlı bir adam olan öteki jandarma dişleri arasından bağırdı: «Yürü! Yürü!» Peşlerinde koşan çocukları azarladı. Çocuklar yerlerinde kaldılar, Jo-

hann'ın arkasından bir kez daha baktıktan sonra evlerinin yolunu tuttular. Johann birbirine yapışmış gözlerini açmaya çalıştı. Köyün çıkışında nehre doğru büyük bir yay çizerek uzanan ormanın başlangıcını seçebildi. Toprak sarıydı. Ormanın üzerindeki gökyüzü de sararmaya başladı. Johann geçtikten sonra yeniden dönmeye başlayan atlıkarıncanın gıcırtılı müziği kulaklarının uğultusuna karıştı.

Oberweilerbach'ın uzaktaki tarlalarının yanından geçiyorlardı. Tarlada çalışan bir köylü, iki jandarmanın aralarına aldığı adamı neden kente sürüklediklerini anlamak için yola doğru biraz ilerledi. Algeier pancarları sökmeye başlamıştı. Johann'ı tanıdı, herşeyi kavradı ve ürperdi. Dağınık sakalları titremeye, çeneleri hızlı hızlı oynamaya başladı. Elindeki çapayla yolun kenarına kadar yürüdü. Çapa elinden düştü. Bir ölü ya da vaftiz olmaya giden bir çocuk geçiyormuş gibi şapkasını çıkardı.

ÖDÜL, Kleist Ödülü, Georg Büchner Ödülü, Barış Ödülü sahibi, ünlü Alman yazarı Anna Seghers'in sürgünde yazdığı bir roman. Kitabın özgün adı olan **Kopflohn** başa konulan ödül anlamına gelmektedir.

Seghers bu romanında, ekonomik kriz koşulları altında insanların ezilişini ve nazilik öncesi dönemin toplumsal çalkantılarını başarıyla aktarıyor. Alman eleştirmenleri kitabın ele aldığı konuyla, eskimeyen bir güncelliğe sahip olduğunda birleşmişlerdir.

ÇAĞDAŞ EDEBİYAT DİZİSİ 35/12

alan yayıncılık